

P400121

H. L. L.

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

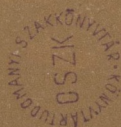
lapja

18.

évfolyam

1968

május

5

A Miskolci Pamutfonó Vállalat összevont szakszervezeti és műszaki könyvtára (Bucsi Jenő felv.). Alsó képünkön: a szombathelyi Remix gyár új szakszervezeti könyvtára

t a r t a l o m

SEBESTYÉN GÉZA: Szakkönyvtár és általános könyvtár az információs rendszerben	251
N. RÁCZ ARANKA: A társadalomtudományi információ és a dokumentáció szervezete a Német Demokratikus Köztársaságban	254
SZITA FERENC: A korszerű járási könyvtár	257
KARÁCSONYI JÁNOSNÉ: Szakszervezeti könyvtárak a vasiparban	261
ZAGYVA IMRE: Fejlesszük a könyvtárak pedagógiai szolgálatát!	265
TAKÁCS MIKLÓS: A pedagógusok szakirodalmi ellátásáról	265
SIMAY NORBERT: Olvasó brigádtagok között	268
PÁLDY RÓBERT: Egy könyvtár szomorú sorsa	270
PELEJTEI TIBOR: A könyvtár- és irodalomnépszerűsítés lélektani feltételei	272
BÁRÁNY ÉVA: Stockholmi könyvtárakban	275
Könyvtári görbe tükör (<i>Vértessy Miklós</i>)	277
A lapokban olvastuk (<i>Kisalföld</i>)	278
A könyvtárak életéből (<i>Dr. Walleshausen Gyula, dr. Nyitrai Lajos</i>)	283
Könyvtárépítési hírek	286
Margó	288
A könyvtártudományi pályázat eredménye	289
Hírek	290

kis bibliográfiák

Az 1968. évi József Attila díjas-írók és költők munkássága	279
Autósok, motorosok, figyelem!	282

t á j é k o z t a t ó

ÓNÓDY MIKLÓS: A könyvtárak az 1918—1919-es forradalmi évfordulók megünneplésében	291
KÖNCZÖL IMRE: Bestsellerek, félponyvák, irodalmi giccsek és a könyvtárak nevelőmunkája	293
KATONA JENŐ: A könyvhét elé	298
BÖLCS ISTVÁN: A krimi hőse és olvasója	300

k ö n y v e k r ő l

Könyvek a filmről (<i>Zolnay Vilmos</i>)	303
A Minerva zsebkönyvek (<i>Pécsy György</i>)	305

kézikönyvtár

Veszprém megye irodalmi hagyományai (pr)	307
---	-----

HORVÁTH MAGDA: A katalogizálás alapjai (Bényei Józsefné) ...	308
A könyvtárügy helyzete a Szovjetunióban és Csehszlovákiában (S. I.)	309

bibliográfiák

Magyar Könyvészet 1965. (Pálvölgyi Endre) ...	309
A magyarországi nyelvtudomány bibliográfiája 1964. (Somkuti Gabriella) ...	310
FENYVESI ISTVÁN: Az orosz és szovjet kultúra a szegedi lapokban, 1890—1944. (Szilágyi Tibor)	311
Könyvtári kiadványok	312

A borító hátlapján Szabados Árpád rajzai

из содержания

aus dem inhalt

Геза Шебештен: Информационная работа отраслевых и общенаучных библиотек. Стремление к реформе библиотек в СССР (251);
Аранка Н. Рац: Организация информации и документации в области общественных наук в Германской Демократической Республике (254);
Ференц Сита: Современная уездная библиотека (257);
Яноши Карачони: Профсоюзные библиотеки в металлургической промышленности (261);
Миклош Такач: Обеспеченность педагогов специальной литературой (265);
Тибор Пелейти: Психологические условия популяризации библиотек и литературы (272);
Имре Кенцел: «Бестселлер», полупубличная литература, халтурная литература и воспитательная работа библиотек (293);
Иштван Белч: Герой и читатель криминальной публичной литературы (300).

Géza Sebestyén: Fachbibliothek und allgemeine wissenschaftliche Bibliothek in der Informationsarbeit. Sowjetische Bestrebungen um die Reform der Bibliotheken (251);
Frau Aranka N. Rác: Das System der gesellschaftswissenschaftlichen Information und Dokumentation in der Deutschen Demokratischen Republik (254);
Ferenc Szita: Die zeitgemässe Kreisbibliothek (257);
Frau J. Karácsonyi: Gewerkschaftsbibliotheken in der Eisenindustrie (261);
Miklós Takács: Die Pädagogen und die Fachbuchversorgung (265);
Tibor Pelejte: Die psychologischen Bedingungen der Bibliotheks- und Literaturpropaganda (272);
Imre Kőnczöl: Bestsellers, Kolportage- und Schundliteratur, literarischen Kitsch und die erzieherische Arbeit der Bibliotheken (293);
István Bölcs: Der Held und der Leser des Krimis (300).

from the contents

cikkeink szerzői

Géza Sebestyén: Special libraries and universal libraries in the information. Soviet trends towards library reform (251);
Mrs. Aranka N. Rác: Organization of information and documentation in the social sciences in the German Democratic Republic (254);
Ferenc Szita: The up-to-date district library (257);
Mrs. János Karácsonyi: Trade-union libraries in the siderurgy industries (261);
Miklós Takács: About supplying pedagogues with specialized literature (265);
Tibor Pelejte: Psychological conditions of publicizing libraries and literature (272);
Imre Kőnczöl: Bestsellers, semi-literature, literary trash and the educative work of libraries (293);
István Bölcs: Heroes and readers of thrillers (300).

Bárany Éva, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 4. sz. kerületi könyvtárának munkatársa;
Bölcs István tanár; **Karácsonyi Jánosné,** a Vassas Szakszervezet Központi Könyvtárának vezetője;
Katona Jenő, a Könyvtáros ny. főszerkesztője;
Kőnczöl Imre, a Várpalotai Városi Könyvtár vezetője;
Onódy Miklós, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa;
Páldy Róbert, a Könyvtáros szerkesztője;
Pelejte Tibor, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa;
N. Rác Aranka, az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács titkára;
Sebestyén Géza, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató helyettese;
Simay Norbert, a Könyvtáros munkatársa;
Szita Ferenc, a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese;
Takács Miklós, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatója;
Vértessy Miklós, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője.

Könyvtáros

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Ebergényi Tibor, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kőhalmi Béla, Sallai István. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest, XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9-11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál, Bp., V., József nádor tér 1. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint. Egyéni előfizetés a 61.238. sz., közületi előfizetés a 61.066. sz. csekk-számlára, átutalás az MNB 8. sz. fiókjánál vezetett folyószámlára.

INDEX: 25.449

68.442 Egyetemi Nyomda, Budapest

Szakkönyvtár és általános könyvtár az információs rendszerben

Szovjet törekvések a könyvtárak reformjára

Az új gazdasági mechanizmus előkészítése során napirendre került az egységes információs rendszer megteremtése is. Mint ismeretes, a múlt évben kormányhatározatot hoztak a régi anarchikus helyzet felszámolására. A rendezés felöleli a gazdasági tájékozódás egész világát, tehát a statisztikai, a számviteli, a piacokat érintő tájékozódást is, nem csupán a szakirodalmi információt, amely bennünket a legkövetlenebbül érdekel. A könyvtárosok persze a szakirodalmi információ feladatkörében érzékelik elsősorban, milyen *tarthatatlan volt a korábbi állapot*. Hézagok és párhuzamosságok egyszerre jellemezték a helyzetet, a legnagyobb baj azonban az volt, hogy nemritkán függetlenedtünk a szükségletektől is. Most nyilván új feladatok várnak ránk, sőt régi feladatainkat is újra kell fogalmazni. A jó módszerek kialakításához nagyon alapos és tárgyilagos *helyzetismeret* szükséges. De segíthetnek mások tapasztalatai is, elsősorban a szovjet és a csehszlovák tanulságok, hiszen náluk találkozzunk hasonló törekvésekkel. (A Szovjetunió minisztertanácsa 1966-ban hozott hasonló intézkedést.) Az alábbiakban a szovjet törekvések bemutatásával szeretnénk a problematika tisztázását elősegíteni, amit az is indokol, hogy a Szovjetunióban egy évvel korábban indult meg az átszervezés. Amikor mi startoltunk, ott már egy év gondos előtanulmányai után a Művelődésügyi Minisztérium is kidolgozta részletes álláspontját.

Szakkönyvtár — általános könyvtár

Első pillanatra nyilvánvaló, hogy megnőtt a szakkönyvtárak szerepe. A problémák rendszerint sajátosak: matematikaiak, elektronikaiak, műanyagipariak, genetikaiak stb. A részletinformációra a szakkönyvtárak állománya, az ott dolgozók speciális tudása alkalmasabb. Fogósabb kérdés, hogy mi az általános könyvtár szerepe.

Az általános könyvtár jövőjét sokan borúlátóan ítélik meg, legalábbis tudományos szerepét illetően. Közművelődési funkciója vitathatatlan, ám minden irányú gyűjtőtevékenysége gyengévé teszi az egyes szakterületeken. Annál meglepőbb, hogy a szovjet információs rendszer kiépítésében hangsúlyozott, sőt bizonyos tekintetben *központi szerepet szánnak az általános könyvtáraknak*. Mi ennek az oka?

Az általános könyvtárak kérdése ma másképpen vetődik fel, mint még nem is olyan régen. Aki ma a tudományok specializálódásáról, tovább folytatódó szakosodásáról ír, mindig hozzáteszi, hogy érvényesül az ellentétes törekvés is, az *integráció* igénye. Szakosodás és összefoglaló törekvések — ez a kettő együtt jellemzi korunk tudományát. Ma már nemcsak közeli tudományok társulnak össze (mint pl. a biokémiában), hanem igen távoliak is, mint a matematika és a nyelvészet vagy a biológia és szociológia. Nyilvánvaló, hogy egyre fontosabb a több oldalú képzettség. „A legmagasabb fokon fejlett interdiszciplináris oktató-, kutató- és tudósgárda kialakítását illetve folyamatos biztosítását kell szem előtt tartanunk. De igen lényegesek még a tudományelméleti, -rendszerkezési, -dokumentációs, -tervezési és -szervezési teendők is.” (Bóna Ervin: *Vázlatkép a kémia mai határterületeiről*. = Magyar Tudomány. 1968. 3. sz.) Bármilyen előnyei is vannak a szakkönyvtárnak, a komplex témák esetén éppen a korlátai érvényesülnek.

Ha tehát egy téma szerteágazik, ha többféle irányból kíván megközelítést, előnyösebb az általános gyűjtemény. Magától értetődően előnyösebb az összefoglaló kérdésfeltevések, minden enciklopédikus tájékozódás esetében is. Manapság tehát nem így kell fogalmaznunk: szakkönyvtár kontra általános könyvtár, hanem a tudományos kutatás szempontjából is így: szakkönyvtár és általános könyvtár.

Az általános könyvtár tájékoztató értéke

Ahhoz, hogy egy általános könyvtárnak tudományos szerepe legyen, jelentős gyűjtemény szükséges. Az kell ehhez, hogy minden ismeretág *részletekbe menően* legyen képviselve. Ha a szovjet törekvéseket nézzük, sajátoságokként azt látjuk, hogy az általános könyvtárak közül az információs rendszerben korántsem mindegyiknek szánunk komoly szerepet. Milyen általános könyvtárakra épül ez a rendszer? Moszkvában a Lenin Könyvtárra és az Idegen Nyelvű Könyvtárra; hozzájuk társul a leningrádi Szaltükov-Cscedrin Könyvtár s mindegyik tagállam (szövetségi köztársaság) nemzeti könyvtára (pl. az Északi Nemzeti Könyvtár). Csupa nagykönyv-

tár. Ami a Szovjetunió megyei könyvtárait illeti, nagyon figyelemre méltó, hogy az információs rendszer tervezésében nem mindegyik kap szerepet. Egy új könyvtártípus lép a színre, a *regionális könyvtár*. Ilyenné a megyei könyvtáraknak csupán egy részét fejlesztik (az orosz köztársaságban kilencet, Ukrajnában három), mindig egy összefüggő, nagy gazdasági terület központjában (pl. az ukránokat Harkovban, Lvovban, Odesszában). Létrehozásuk most van folyamatban, most dolgozzák ki a mintaszabályzat tervezetét. 1968-ban az első orosz regionális könyvtár — mintakönyvtárként, kísérleti jelleggel — megkezdte működését, ennek tapasztalatai alapján döntenek véglegesen a gyűjtőkör és a munkamódszerek tekintetében. Ha megteremtődnek, egyebek közt a könyvtárközi kölcsönzés regionális bázisai lesznek. Állományukból általában ki kell elégíteniök a terület igényeit, csak kis százalékban fogják a kéréseket tovább küldeni.

Az általános könyvtárak állományának értékét növeli, hogy itt lehetőség van egy minden ismeretágon keresztülfutó sajátos szempont érvényesítésére: a szovjetika illetve a helyi vonatkozású anyag gyűjtésére. (A kérdés analóg a nálunk folyó hungarika gyűjtéssel.) A szovjetika (a Szovjetunióra vonatkozó irodalom) beszerzése az utóbbi években kapott hangsúlyt, s úgy látszik, hogy ez a Lenin Könyvtár egyik legfontosabb szolgáltatása lesz. A könyvek és cikkek cimeit kartotékba foglalják, de bibliográfiát is fognak közreadni (negyedévenként, ötéves kumulációval). Érdekes megoldás, hogy a bibliográfiát két változatban tervezik, az egyik a nagyközönségnek, a másik bizalmas, belső használatra készül. A köztársaságokban viszont a *helyi irodalom kartotékja* készül, amelynek alapján ugyancsak negyedéves és ötéves bibliográfiákat adnak közre.

Mindezekon felül azonban az általános könyvtár feladata a ritkán keresett, forgalomból kikerülő anyag megőrzése is. Az egész világon egyre nagyobb gondot okoz a férőhely hiánya, következésképp egyre inkább értelmetlennek érzik a könyvtárak, hogy párhuzamosan, több példányban őrizzék az alig keresett műveket. Valahol azonban meg kell őrizni őket, mert ha szórványosan is, de szükség lehet rájuk. Ismeretesek a *tároló könyvtárakkal* kapcsolatos amerikai, svéd stb. kísérletek. Most a Szovjetunióban is döntés történt ezek megszervezésére, mégpedig ugyancsak regionális alapon. 1968-ban kísérletet folytatnak a könyvtári „depozitórium”, ahogy ezt ott nevezik, kialakítására, majd irányelveket adnak ki, hogy mi legyen a hazai és mi legyen a külföldi kiadványok őrzési időtartama a könyvtárakban. A depozitóriumok a szakkönyvtárakkal is kiépítik kapcsolataikat. Így bizonyos idő után az a helyzet alakul majd ki, hogy a könyvtárak zöme *csak élő anyagot* tartalmaz, valamennyi kiadványt a központi könyvtelepeken, a nagy általános könyvtárakban lehet megtalálni.

A Lenin Könyvtárra nemcsak hatalmas állománya révén vár központi szerep. Jelentőségét növelni fogja, hogy itt az egész államra kiható jelleggel *koordinatív tájékoztató központ* létesül, amely a tudomány minden területéről nyilvántartja a a tájékoztatás legfontosabb forrásait. Erdemes erről a tájékoztató központról a leglényegesebbeket ideiktatni. A következő apparátussal fog rendelkezni:

1. Központi Tájékoztatási Könyvtár. Ez a bibliográfiai, referáló kiadványok és segédkönyvek hatalmas gyűjteménye lesz.

2. Központi katalógus más könyvtárak hasonló jellegű műveiről.

3. Bibliográfiai archivum, amely publikálatlan összeállításokat gyűjt össze a Szovjetunió egész területéről (általában másolatokban).

4. Központi katalógus a könyvtárak kéziratok bibliográfiáiról és bibliográfiai kartotékairól.

5. Intézmények kataszttere. Ez nyilvántartja a) a Szovjetunió és a külföld legfontosabb könyvtárait, b) a legfontosabb dokumentációs központokat, c) a legfontosabb tudományos intézeteket és egyetemeket, főiskolákat.

6. Személyi kataszter. Nyilvántartás a kiemelkedő közéleti személyiségekről, tudósokról, szakemberekről.

Hasonló tájékoztató központok jönnek létre köztársasági hatáskörrel a tagállamok nemzeti könyvtáraiban. Ezek a Lenin Könyvtárral közös rendszert alkotnak, ugyanazokat az adatokat gyűjtik össze, de az adott köztársaság keretein belül és a helyi sajátosságok figyelembevételével. (Szabályzatukat szintén 1968-ban kell kidolgozni.)

Új módszerek

Ha a legfontosabb általános könyvtárak az országos információs rendszer részeivé válnak, sok vonatkozásban új módszereket kell bevezetniök. Elengedhetetlen ez azért is, mert új szerepüknek csak a legmodernebb eljárások birtokában tudnak megfelelni. De a társintézmények, partnereik szintje is efelé szorítja őket.

A legdöntőbb változás, hogy a munka eltolódik a tájékoztatás felé. Ha igaz is, hogy a könyvtárak már régtől fogva nem pusztán őrzői az anyagnak, a jelentkező új tájékoztató szerep mégsem mérhető a régihez. A dokumentáció a legfontosabb könyvtári munkaággá válik. Vonatkozik ez mind az esetenként adott tájékoztatásra, mind a kiadványokra. Ami a kiadványokat illeti, a Szovjetunióban úgy látják, hogy az általános könyvtáraknak az általános jellegűeken kívül fel kell készülniük a komplex és határterületi problémák bibliográfiai feldolgozására is. (Mégpedig mind kurrens, mind retrospektív vonatkozásban.)

Talán hangsúlyozni is sürgősen, hogy az országos információs rendszerben a tájékoztatás elsősorban *intézmények felé* irányul. Bármilyen szép hagyományaik is vannak a könyvtáraknak az egyének felé irányuló tájékoztatás terén, most komoly, mondhatni állami szerepkör jelentkezik. A hivatali és pártszervek, a gazdasági szervezetek *informálása* a könyvtári szolgálat sajátos dimenzióját tárja fel. (Magától értetődően fontos azonban az egyes személyek informálása is, és a módszereket itt is tökéletesíteni kell. A Szovjetunióban az információs rendszer könyvtáraiban mindenütt előirányozták a bemutató termeket, ahol az újdonságokról lehet képet kapni. Ezeket a szabadpolcos termeket úgy kell felszerelni, hogy televízióadást lehessen innen közvetíteni, hogy telefonfelvilágosítást lehessen kérni stb. Kíváncságnak tartják külön információs napok rendszeresítését az újdonságokkal kapcsolatban, a folyóiratkörzés kiszélesítését stb.)

Általában fontos a reprográfiai szolgáltatások bővítése (fotokópia, mikrofilm). De lehetővé kell tenni a magnetofon-felvételeket is.

Mint látható, az új helyzetben erős hangsúlyt kap a *gépesítés*. A Szovjetunió Művelődésügyi Minisztériuma ezen a téren igen határozott lépésekre szánta el magát. A legfontosabb csomópontok a már említett reprográfia mellett a következők: Meg kell javítani, korszerűvé, gyorsá kell tenni az érintkezést a könyvtárak közt (a telefon mellett telex, távolsági írógép kapcsolat), hogy egyrészt a kéréseket, kérdéseket, másrészt az információkat (pl. bibliográfiai adatokat, lelőhelymegjelöléseket) kellő gyorsasággal lehessen továbbítani. Gépesíteni kell a könyvtári munkafolyamatok tekintélyes részét, így a szállítást, belső hírközlést, nyilvántartásokat is, és különösen fontos a katalóguskészítés gépesítése és automatizálása. (A csoportosítás, a legkülönbébb változatok megteremtése terén meg kell kísérlni a lyukkártya-módszerek alkalmazását.) Végül igen fontos a korszerű visszakereső eljárások alkalmazása. Ez a kézi lyukkártya-technikától az elektronikus gépekig terjedő eszközök bevezetését jelenti. Tervbe vették olyan problémák előzetes vizsgálatát is, mint az információs kereső nyelv, a kódolás elvei és módszertana, az automatizált keresés gazdaságossága stb. A Lenin Könyvtárban kísérleti céllal elektronikus központ létesül, amely részben a Lenin Könyvtár számára végzi a fontosabb feladatok megoldását, részben más könyvtáraknak is lehetőséget nyújt a visszakeresés gépi módszereinek tanulmányozására. (Ebben a részlegben kísérlék meg a kurrens beszerzések feldolgozásának automatizálását is.)

A gépesítési program sikeréhez igen fontos a munkatársak kellő felkészítése. Erre a célra speciális tantervet dolgoznak ki, hogy 1968–69-től kezdve a kijelölt dolgozók három év alatt megszerezhessék a legfontosabb ismereteket. A tanulmányi anyagot a Lenin Könyvtár dolgoztatja ki, mégpedig több változatban, a különféle típusú könyvtárak szükségletéhez igazodva. A felső fokú könyvtárosképzésbe ugyancsak be fogják iktatni a könyvtári és dokumentációs gépesítés kérdéskörét (180–220 órában), s ehhez szintén megteremtik a megfelelő gyakorló bázist. Ily módon pár év múlva országszerte megvalósulhat az átállás. Ez azért lesz jelentős, mert eddig a szóban forgó módszerek hiánya is szétválasztotta a könyvtárakat és a dokumentációs szerveket.

Együttműködés

Ha az általános könyvtárakat bekapcsolják az országos információs rendszerbe, ez a tény maga is az együttműködést jelenti. Nyilvánvaló, hogy az egész terv sikere — a korszerű módszerek alkalmazása mellett — éppen a kooperációtól függ.

A kapcsolatokat igen széleskörűen, az eddigi kereteket túllépő módon kell fejleszteni. A gyarapítástól a szolgáltatásokig mindent országos keretekben kell átgon-dolni. Nagy szerepet kapnak természetesen a különféle *központi katalógusok*, belőlük egész rendszer fog kiépülni (a könyvek és periodikák katalógusai mellett a térképeké, zeneművéké stb.). Számos katalógusnak kiadványformában is meg kell jelennie, így mindennekélv az országos újdonságkatalógusnak a friss beszerzésekről. (Hasonló vállalkozás nálunk a Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke.) Kiemelendő, hogy már a minisztertanács határozata az általános könyvtárak hatáskörébe utalta a központi katalógust. Még hatékonyabbá kell tenni a *könyvtárközi kölcsönzést*, s ehhez

1969-ben egy modernebb, több lépcsős rendszert vezetnek be. Az átszervezést 1968-ban kell lebonyolítani, ebben igen fontos feladat az itt szükséges gépesítés megteremtése (telex kapcsolat, nagy kapacitású másoló szolgálat). Kooperatív módon kell megoldani a *bibliográfiák bibliográfiájának* összeállítását és kiadását. (Itt pl. a Lenin Könyvtár, a Központi Tudományos Orvosi Könyvtár, a Központi Tudományos Mezőgazdasági Könyvtár stb. működik együtt.)

Mint látható, nagy hangsúly esik a szakkönyvtárakkal való kooperációra. A Szovjetunió Művelődésügyi Minisztériumának az információs rendszerrel kapcsolatban kiadott programja már a bevezetőjében leszögezi, hogy *alapfeltétel a) az általános könyvtárak, b) a tájékoztatási szervek (dokumentáció), c) a szakkönyvtárak együttműködése*. Hogy ez ott sem problémamentes, abból látszik, hogy 1968-ra a kísérletek és tanulmányok tervébe is beiktatták a kérdést. Az egyik szövetségi köztársaságban modellelt kell kidolgozni, vagyis próbaszerűen kell kialakítani az intézmények egységes, összehangolt munkáját.

A Szovjetunióban a könyvtárak száma sokszorososa a miénknek, rétegződésük is bonyolultabb. Ezért különös kíváncsisággal figyeljük, mit tudnak elérni a kitűzött célokból, milyen új formákat alakítanak ki. A cél az, hogy regionális szinteken is és állami szinten is *egységet teremtsenek* — a korszerű technika teljes bevetésével. Az átállást 1975-ig kell megvalósítani. Ha sikerül, a kijelölt könyvtárak tájékoztató egységekké válnak, sokirányú, eleven kapcsolattal a könyvtárak, a közönség, a dokumentációs szervek stb. felé.

Sebestyén Géza

A társadalomtudományi információ és a dokumentáció szervezete a Német Demokratikus Köztársaságban

Az emberrel és a társadalommal foglalkozó tudományos ismeretek nagy része közvetlen kapcsolatban van a mindennapi élettel. A közgazdaság, a jog, a pedagógia kapcsolatát az élet napi gyakorlatával nem nehéz belátni, a szocialista társadalomban azonban életközélbe kerülnek olyan, elvontnak látszó tudományok is, mint pl. a filozófia. A társadalmi élet szinte naponta vet fel világnézeti, erkölcsi, pedagógiai, pszichológiai kérdéseket. Ez is oka a társadalomtudományok iránti növekvő érdeklődésnek.

A tudományos kutatás mennyiségi növekedése (a kutatók, a kutatóintézetek, a kiadványok számának emelkedése) a tájékoztató és dokumentációs tevékenység fokozott szervezettségét követeli meg a társadalomtudományok területén is. A szakirodalom áttekintése — ez a nagyon elemi követelménye minden tudományos munkának — jó tájékoztatás nélkül a társadalomtudományokban is egyre nehezebbé válik. Egyes területeken, mint pl. a közgazdaság, a pedagógia, a lélektan, a szociológia területén, vagy akár a művelődési életet irányító művelődéspolitikában a gyakorlat szakembere is egyre kevésbé nélkülözheti az új tudományos ismereteket, melyekhez csak megfelelő, jól szervezett információs és dokumentációs szolgálat révén juthat.

A társadalomtudományi információs és dokumentációs tevékenység megszervezésének minden érdekelt intézményre kiterjedő érdekes példáját figyelhetjük meg az NDK-ban. Az elmúlt év végén az NDK-ban tett tanulmányút alkalmával módom volt betekinteni ebbe a szervezetbe, amely tanulságos akkor is, ha a példa közvetlen alkalmazására nyilvánvalóan nem gondolhatunk.

A társadalom életének magasabb színvonalú megszervezése, a döntések alaposabb, szakszerűbb előkészítése iránti szükséglet tette időszzerűvé az NDK minisztertanácsának 1965 áprilisában kiadott határozatát. (Gesetzblatt der DDR T. 2. 51. no. 343—345. 1.) E határozat célja, hogy a társadalomtudományok és a társadalmi tevékenység minden ágában kiépítse az információs és a dokumentációs szervezetét. E szervezetben a meglévő és létrehozandó intézmények a társadalomtudományok rendszerére épülő egységes rendszert alkotnak annak érdekében, hogy a nyújtott információ magasabb színvonalú, szakszerűbb legyen. Ezt a célt a szakemberek, kutatók, tudósok széles körének bevonásával kívánják elérni. A társadalomtudományi információ és dokumentáció új szervezetének alkalmasnak kell lennie arra, hogy mind a tudományos kutatás, mind a gyakorlat és az oktatás információs szükségleteit kielégítse. A rendszer létrehozását szabályozó keretrendelet kimondja azt is, hogy szerves kap-

csolatot kell kifejleszteni a társadalomtudományi információ, dokumentáció és a könyvtárügy között.*

A minisztertanácsi határozat végrehajtása során még 1965-ben létrehozták a szerteágazó hálózat központját (Zentrale Leitung für Gesellschaftswissenschaftliche Information und Dokumentation) a Német Tudományos Akadémia mellett. E központ felelős a társadalomtudományi információs és dokumentációs tevékenység fejlesztéséért, irányításáért, ellenőrzéséért és koordinálásáért. Gondoskodik a dokumentáló és információs szakemberek képzéséről, nemzetközi kapcsolatokat tart fenn a társadalomtudományok terén hasonló tevékenységet folytató külföldi szervezetekkel, intézményekkel.

A központ a Német Tudományos Akadémia társadalomtudományi alelnökének és a minisztertanács egyik helyettes elnökének van alárendelve. Hatásköre túlmegegy az akadémiai intézetek körén, hálózatához tartozik minden olyan, nem anyagi termelést szolgáló intézmény, amely információs és dokumentációs tevékenységet végez, vagy a jövőben ilyet végeznie kell.

A rendszer pillérei a társadalomtudományok területein folyó információs és dokumentációs tevékenységet összefogó központok (Zentralstelle), amelyekhez alközpontok (Leitstelle) és dokumentációs állomások (Dokumentationsstelle) tartoznak. Egyes dokumentációs állomások, amelyek egyedül végzik egy-egy részterület információs és dokumentációs tevékenységét, közvetlenül tartoznak a tudományági központhoz.

E tudományági központok száma jelenleg 19, példaképpen felsorolunk néhányat:

Történettudomány	— a Német Tudományos Akadémia Történeti Intézete, Berlin
Munkásmozgalom	— a Német Szocialista Egységpart Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézet
Szakszervezetek	— a Szakszervezetek Szövetségének elnöksége mellett működő információs központ
Hadtudomány	— a Néphadsereg Információs és Dokumentációs Központja
Pedagógia	— Német Pedagógiai Intézet
Filozófia, szociológia	— a Német Szocialista Egységpart Társadalomtudományi Intézete
Állam- és Jogtudomány	— Német Állam- és Jogtudományi Akadémia
Gazdaságtudomány	— a Német Tudományos Akadémia Gazdaságtudományi Intézete
Pszichológia, nyelvtudomány	— a Német Tudományos Akadémia megfelelő intézete
Kultúra és művészet	— a Kulturális Minisztérium Információs és Dokumentációs osztálya
Könyvtártudomány	— Deutsche Bücherei, Leipzig

E központokhoz, a tudományág részterületeinek megfelelően, több információs és dokumentációs intézmény tartozik. A rokon területeken működők tevékenységét alközpontok (Leitstelle) fogják össze.

A központok és alközpontok feladata az információs és dokumentációs munka tervezésének irányítása, e tevékenység koordinálása, az információs és dokumentációs tevékenység termékeinek közreadása, a hálózathoz tartozó intézmények legalkalmasabb munkamódszereinek kialakítása, a munka ellenőrzése, továbbá nemzetközi kapcsolatok kiépítése saját területükön.

A szakirodalom értékelését, a források feldolgozását a dokumentációs állomások végzik.

A rendszer jórészt kiépült. Kialakulását hosszú viták, alapos megfontolások előzték meg, annak érdekében, hogy egyetlen fontos terület se maradjon ki a hálózathoz, és mindegyik a megfelelő helyre kerüljön. A gazdaságossági szempontokat figyelembe véve arra törekedtek, hogy a rendszer a meglévő tudományos intézetekre épüljön, ahol a megfelelő szakemberek rendelkezésre állnak. Ezek az intézmények sokszor új feladatként kapták az információs tevékenységet. A központ illetve alközpontok szerepét lehetőleg olyan intézményekre bízták, ahol e tevékenységnek már voltak előzményei és kialakult a gyakorlata. Sok esetben gondot okoz azonban a gyakorlott dokumentációs szakemberek hiánya. Általános az a törekvés, hogy egy-egy szakterü-

* Rahmenordnung für Zentralstellen, Leitstellen, Dokumentations- und Informationsstellen in der gesellschaftswissenschaftliche Information und Dokumentation. (Keretrendelet társadalomtudományi információs és dokumentációs központok, alközpontok és dokumentációs-információs állomások számára.) Berlin, 1966. ZIID 15 1. (ZIID — Mitteilungen 43.)

let kutatói, szakemberei részt vegyenek az információs és dokumentációs tevékenységben, tartalmilag irányítva ezt.

Érdemes külön megjegyezni, hogy a társadalomtudományi dokumentáció és információ rendszere nem független a könyvtáraktól. A rendszer kiépítését meghatározó keretrendelet kimondja, hogy szerves kapcsolatot kell létrehozni szerződések útján a szakterület információs és dokumentációs intézményei és az érdekelt könyvtárak között a tájékoztatási források és eszközök beszerzése és hozzáférhetővé tétele érdekében.

Az együttműködés szükségességéről Horst Kunze a Zentralblatt für Bibliothekswesen 1966. 4. számában kifejti, hogy nem lenne gazdaságos, ha az információ és a dokumentáció új intézményei maguk akarnák megteremteni a tájékoztatás forrásait. Le kell mondaniuk tehát saját könyvtári gyűjtemények létrehozásáról. Ugyanakkor a társadalomtudományi információ új rendszere a könyvtárakat is új feladatok elé állítja: az eddigieknél sokkal gyorsabban kell a forrásanyagot a használók rendelkezésére bocsátaniuk; javítaniuk kell saját tájékoztató munkájukat; bibliográfiai tevékenységüket a társadalomtudományok területén jelentkező információs feladatok súlypontjaira kell összpontosítaniuk. Mindezek érdekében a könyvtáraknak javítaniuk kell eddigi munkamódszereiket: jobban kell egyeztetniük gyarapító tevékenységüket, javítani feldolgozó és olvasószolgálati munkájukat, és egységesebb vezetéssel jobban össze kell fogniuk a könyvtáron belül a tájékoztatás tényezőit.

A társadalomtudományok különböző ágaiban, a társadalmi tevékenység különböző területein folyó információs és dokumentációs tevékenység az NDK-ban nem egyforma korú és színvonalú. Néhány intézményben már évek óta folyik ez a munka, másutt a minisztertanácsi határozat végrehajtása során kezdték meg ilyen irányú tevékenységüket. A rendszer eredményességét tehát a minisztertanácsi határozat óta eltelt három év alatt alig lehetne megítélni. Kétségtelen azonban, hogy az átfogó és jól átgondolt szervezeti keret kedvező lehetőségeket teremt a társadalomtudományi információ és dokumentáció fejlődéséhez.

N. R á c z A r a n k a

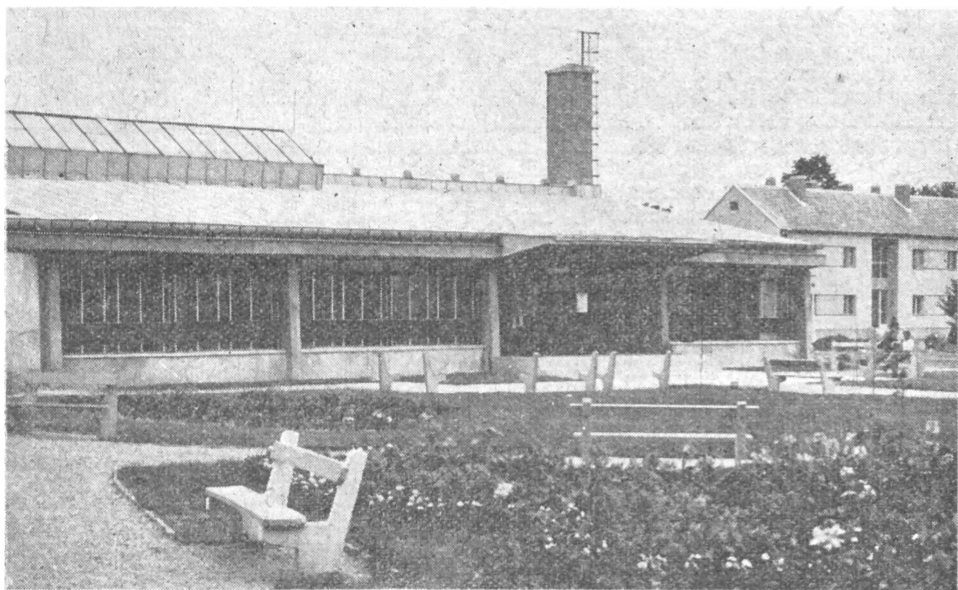
ÉVEK ÓTA MINDEN NAGYOBB ESEMÉNYHEZ VÁNDORKIALLÍTAST készít a Paksi Járási Könyvtár. „Választástól — választásig” 1962—1966. címmel már a harmadik tanácsválasztáshoz állított össze kiállítást a Hazafias Népfronttal közösen a járás gazdasági és kulturális fejlődéséről. „A Szovjet-hatalom 50 éve” c. kiállítást nemcsak a községekben vándoroltatták, hanem a sorozások alkalmával is bemutatták. Gorkij születésének 100 éves évfordulójának tiszteletére a szovjet irodalom történetét a járási művelődési házzal együttműködve mutatta be a járási könyvtár. A kiállítást az általános iskola. VII. és VIII. osztályos tanulói, valamint az ipari tanulók és a középiskolások is megtekintették. Április 4-e tiszteletére ugyancsak rendeztek kép- és könyvkiállítást a paksi könyvbarát bizottság segítségével „Magyarország” címmel.

A korszerű járási könyvtár

Az új gazdasági mechanizmus amellett, hogy hatott a könyvtárak gazdálkodására, olyan korszerűsítési folyamatot indított el, amelynek jelentkeznie kell a könyvtárak tartalmi munkájának fejlődésében is. Örömmel olvastuk a Könyvtáros ez évi számaiban N. Rácz Aranka, Kellner Béla, Bereczky László és Kiss Jenő cikkeit, amelyek gondolatgazdagságukkal hozzájárulnak a közművelődési könyvtári hálózat korszerűsítéséhez, a növekvő társadalmi igények megkövetelte funkcióbővülésnek és módszertani változásnak a bekövetkeztéhez. Még sok elméleti és gyakorlati feladatot kell azonban tisztáznunk, megvitatnunk ahhoz, hogy az olvasói igények fejlődésével lépést tartó közművelődési könyvtár alakuljon ki.

A sokrétű feladatot legkifejezőbben Bereczky László összegezte cikke befejező részében: „Közművelődési könyvtárügyünk elsődleges feladatának tartom valamennyi megyei, néhány városi és járási könyvtár olyan fejlesztését, hogy ezáltal alkalmassá váljanak valamennyi szakterületen a referenzs szintű tájékoztatás nyújtására.” Szerinte ezt a munkát alapfokon nagyobb községi könyvtárakban is ki kell fejleszteni. Mindebben benne van az a vélemény, hogy a tanácsi könyvtárak a fővárostól a falvakig képesek arra, hogy szolgáltassák illetve az egyszerű könyvkölcsönzés könyvein kívül továbbítsák a szakemberek részére szükséges információkat is. Amelyik könyvtár pedig ma még nem képes a feladat megoldására, azt alkalmassá kell fejleszteni. Hogy a könyvtárak eligazíthassák az olvasót a nyomtatott ismeretek rengetegében és mindenkinek szinte személyre szólóan azt nyújtsák, amire szüksége van, amit szakmai tájékozódása és szórakozási igénye megkíván, korszerűsíteni kell a hálózati rendszert, át kell alakítani a munkaszervezet mechanizmusát, a könyvtárosoknak pedig általános műveltségük, szakmai tudásuk, politikai ismereteik terén is lépést kell tartaniuk a fejlődéssel. Mindehhez követelmény az anyagi és személyi feltételek megteremtése, hogy gyarapodjék a korszerű, jól felszerelt könyvtárak száma, hogy legyen a könyvtárakban célszerűen alakított, modern könyvvállomány, elegendő hírlap és folyóirat.

A hálózaton belül növekszik és mind fontosabb lesz a *járási könyvtárak* közművelődési szerepe. Ma már több, építészetileg és funkcionálisan is korszerű járási könyvtárunk van. Ezek a könyvtárak képesek szolgáltatásaik színvonalának emelésére, és e cél érdekében fokozatosan átszervezhetik falusi könyvtárhálózatukat is. A közigazgatás átszervezését követően — néhány kedvezőbb esetben azt megelőzően is — kialakíthatják a körzeti községi könyvtárakat, azok fiókhálózatát. Így a korszerű szakmai igényeknek megfelelő, személyileg jobban ellátott körzeti községi

A tavaly felavatott Marcali Járási Könyvtár (MTI Fotó — Bajkor József felv.)

könyvtárak és az önálló községi könyvtárak a járási könyvtárral együtt képesek lesznek a vidék jobb és sokrétűbb könyvtári ellátására.

A járási könyvtár funkciói közül vizsgáljuk meg a legfontosabbat, az olvasószolgálatot:

A járási könyvtár ellátja a járási székhely lakossága részére az olvasószolgálati feladatokat, lehetővé teszi a járás területén, a községekben lakó és dolgozó szakemberek számára, hogy közvetlenül igénybe vegyék a járási könyvtár olvasó- és tájékoztató szolgálatát.

A korszerű járási könyvtárnak túl kell lépnie azon, hogy olvasószolgálaton csak a könyvkölcsönzést és az esetlegesen jelentkező kisebb tájékoztatást értse. A tágas szabadpolcos könyvtárban, a megfelelően feltárt könyvek között az olvasók nagy része egyedül is eligazodik, de nem nélkülözheti a könyvtáros segítségét, tájékoztatását egy irodalmi, művészeti, tudományos vagy szakmai téma legfontosabb irodalmának kiválogatásában, összeállításában.

Nagyon fontos, hogy a járási könyvtárban a helyi lakosság általános igényeinek könyvtári ellátásán kívül a járás területén dolgozó mezőgazdasági, ipari szakemberek, a művelődésügy munkásai, a közép- vagy felsőfokon tanulók, a kutató munkát végző személyek is megtalálják a számukra szükséges irodalmat, dokumentációt, kéreéseikkel bizalommal fordulhassanak a járási könyvtárhoz. Gyakorlati követelmény tehát, hogy a könyvtár saját állományán kívül — a könyvtárközi kölcsönzés útján — az eddigieknél gyorsabban adja kézbe a szükséges irodalmat, s frissen közvetítse az országos szakkönyvtárak, dokumentációs és információs központok szolgáltatásait. A járási könyvtár olvasószolgálatának értékes feladata ezeknek a szakembereknek és a különféle oktatási formában részt vevőknek aktív tájékoztatása az őket érdeklő, számukra szükséges irodalomról. Ez egyúttal igényfelkeltés is. A járási könyvtári tájékoztató szolgálat nem kíván teljesen önálló feltáró vagy szerkesztő munkát, inkább gyors tájékozódást a megyei könyvtár és az országos könyvtárak tájékoztató kiadványaiban, bibliográfiáiban. Csak a helyi igények gyors kielégítésére és a járásban folytatott propaganda céljára szükséges önálló bibliográfiákat, irodalomjegyzékeket kell összeállítania.

Az olvasószolgálatos könyvtárosok többsége — a kölcsönzőpult belső oldaláról szemlélve a dolgot — úgy látja, hogy jelenleg nincs különösebb olvasói igény a könyvtári szolgáltatások kiterjesztésére, hogy az olvasók a tanácsadáson kívül nem kérnek magasabb színvonalú információkat. Valóban, ha a járási könyvtár olvasótáborát csupán az általános olvasói igények alakulásának szemszögéből nézzük, abból tudniillik, hogy mit olvasnak, mit kívánnak az olvasók a „kölcsonkönyvtártól”, hogy csökken az egy-egy olvasóra jutó kölcsönzött kötetek száma, akkor igazat adhatunk e nézet hirdetőinek. Hisz az is társadalmi jelenség, hogy az emberek többsége csak a szórakozást keresi az irodalomban, hogy a könnyebb fajsúlyú művek az olvasottabbak, hogy az olvasók gyakran csak az újságok és képeslapok kedvéért ülnek be a könyvtárba. A ma embere egyedül nehezen találja meg az irodalmi rengetegben a számára értéke- sebbet, hasznosabbat. Erre meg kell tanítani: a gyerekeket az iskolában és a könyvtárban, a felnőtteket a népművelés sokféle területén és a könyvtári szolgáltatásokon keresztül. Az ismeretekben való eligazodás és azok elsajátításának képességét ki kell fejleszteni. Ez népművelői, könyvtárosi feladat is. Az igazság az: sokan nem is tudják, hogy megoldandó problémáikhoz a könyvtár segítséget nyújthat, nem is gondolnak arra, hogy a járási könyvtárban azonnal vagy rövidebb időn belül kielégítő információhoz juthatnak. A „bizalmatlanság”, a tájékozatlanság ma kétoldalú; a könyvtár azt hiszi, nincs kit informálnia, az informálódni kívánó ember pedig nem tudja, hogy kihez forduljon kérésével. S mindez elsősorban vidéken van így, az itt élő szakemberek közt észlelhető a tanácstalanság, noha az ő esetükben még fontosabb, hogy a jelentkező igényt ne hagyja a könyvtár elsorvadni, s hogy korszerű szolgáltatásaival men- nél több igényt keltsen fel. A megyei és a járási könyvtárak közösen felmérhetik, hogy kik és milyen információs szolgáltatást kérnek. Ha a járási könyvtár tudja, hogy a területén működő intézmény, vállalat és a szakemberek mit igényelnek, akkor ma már képes arra, hogy az információt személyre szólóan beszerezze és azt az illetőhöz továbbítsa. Ez megnövelné a bizalmat is általában a könyvtári szolgáltatások iránt. De nemcsak a járási könyvtárnak kell szervezetiesen javítania munkáját, hanem az egész hálózati rendszer minden olyan könyvtárának, információs központjának, amely a társadalom információs igényeinek kielégítésére hivatott. A könyvtárközi kölcsönzés hatásfokának növelését például csak akkor tudják a járási és a községi könyvtárak szélesebb körben elterjesztetni, ha a rendszer minden láncszeme — az országos és a megyei könyvtárak — készségesen és gyorsan továbbítja a kért dokumentumokat.

A korszerű járási könyvtár addig is, amíg a tájékoztató rendszer gyorsabbá és aktívabbá válik, javíthat olvasószolgálati munkáján. A közművelődési funkcióból adódó

Részlet a Marcali Járási Könyvtárból

alapkövetelmény, hogy a könyvtár az olvasónak legmegfelelőbb időben, minél hosszabb nyitvatartással álljon rendelkezésre. Az olvasók minden nyitvatartási napon lehetőleg ugyanabban az időben látogathassák a könyvtárat, mert ebben az esetben a járási könyvtár olvasószolgálatában dolgozó egy-két könyvtáros is képes munkáját célszerűen beosztani. A közép szintű tájékoztató szolgálat bevezetése kibővíti a járási könyvtár olvasószolgálati funkcióját. A tájékoztató, a könyvtárközi kölcsönzés jobb megszervezése, hatékonyabb tétele túlmegy a *székhelyi* olvasószolgálati feladatok ellátásán. A járási könyvtárak olvasóinak 10—15%-a már eddig is a környező községek lakóiból került ki. (Pedagógusok, bejáró tanulók, szakemberek.) „Legálissá” kell tenni ezek ellátását, azaz a járási könyvtár kibővített olvasószolgálatát hivatalosan is álljon a járás lakosságának rendelkezésére.

A járási könyvtár szolgáltatásainak kiterjesztése az is, hogy jól gyűjtött helytörténeti anyagának, gazdag kézikönyv- és folyóiratállományának egy részét könyvtárközi kölcsönzés útján eljuttatja az önálló és a körzeti községi könyvtáraknak. Kottatárával, színműveivel, ismeretterjesztő diafilmjeivel segíti az oktatás és a népművelés munkáit. Hanglezgőgyűjtéssel, a lemezhallgatás lehetővé tételével szintén sokoldalúbbá teheti a könyvtári használatot. Arra kell törekednie, hogy a járási könyvtár olvasószolgálatával, rendezvényeivel a székhely és az egész járás területének irodalmi, szakismereti és információs központjává fejlődjék.

A sokrétű szolgáltatások kialakításának elengedhetetlen követelménye az állománygyarapítás korszerűsítése.

A járási könyvtár közvetlenül a járási könyvtárban és közvetetten az önálló és a körzeti községi könyvtárak révén gondoskodik a könyvállomány és más könyvtári dokumentumok beszerzéséről, az állomány fejlesztéséről és gondozásáról.

A járási könyvtár gyűjtőkörét a művelődési célok megvalósítása érdekében úgy kell kialakítani, hogy az állomány alkalmas legyen a szakemberek könyv- és dokumentum ellátására, másrészt megfeleljen a járásban élő lakosság igényeinek és érdeklődési körének. Az önálló és a körzeti könyvtárakban pedig a megfelelő irányítás révén el kell érni, hogy az állomány gyűjteménnyé váljék.

Az ötéves terv feladatai helyesen tartalmazzák a könyvállomány mennyiségi mutatószámait. Azonban a járási könyvtárnak arra kell törekednie, hogy az állomány nemcsak mennyiségileg feleljen meg az előírásoknak, hanem olyan tartalékállományt

is kialakítson (prézens könyvek, tápanyag és letéti állomány), amelyből a járás területén ki tudja elégíteni a könyvtárközi kölcsönzés igényeit — közép szinten —, és megvalósíthatja a fiókkönyvtárak, könyvkölcsönzők, azaz a kisebb települések rendszeres állománycseréjét.

A járási könyvtár gyűjtőköre a székhelyi és területi funkciókból adódóan a következőképpen alakulhat:

- *általános közművelődési könyvtári gyűjtőkör* (szépirodalom, gyermek- és ifjúsági irodalom; alap- és középfokú ismeretterjesztő és szakirodalom);
- *területi szakkönyvtári gyűjtőkör* (az ipari és a mezőgazdasági szakemberek részére a termelési profilnak megfelelő közép- és felsőfokú szakkönyvek; a pedagógusok, népművelők szakirodalmá, tájékoztatási és segédkönyvtári művek és dokumentumok);
- *speciális gyűjtőkör* (helyismereti dokumentumok; járási zeneműtári, színműtári anyagok, diafilmek és folyóiratok).

A már említett társadalmi igények növekedése következtében, valamint az információs készség, lehetőség megteremtése céljából nagyobb gondot kell fordítani a járás területére vonatkozó helyismereti anyagok — könyvek, füzetes kiadványok, plakátok, képeslapok, magnoszalagok — gyűjtésére, a hírlapokban, folyóiratokban megjelent cikkek feltárására. Az általános közművelődési szinten való szakkönyvbeszerzés már nem elegendő. A termelési profilnak megfelelően nagyobb számban be kell szerezni közép- és felsőfokú szakkönyveket is az ipari, mezőgazdasági termelés közvetlen irányítói, a vezető szakemberek igényeinek kielégítésére. Várható feladat, hogy a megyei könyvtáron kívül a korszerű járási könyvtár is olyan pedagógiai, esztétikai, irodalomtudományi állománnyal rendelkezzen, amelyből el tudja látni a járás pedagógusait a továbbképzésükhöz szükséges nélkülözhetetlen könyvekkel. S azt már talán említeni sem kell, hogy nem elegendő az állomány beszerzése, hanem az új szerzeményekről időközönként tájékoztatni is kell a szakembereket. Ez igen fontos és már most megvalósítható szolgáltatás.

A folyóirattár, a hírlap- és folyóiratbeszerzés részben a könyvtárosi igénytelenség, részben az anyagiak elégtelensége miatt nem mindenütt kielégítő. A korszerű járási könyvtár lehetőséget nyújt a helybenolvasásra, és figyelmet fordít arra, hogy a periodikák révén is elősegítse az emberek gyors és friss tájékozódását. Néhány járási könyvtár hírlap- és folyóiratjegyzéke már megjelent, ezeket a járás területén élő szakemberek szívesen fogadták. A folyóiratokhoz azonban leginkább csak a megyei és a járási könyvtárban lehet hozzáférni. A szakemberek szeretnék a könyvtárközi kölcsönzés útján is hozzájutni folyóiratokhoz.

A járási könyvtár olvasószolgálati, tájékoztató tevékenységének nélkülözhetetlen eszköze a pontos és gondozott *katalógus*. A járási könyvtár teljes állományát mielőbb fel kell tárti, legalább a betűrendes és a szakkatalógus elkészítésével. A későbbiek folyamán a tárgyszókatálógus is szóba jöhet. Külön katalógus készülhet a gyermekrészleg állományáról, a helyismereti anyagról, a folyóiratokról és a színműtári állományról. El kell készíteni majd a körzeti és az önálló községi könyvtárak alkatalógusait is. Meg kell tanítani a falusi könyvtárosokat a katalóguskészítésre, és figyelemmel kell kísérni ezt a munkájukat.

Összefoglalólag megállapíthatjuk, hogy az állománygyarapítás, a gyűjtőkör kiegészítése is a korszerűsítés egyik döntő feltétele. A könyvek az informálás alapvető eszközei, ugyanakkor a jó összetételű könyvállomány képes a szórakoztatási igények kielégítésére is. A differenciált igényeket és szükségleteket figyelembe vevő folyóiratállomány és az egyéb gyűjtemények tovább szélesítik és hatékonyabbá teszik a könyvtár tájékoztatási tevékenységét, s növelik a könyvtár tekintélyét.

Az irányítás és az ügyvitel korszerűsítése is feltétele a jó és hatékony munkának. Szükség van a már sokat emlegetett — a Könyvtárosban is többször tárgyalt — ügyvitelegyszerűsítésre, különösen a járási és a községi könyvtárakban.

A járási könyvtár csak akkor tudja igazán betölteni hivatását, ha *létszámát* növelik: a 10 000 lakosú járási székhelyi könyvtárban legalább 4 főhivatású és 1 részfoglalkozású könyvtáros szükséges.

Most nem kívánok a járási könyvtár harmadik funkciójával, a *területi, hálózati funkcióval* is foglalkozni, csupán megjegyzem, hogy e funkció a módszertani munkával együtt szintén korszerűsítést kíván, éppen a már említett területi átszervezés, a körzeti községi könyvtári, önálló községi könyvtári rendszer kiépítése következtében. Ezekben az új típusú községi könyvtárakban meg lehet majd szervezni az alapfokú információs szolgáltatást is, ha a járási könyvtártól megkapják a szükséges támogatást.

Befejezésül feltehetjük a kérdést: *alkalmasak-e a járási könyvtárak és — alapfokon — a községi könyvtárak arra, hogy magasabb szintű, sokoldalú olvasószolgálatot*

lássanak el? A válasz: igen, ha a korszerűsítés itt vázolt és még bizonyára sok más javaslattal kiegészíthető követelményeit a járási könyvtárak megvalósítják.

A Somogy megyei könyvtárosok 1967 novemberében módszertani értekezleten vitatták meg az új Marcali Járási Könyvtárban a korszerű járási könyvtár munkáját. A járási könyvtárosok mindegyike egyetértett az új követelményekkel. (Azóta már számos gyakorlati példa bizonyította, hogy az olvasók új és eddigieknél nagyobb igényekkel is fordulnak a járási könyvtárhoz.) És bár mindegyik járási könyvtáros szükségesnek tartotta az anyagi és személyi feltételek javítását, elismerték, hogy a jelenlegi körülmények között is lehet és kell is a munkát, a munka szervezetét korszerűsíteni, és elő lehet készülni a következő években sorra kerülő igényesebb, nagyobb erőt kívánó feladatok megvalósítására.

Szita Ferenc

Szakszervezeti könyvtárak a vasiparban

I.

A vas-, fém- és villamosenergia-iparban foglalkoztatott majdnem félmillió dolgozó könyvtári ellátását a munkahelyeken 433 könyvtár és kölcsönzőhely szolgálja, 1 242 000 kötetnyi könyvvállománnyal. 192 budapesti könyvtár a szakszervezet központi könyvtárának hálózatába tartozik, a vidékiek pedig az SZMT központi könyvtárakéba. Rendszeres olvasónak a dolgozók 26,7%-át tekinthetjük. A budapesti és vidéki könyvtárak olvasói átlaga között némi eltérés van: Budapesten a dolgozók 27,2%-a, vidéken 26,1%-a veszi igénybe a könyvtárakat. A könyvvellátottság is valamivel kedvezőbb Budapesten. Itt egy dolgozóra 2,9, egy olvasóra pedig 10,6 kötet könyv jut, vidéken ez a hányad 2,2 illetve 8,7 kötet. A könyvtárak igénybevételét és az olvasás intenzitását jelző mutatókban nincs lényeges különbség. Egy olvasó átlagosan 8 esetben látogatja évente a könyvtárakat, és egy-egy alkalommal 2,8 kötet könyvet visz el (évente 22,4 kötetet olvas).

A fenti adatok azt bizonyítják, hogy a vidéki és a budapesti könyvtárak teljesítménye nagyjából azonos. A könyvtárak teljesítményei közötti eltérések az ipar koncentráltágával, az üzemek, munkahelyek nagyságrendjével szorosan összefüggő adottságokból — anyagi, személyi, technikai feltételekből — erednek, Budapesten és vidéken egyaránt.

A vasipar sajátossága, hogy a dolgozók nagy része kevés számú nagyüzemben tömörül. Ez elsősorban Budapestre és 3—4, számottevő vasiparral rendelkező megyére jellemző. Ugyanakkor megtaláljuk a közép- és kisüzemek sokaságát is. Ennek alapján kategorizálhatjuk a könyvtárakat is. A kategóriák között mind a feltételekben, mind a munka eredményeiben lényegesek a különbségek. *Az üzemek nagysága meghatározza a könyvtárakkal szemben támasztott követelményeket, az irányító és módszertani munka feladatait is. Ezt az állítást a budapesti könyvtárhálózat fontosabb adataival szeretnénk közelebbről megvilágítani:*

A több mint negyed millió budapesti vasipari dolgozó 55,4%-át tömörítő 26 üzemben működik *önálló könyvtár*, főhivatású könyvtárossal. Ezek rendelkeznek a budapesti könyvvállomány 65,4%-ával, és az évi könyvforgalom 77,7%-át bonyolítják le. A könyvvellátottság is ezekben az üzemekben a legjobb: 1 dolgozóra 3,4, 1 olvasóra 10,8 kötet könyv jut. *Dolgozók 30,5%-a rendszeres olvasó, ez az arány magasan az országos átlag felett van.* Állományuk a korszerű igényeknek megfelelő választékot nyújt. Ezzel az állománnyal képesek a meglévő és a lehetséges olvasótábor igényeit is kielégíteni.

Korántsem ilyen kedvező a helyzet a vasipari dolgozók 44,6%-át foglalkoztató *közép- és kisüzemek* könyvtáraiban. Ezekben társadalmi munkás könyvtárosok dolgoznak. Közülük 131 munkahely könyvtára (könyvkölcsönzője) a központi és a két körzeti könyvtár letéti hálózatához tartozik, 33 önálló. A könyvvellátottság nagyjából azonos mind a két kategóriában (jóval kevesebb, mint a nagyüzemi könyvtáraknál). A letéti könyvtárak anyaga azonban korszerűbb, a hálózat vérkeringése a cserék révén mindig friss, nincs elfekvő könyv. Az önálló középüzemi könyvtárak legtöbbségében az állományfejlesztés alkalmasszerű, pénzügyi lehetőségük korlátozott. Állományuk egy idő után — főleg a törzsolvások számára — érdektelenné válik. Ezek a többi hálózatban is ismert problémák számunkra azért fontosak, mert velük tudjuk leginkább megmagyarázni, hogy *a letéti könyvtárak olvasói átlaga 26%, míg a középüzemi könyvtáraké mindössze 19,2%.* A könyvtárak e két csoportjában a legfőbb eredménynek a

beiratkozott olvasók számát tekintjük. Fő funkciójuk az olvasás iránti érdeklődés felkeltése. Adottságaik miatt — társadalmi munka, heti 1—2 kölcsönzési alkalom — egyéb teljesítményt ma még kevésbé lehet számonkérni.

A vasas könyvtáraknak — mint vázoltuk — az üzemi dolgozók jelentékeny hányadával sikerült tartós kapcsolatot teremteniük. Az 1966-os SZOT elnökségi határozat óta, ha nem is gyors ütemű, de egyenletes fejlődés tapasztalható. Az olvasótábor növelésével kapcsolatos teendőket, amelyeket a SZOT határozat egyik fő feladatként jelölt meg, a szakma területén igen differenciáltan kell megszabni. Elsősorban a 33 középüzemi könyvtárban vannak nagyobb lehetőségek és tennivalók. A nagyüzemi könyvtárakban csak ott kell lényegesen növelni az olvasók arányát, ahol az eredmények valamilyen oknál fogva a kategória átlagszínvonala alatt vannak. A többieknél az olvasók arányának tartására vagy csak kis mértékű növelésére törekedhetünk.

Az eredmények közül elsősorban a jó *könyvellátottság és az állomány megfelelő minősége* emelhető ki. Az állományfejlesztés anyagi feltételeivel általában rendelkeznek a könyvtárak, állománygyarapítási gondok csak néhány középüzemi könyvtárnál jelentkeztek. Reméljük, hogy a vállalatok gazdasági eredményei a jövőben is biztosítják a könyvtárak hasonló, vagy éppen javuló ellátottságát.

Az elmúlt két évben sokat javultak a könyvtárak helyiségviszonyai és technikai feltételei is. A nagyüzemi könyvtárak nagy része, néhány középüzemi könyvtár — sőt letéti is — ez idő alatt tért át a szabadpolcos kölcsönzésre, berendezését felújította, helyiségét átalakította. A berendezésekhez nyújtott SZOT támogatáson kívül a Vasas szakszervezet elnöksége is szép összegekkel járult hozzá a könyvtárak korszerűsítéséhez. E juttatások a helyi szakszervezeti és vállalati erőforrásokat is mozgásba hozták. Az átalakítások azonban csak átmenetileg enyhítették a férőhely gondokat. Ahol az utóbbi években nem történt korszerűsítés — vagy évekkel ezelőtt tértek át a szabadpolcos kölcsönzésre —, ott gondokkal küszködnek a könyvtárak, mégpedig a számos kis- és középüzemi könyvtáron kívül két fontos nagyüzem, a Győri Vagongyár és a Dunai Vasmű könyvtára is. A *Dunai Vasmű könyvtárának helyiségproblémái* nemcsak az üzem, hanem a város könyvtárügyét is érintik, s a megoldás sürgős társadalmi összefogást és gyors intézkedést követel. A helyiségproblémák megoldása teljesen a vállalati építkezések, nagy beruházások függvénye. Bár az új gazdasági mechanizmus kapcsán máris vannak vállalati kezdeményezések, az építkezések terén csak lassú javulásra számíthatunk. A jelenlegi helyzetre jellemző, hogy *Budapesten 192 könyvtár*

közül csak 80 rendelkezik saját helyiséggel, önálló olvasóterme egyetlen könyvtárnak sincs.

A Borsodnádasdi Lemezgyár új szakszervezeti könyvtára

A személyt ellátottságot tekintve a nagyüzemi könyvtárak helyzete látszatra kedvező: ugyanis a 36 nagyüzemi könyvtárban 87 főfoglalkozású könyvtáros (rajtuk kívül a budapesti központi és körzeti könyvtárakban még 9 fő) dolgozik. Szakmai felkészültségük megfelelő. Sokan rendelkeznek közép- vagy felsőfokú szakképzettséggel, vagy most fejezik be tanulmányaikat. (A 66 budapesti könyvtáros közül 32 felsőfokú képzettségű.) A nehézségeket a könyvtárosok túlterheltsége okozza: az egyéb könyvtári munkafolyamatok elvégzése mellett évi 30 000 kötet könyv kölcsönzése jut egy-egy jóhivatású könyvtárosra. További eredményeket csak a létszámok emelésével remélhetünk, erre pedig nagyon kevés a lehetőség.

A Diósgyőri Gépgyár újjáalakított könyvtára (Bucsi Jenő felv.)

Külön ki kell emelni, hogy a *társadalmi munkás könyvtárosok* közül milyen sokan és milyen régóta végzik munkájukat nagy lelkesedéssel, egyszerűséggel. Megszerették az alapfokú képzettséget, vállalják a munkával járó felelősséget, s — sajnos — nem egyszer közvetlen munkahelyi feletteseik rosszallását is.

II.

A szakszervezeti könyvtárakról szólva gyakran hivatkozunk a mozgalmi hagyományokra. A vasiparban ez különösen indokolt: Ma már azonban nem csupán ezek a hagyományok, hanem az elért eredmények és a követelmények állítják *a könyvtárakat első helyre a szakszervezetek népművelési tevékenységében*. Az üzemi vezető testületek többsége e szerint értékeli a könyvtármozgalmat. Ezt a rangemlést a SZOT elnökségének irányelvei is nagymértékben elősegítették.

A *tartalmi* követelményeknél ismételtelen utalni kell arra, hogy differenciáltabb munkára csak a nagyüzemi könyvtárak képesek — ezek sem egyforma színvonalon. A kisebb könyvtárak jelentőségét ez a megítélés nem csökkenti, hiszen az ilyen üzemekben legtöbbször a könyvtár az egyetlen művelődési lehetőség. Munkájuk akkor lehet jó és tartalmas, ha könyvvállományuk összetétele megfelel a nevelési céloknak. Ez pedig a központi és a körzeti könyvtáraktól függ.

Az elmondottak alapján a nagyüzemi könyvtárak munkájának itt azokat a vonásait emeljük ki, amelyek mozgalmi szerepükből, a munkahelyi neveléssel kapcsolatos sajátos feladataikból adódnak. Ilyen jellemzőjük, hogy *a munkásokkal közvetlen kapcsolatban* állnak. Ezt a megállapítást bizonyítja az olvasótábor összetétele (a nagyüzemek könyvtáraiban az olvasók 48%-a fizikai munkás, s a letéti könyvtárakban ez az arány még nagyobb). A munkásokkal való foglalkozás — anélkül, hogy a többi réteget elhanyagolnák — tevékenységük fő meghatározója.

A legnagyobb elismerést azok a könyvtárak vívták ki, amelyek felkarolták *a szocialista brigádok* művelődési törekvéseit. A kölcsönzési munkával túlterhelt könyvtárosoknak ez a tevékenysége azért is tiszteletreméltó, mert a kölcsönzésen kívüli idő jelentékeny részét felemésztí, és nem végezhető el a könyvtár falai között. A *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szocialista brigádok* részére összeállított ajánló bibliográfiái

hatékony segítséget nyújtottak a könyvvajánló munkához, de a foglalkozás módszereit maguk a könyvtárosok dolgozták ki helyi adottságaiknak megfelelően. A könyvtárak közül többen tájékoztatókat adnak ki a könyvtári — és egyéb művelődési — vállalkozások lehetőségeiről, szocialista szerződéseknek kötnék, kielégítik a brigádok speciális igényeit (pl. tanuláshoz rendelkezésükre bocsátják a kötelező irodalmat), értékelik vállalkozásaikat. A szocialista brigádok és az üzemi könyvtár kapcsolata a könyvtár mozgalmi tevékenységének egyik fő jellemzője.

A könyvtárak munkájában fontos helyen áll az *üzemi fiatalok olvasóvá nevelése*. Különösen nagy figyelemmel kell foglalkozniuk a *vasipari szakmunkás tanulókkal*, akiknek száma igen tekintélyes, országosan kb. 50 000. Korábban a könyvtárak gondoskodása szervezeti okok miatt nem terjedt ki rájuk. Az utóbbi 2 évben az elzárkózás megszűnt, azonban még csak 10%-uk tagja a vasas könyvtáraknak. A velük való szervezett munkahelyi foglalkozás megindult, a módszerek most alakulnak ki. Több könyvtár már tanműhelyekbe, intézetekbe, otthonokba kihelyezett letéti könyvtárakkal segíti jobb könyvvéltásukat. A szakszervezet kulturális osztálya külön is tanulmányozza és segíti ezt a tevékenységet.

A fentiekben már utaltunk arra, hogy az üzemi népművelésben a könyvtárak egyre inkább a jelentőségük szerinti központi helyet foglalják el. Ez összefügg a *könyvtárak tevékenységi területének kiszélesedésével* is. A nyelvlecke lemezek, hangszalagok kölcsönzése, irodalmi körök, irodalombarát klubok, hanglemez klubok szervezése, az író-olvasó találkozók, vetélkedők megrendezése stb. sokoldalúbb tevékenységet jelez a hagyományos üzemi könyvtári munkánál. Ezeken kívül az üzemi ismeretterjesztés, szervezett oktatási formák, a művelődési intézmények gyermekfoglalkozásai stb. sem nélkülözik a könyvtárak közreműködését. A tevékenységi köröknek ez a kiszélesedése növeli a könyvtárak társadalmi elismertetését.

A könyvtárak munkájának tartalmát meghatározza, hogy az olvasók zömét a fizikai munkások adják, akiknek érdeklődése elsősorban *szépirodalmi* jellegű. (A nagyüzemi könyvtárak évi forgalmának 77,1%-a jut a szépirodalmi művekre.) A szépirodalmi olvasmányok kiválasztásának befolyásolásával — tehát közvetettebb módon — kell a nevelési feladatokat megvalósítani. A munkásokkal kapcsolatos olvasószolgálati munka főleg abban áll, hogy a könyvtárosok igyekeznek az izlésüknek megfelelő könyvek kölcsönzésén kívül ösztönös irodalmi ítéletüket is tudatosabbá formálni, és az újabb, értékes irodalmat közvetíteni hozzájuk.

A szépirodalmi művek nagyarányú kölcsönzése mellett növekszik a világnézeti, ideológiai, esztétikai, szakmai nevelést közvetlenebbül szolgáló *ismeretterjesztő* könyvek iránti érdeklődés is. Budapesten például 1967-ben 2,7%-kal emelkedett az ismeretterjesztő művek forgalma. A vasas könyvtárak külön is foglalkoznak a társadalom- és természettudományi művek propagálásával. Másik sajátos feladatuk, hogy a természet közvetlenül segítő *sakkönyveket* közvetítsék olvasóikhoz. Ennek érdekében több helyen kialakultak a műszaki könyvtárakkal való együttműködés formái. Az együttműködést szeretnék a jövőben szervezeten megvalósítani.

III.

A könyvtárak nagy száma és a nagyságukból adódó differenciáltsága miatt a *könyvtárhálózat irányítása* sokrétű munkát ró az irányítókra. A szakszervezet hatásköre a vidéki könyvtárakkal való foglalkozással is bővült. A vidéki tennivalókat a Vasas szakszervezet a megyei szakmaközi központi könyvtárakkal együttműködve végzi. A szakszervezeti vezető szervek határozatai segítik a könyvtármunka fejlesztését, a könyvtárügyi problémák megoldását. A határozatok végrehajtásának megszervezését a szakszervezet kulturális, agitációs és propaganda osztálya a központi és a körzeti könyvtárak apparátusának segítségével végzi. A központi könyvtár legfontosabb feladata — a letéti hálózat ellátásán kívül — a könyvtárak módszertani segítése, de nagyon gyakran kéri a kis- és középzemű könyvtárak az operatív segítségnyújtást is (például az állományrendezéshez, selejtezéshez stb.). Természetes, hogy a társadalmi munkás könyvtárosok támogatása a legfontosabb, és a rendszeres helyszíni tanácsadás mellett oktatásukra, továbbképzésükre is nagy gondot fordít a hálózati központ. Emellett osztozik a nagyüzemi könyvtárak gondjaiban, tanulmányozza munkájukat, problémáikat, elterjesztésre érdemes módszereiket. Erejéhez és lehetőségeihez képest a hálózat minden könyvtára számára használható kiadványokat, propaganda anyagokat nyújt.

Az 1966-os SZOT elnökségi határozat óta a könyvtárak munkája jó irányba fejlődött. A munkában még sok ugyan a javítani való, de a fenti eredmények jelzik a fejlődés tendenciáit.

Karácsonyi Jánosné

Fejlesszük a könyvtárak pedagógiai szolgálatát!

Nagy érdeklődéssel olvastam *Arató Ferencnek*, majd *Kellner Bélának* a *Könyvtáros* februári illetve márciusi számában megjelent, a megyei könyvtárak pedagógiai szolgálatáról írt cikkeit. Annak idején arról is értesültem, hogy a könyvtárigazgatók tatabányai konferenciáján szintén tárgyaltak a kérdésről, s ott is helyeslés fogadta ama törekvést, hogy a megyei, majd a járási könyvtárak vegyék kezükbe, irányítsák, szervezzék és bonyolítsák le a pedagógusok, s azok vezetőinek szakkönyv ellátását.

Kétségtelen az lenne az ideális, ha minden nevelői közösség rendelkezhetne a számára szükséges, viszonylag teljes szakkönyv anyaggal. De hol járunk még ettől? S nem is bizonyos, hogy ez a nagyon költséges megoldás lenne a legcélravezetőbb, hisz a speciális igények kielégítése megoldhatóan látszik egy idő múlva az *Arató Ferenc* és *Kellner Béla* által felvetett módokon is.

Több okból lelkesítőnek, s feltétlenül támogatandónak tartom ez útjára indult, s már a kezdetén is biztató eredményeket felmutató folyamatot. Hisz állandóan azzal az igénnyel lépünk fel, hogy a pedagógusok korszerű, szakszerű nevelő-oktató munkát végezzenek; legyenek jól és frissen tájékozottak azokban a tudományokban, amelyekhez munkásságuk kapcsolódik. Ez a követelés azonban csak akkor jogos, ha számukra megteremtjük a továbbképzés, az állandó tájékozódás lehetőségét a könyvtárak révén is. Ehhez a könyvtárak pedagógiai szolgálatát igen fontos, megvalósítható eszközzé tartom.

Nagyszerű lehetőség ez a szolgálat a tanácsok művelődési apparátusában dolgozók számára is. Hisz a pedagógusok jól-rosszul felszerelt kézikönyvtáraikban mégis könnyebben hozzájuthatnak az ilyen vagy olyan szakirodalomhoz. Valljuk meg őszintén, a szakapparátusok kézikönyvtárai — pénz- és megfelelő szervezettség híján — legtöbb helyen bizony eléggé szegényesek, foghíjasak. Pedig számukra — akik épp a pedagógusok munkájának irányítását végzik — legalább annyira fontos igény és követelmény, hogy korszerű szakirodalom álljon rendelkezésükre.

Lehet vitatkozni — s a szakemberek bizonyára ezt meg is teszik —, hogy a szolgálatot miként kell mielőbb tökéletesebbé tenni; hogy kell-e erre a feladatra önálló munkaerő (szerintem feltétlenül kell, mert a legkisebb megyében is igen sok feladattal jár — még szakszervezeti aktivisták is kellenének — e munka ellátása); s hogy megérné-e, hogy — ott, ahol a könyvtár státuszából nem telik — *egy pedagógus létszámkeret rendelkezésre bocsátása*. (Véleményem szerint *nagyon is megérné*, mert segítségével sok pedagógus munkájának színvonalát lehetne jelentősen emelni.)

Érvenyes, hogy az *Országos Pedagógiai Könyvtár* fontos feladatának tartja e munka irányítását, segítségét, hogy sokféle, kézzelfogható ajánlatot tesz, s ezzel igyekszik hatását messze, kapuján kívül is érvényesíteni.

Úgy gondolom, a tanácsi szervek illetékes vezetői előtt is világos a könyvtárak pedagógiai szolgálatának rendeltetése, s jelentősége. Bizonyos vagyok abban, hogy *a pedagógus szakszervezettel karöltve* megfelelő erkölcsi és anyagi támogatásban részesítik a könyvtárak ezt, az iskolareform tartalmi célkitűzéseit szolgáló feladatot.

Z a g y v a I m r e

(Minisztertanács Tanácsszervek Osztálya)

A pedagógusok szakirodalmi ellátásáról

Kétségtelenül fontos és a vidéki könyvtárügy távlati fejlődését is érintő elgondolást fogalmaz meg *Arató Ferenc* „A 103 ezer pedagógus könyvigénye és a könyvtárak” c. cikkében. (Könyvtáros, 1968. 2. sz. 66—67. l.)

Különös jelentőséget ad a cikkben foglalt javaslatoknak az is, hogy közzétételüket hosszú hallgatás, de a szükségesnél mindenképp több várakozási idő előzte meg. Ezt leginkább a tények bizonyítják, melyek tanúsága szerint számos megyei könyvtár az Országos Pedagógiai Könyvtár állásfoglalását megelőzően is a kérdés érdemének megfelelő gondot fordított pedagógiai szakkönyvvállományának fejlesztésére és szolgáltatásainak bővítésére. Saját tapasztalataink alapján még azt a kijelentést is megkockáztatjuk, hogy a könyvtárunk által nyújtott lehetőségek jóval többet képesek adni, mint amennyit a jelenlegi igények — főleg az önképzés és a szakmai érdeklődés területén — megkívánnak. Néhány vizsgálat azt bizonyítja, hogy a különböző oktatási szinteken és továbbképzéseken kötelezővé tett irodalom kivételével elgondolkodtatóan *alacsony a pedagógiai szakirodalom könyvtári forgalma*.

Mindez azonban lényegében nem kisebbíti az OPK javaslatainak értékét. Örömmel üdvözljük a feladatok számbavételét, és előre is köszönjük a kilátásba helyezett segítséget az állományalakítás terén, valamint a tájékoztató munkában.

A cikk megállapításaival tehát egyetértünk, annak elolvasása nem vitakedvet, inkább bizonyos hiányérzetet ébresztett bennünk. Véleményünk szerint ugyanis nem elég kimondani, hogy a megyei könyvtárak építsék ki a pedagógiai szolgálatukat; még az sem elég, ha ez — a kívánt feltételek megteremtésével — valóban szakszerűen meg is történik. A pedagógusok szakirodalmi ellátásában ugyanis továbbra is fontos szerep jut az *iskolai nevelői könyvtáraknak*. Ezért elképzelhetetlen, hogy a megyei könyvtárak és a területükön működő — főleg nagyobb középiskolai — könyvtárak között a jelenlegi laza vagy éppen formális kapcsolatokat egészségesnek tartsuk. Az iskolai nevelői könyvtárak állapota, gondjai ugyancsak közismertek. A gondok hangoztatásával nem is a feltételek hiányára (helyiség, szakképzett könyvtáros, szükséges óraszám stb.) gondolunk elsősorban, hanem azokra az *állománygyarapítási anomáliákra*, amelyekről a legkülönfélébb könyvtári értekezleteken évről évre visszatérően hallunk, és amelyek a pénzügyi keretek csökkenése miatt még aggasztóbbak lesznek. Még mindig vannak iskolák, ahol nem kötnek szerződést a Könyvtárellátóval, ahol az igazgató a könyvtáros megkérdezése nélkül, saját belátása és hangulata szerint költi el a könyvtár kevés pénzét; és van olyan művelődésügyi osztály, ahol a hozzájuk tartozó iskolák száma szerint rendelnek egyenként több ezer forint értékű, könyvtári használatra nem alkalmas albumokat, ügynököktől, a könyveszerzési keret terhére stb. Mindebben része van a szegényes szakmai instruálásnak és a *hatástalan szakfelügyeletnek* is.

Komolytalan dolog a megyei könyvtárakat több pedagógiai szakkönyv beszerzésére buzdítani, ha ezen a téren nem csinálunk rendet. A pedagógusok szakkönyvellátásának színvonalas megszervezése tehát nemcsak az OPK és a megyei könyvtárak között kíván meg jó együttműködést, de az egyes megyékben belül az iskolai könyvtárak és a megyei könyvtár között is szükség van *szoros munkakapcsolatokra*, sőt olyan megyei összefogásra, amely a *határozott módszertani irányításban és hatékony szakmai felügyeletben* testesül meg.

Ez az igény természetesen szervezeti kérdéseket is érint, de a pedagógiai szolgálat kiépítésének az OPK által javasolt rendszere akkor lesz következetes és teljes, ha félúton nem áll meg. Mivel az Országos Pedagógiai Könyvtár hálózati alközpontok hiányában jelenleg nem rendelkezik az elképzeléseinek maradéktalan végrehajtására alkalmas szervezettel, a megyei könyvtárak pedig létszámgondokkal küzdenek, helyesnek tartjuk *Kellner Bélának* azt a javaslatát (Könyvtáros, 1968. 3. sz.), miszerint a *megyei könyvtárakat a megyei pedagógus-státus keret terhére olyan könyvtárosokkal kell megerősíteni, akik az aktív szakreferensi szolgálat és a pedagógiai szakpropaganda mellett az iskolai nevelői könyvtárak szakmai gondjaival is szigorú következetességgel foglalkoznának*.

A fentiekkel összefüggésben — bár e cikk kereteit meghaladja — egy megjegyzés erejéig megemlíjtük azt a régebbi kívánságot is, hogy az *iskolai tanulói* könyvtárak és a tanácsi könyvtárhálózat kapcsolatának realisabb szemlélettel történő megvizsgálását és — különösen a kisközséges megyék tekintetében — a következetes előrelépés megtételét határozottan programba kell venni.

*

Az állománygyarapítással kapcsolatos és a duplumanyag felhasználását célzó OPK-javaslatot igen jónak tartjuk. Mielőbb várjuk a felajánlott könyvek jegyzékeit.

A folyamatos beszerzéseknél sokat jelentene, ha a könyvkereskedői forgalomba nem kerülő pedagógiai kiadványok (egyetemi tankönyvek, sokszorosított jegyzetek stb.) eljuttatása a megyei könyvtárakhoz kevésbé körülményesen történne. A Magyar Nemzeti Bibliográfia alapján történő rendelés ugyanis nemcsak lassú és nehézkes, hanem sokszor eredménytelen is. A Művelődésügyi Minisztériumnak a pedagógusok képzésével illetve továbbképzésével foglalkozó szervezete vagy a Könyvtárellátó bizonyára tudna ebben a kérdésben segíteni.

Vas megyében a pedagógiai állományrész fejlesztéséhez egyébként a *Pedagógusok Szakszervezete* is hozzájárult. A Pedagógusok Szakszervezetének Megyei Bizottsága szerencsés és dicséretes kezdeményezéssel lemondott arról, hogy továbbra is működtesse az önálló, ún. pedagógiai báziskönyvtárát. Ez év januárjában *szerződést kötött* a Megyei Könyvtárral és ebben a következő kötelezettségeket vállalta:

- A Megyei Tanács Művelődésügyi Osztályával közösen a szakmai tanácskozáson, igazgatói értekezleteken, a szakszervezeti vezetők tanácskozásain stb. propagandát fejt ki a pedagógiai állomány ismertetésére;
- Szorgalmazza a szakfelügyelet propagandatevékenységét a látogatások során;
- Szakembereinek bevonásával folyamatosan javaslatot tesz a pedagógiai állomány gyarapítására;

- d) Évente 10 000 Ft-ot juttat a Megyei Könyvtárnak a pedagógiai és kapcsolódó szakirodalom fejlesztésére, ill. a pedagógiai szolgálat és tájékoztatás felmerülő költségeinek fedezésére.

A Megyei Könyvtár az alábbi feladatokra vállalt kötelezettséget:

- a) 1968-ban a pedagógiai, valamint a kapcsolt szakirodalomról alap-katalógust állít össze és jelentet meg, majd évente egyszer az állomány gyarapodásáról is tájékoztatót ad ki;
b) A pedagógiai szakirodalom bővítése során figyelembe veszi a szakszervezet aktivistáinak illetve szakembereinek javaslatait;
c) Lehetővé teszi, hogy a szükséges szakirodalmat — beleértve az OPK szolgáltatásait is — valamennyi, a megyében élő pedagógus közvetlenül vagy a községi és járási könyvtárakon keresztül igénybe vehesse.
d) Alkalomszerűen, de évente legalább egyszer statisztikai tájékoztatást nyújt a pedagógiai irodalom forgalmáról.

A szerződésben foglaltak megvalósulásától mindkét fél joggal vár eredményeket.

*

Végül szeretnénk visszatérni *Arató Ferenc* cikkéhez, nevezetesen ahhoz a javaslatához, amelyben a *postai kölcsönzés* iránti igényt fogalmazza meg. Szerintünk is helyes ezzel a kölcsönzési formával számolni. Ellentétben *Kellner Béla* véleményével, mi nem tartjuk kizártnak a jelenlegi körülmények között sem e forma alkalmazását. Eltekintve attól, hogy a postai kölcsönzést igénylő olvasóréteg egyébként is hátrányos helyzetben van, a kulturális lehetőségek periferiájára szorult és ezen minden lehetséges eszközzel segítenünk kell, azért sem zárkozunk el a postai kölcsönzési formától, mert ez gyakorlatilag a legtöbb helyen nem más, mint *könyvtárközi kölcsönzés*, vagy azzá lehet tenni. A községi könyvtár minden vidéki pedagógus számára elérhető és kétszeresen hasznos, ha a kívánt könyvnek a járási vagy a megyei könyvtárból való átkölcsönzése egyúttal még a községi könyvtár szolgáltatásainak hírét és hitelét is növeli. E gyakorlat elterjesztése és általánossá tétele nélkül a nagy költséggel közreadott ajánlójegyzékek, alapkatalógusok és gyarapodási jegyzékek hasznát és értelmét csökkentjük.

A példányszám nem lehet korlátozó tényező, hisz a beszerzendő könyvek példányszámát az ellátandó terület lehetséges igényeihez kell szabni, nem ahhoz, hogy milyen módszerrel — postán, más könyvtáron keresztül vagy személyesen — kíván vagy tud kölcsönözni az olvasó. A kölcsönzési határidők megtartása pedig egyik és másik formánál is az olvasószolgálati csoport következetes eljárásán és pontos adminisztrációján múlik. A könyvtárközi illetve postai kölcsönzések számának emelkedése valóban nagyobb költséggel jár, de ennek fedezetét a kérdés érdemének megfelelően mindenképp biztosítani kell a megyei könyvtárak költségvetésében.

Őszintén reméljük, hogy a pedagógusok szakirodalmi ellátásának megjavítására irányuló közös erőfeszítések gyümölcsözőek lesznek.

Takács Miklós

Szabados Árpád ex librise

Olvasó brigádtagok között

Ha valaki egyszer meg akarja írni a szocialista brigádmozgalom történetét, jól teszi, ha anyaggyűjtés céljából alaposan áttanulmányozza a brigádnaplókat. Olvasás közben, a munkások hírei mellett, bizonyára azt is észreveszi majd, hogy — úgy a 60-as évek közepétől — megszaporodnak bennük a közös színházi estékről, tárlat- és múzeumlátogatásokról, tanulmányi kirándulásokról tudósító feljegyzések. És ami talán még szembeötlőbb: fogynak a fehér asztal melletti „művelődés” hírei... Mind több olyan beszámolót olvashat, melyekből kitűnik, hogy a brigádok gyakran hívnak meg körükbe írókat, művészeket, közéleti embereket. Összejöveteleik így módon a tartalmas beszélgetések, emlékezetes élmények révén a jelenlevők szellemi gazdagodásának egyik forrásává válnak.

Minket azonban — a jövőbeni krónikástól eltérően — most az foglalkoztat első-sorban, hogy vajon hozzájárultak-e a könyvtárak is ehhez a szellemi felpozícióhoz, kimutatható-e az olvasási kedv növekedése a brigádok tagjai körében?

Válaszért felkerestük néhány budapesti vegyipari üzem szocialista brigádját, az ő naplóikból értesültünk a fenti, örömdolgozatokról. Am lapozgatás közben hamarosan nyomára bukkantunk a könyvtárak munkájának is. Majd minden brigádnaplóban találtunk egy *Szocialista szerződés* feliratú nyomtatványt, melyben az aláíró szocialista brigád valamennyi tagja jelzi azt a szándékát, hogy rendszeres olvasója lesz a szakszervezeti könyvtárnak. A könyvtár pedig vállalja, hogy kielégíti a brigádtagok olvasási igényeit. Ezt a nyomtatványt, amely díszes nyomdai kivitelezésével külsőleg is dokumentálja az ügy fontosságát, a szakszervezet központi könyvtára készítette a vegyipari szakszervezet könyvtárai részére.

— Április táján állítják össze munkaprogramjukat a szocialista brigádok a következő évre. Ilyenkor felkeresem a brigádvezetőket a szerződéssel, nehogy kifejejték kulturális vállalásaik közül a könyvtárat, az olvasást. Jó ez a nyomtatvány azért is, mert — beleragasztva a naplóba — állandóan emlékezteti a brigádokat arra, amit vállaltak — mondja Ruzsinszky Mihályné, az Óbudai Gázgyár könyvtárosa. — Jelenleg a 62 szocialista brigád közül 33-mal kötöttünk szerződést. Van tehát még tartalék. Különben a brigádtagok többsége fizikai dolgozó.

— Hogyan győződik meg arról, hogy a tagok valóban beiratkoznak-e a könyvtárba és olvasnak is rendszeresen?

— Külön nyilvántartást vezetek a brigádtag olvasókról, és a személyi lapjukat is megjelölöm. Így kölcsönzés közben nem feledkezhetem meg arról, hogy az olvasó, akivel éppen foglalkozom, szocialista brigádtag.

Ruzsinszky Mihályné elmondotta, hogy 1964-ben, amikor átvette a könyvtár vezetését, az olvasók száma 5 — öt! — volt. Jelenleg az 1200-as létszámú üzem dolgozóinak csaknem a fele, 564 fő beiratkozott, a könyvtárat rendszeresen látogató olvasó. Ez valóban szép eredmény ilyen rövid idő alatt. Dicséri a könyvtáros jó munkáját — no, meg az új szabadpolcos könyvtárat, amely derűs hangulatot árasztó berendezésével és a polcokra kirakott, önmagát kínáló 9000 kötet könyvével bizonyára erős vonzást gyakorol mindenkire, aki e falak közé lép...

— Csakhogy ez a könyvtár mindössze néhány hónapja nyílt meg, a régi pedig... nos olyan volt mint a legtöbb szakszervezeti könyvtár a korszerűsítési program előtt. Arra semmiképpen sem volt alkalmas, hogy vonzza az olvasókat. Egy év alatt sikerült 300-ra növelnem az olvasók számát. De ez volt a felső határ, amit az akkori mostoha helyiségviszonyok között elérhettem. És ekkor kapcsolódott be az olvasószervezésbe a szocialista brigádmozgalom... Ha jól számolok, az olvasótábor megduplázódását köszönhetem nekik.

— Ez nem megy magától. „A hivatalos” szervezés mellett — amely abból áll, hogy igyekszem jelen lenni minden brigádértekezleten, termelési, műhelybizottsági megbeszélésen, hogy így állandóan emlékeztessem a jelenlevőket a könyvtárra, az olvasásra — sort kell kerítenem a „maszek” szervezésre is. „Van itt három ember, aki még erősen gondolkodik, hogy belépjen-e” — mondja nekem valamelyik brigádvezető. Nosza, keressük fel a fontolgató szaktársat és faggassuk ki, van-e háza, kertje, gyereke, nem tenyészt-e nyulakat. Mert ha igen, akkor — ugye — nem nélkülözheti a könyvtár szakmai segítségnyújtását. Így megy ez. Sok aprómunka, bíbelődés, de megéri.

És hogy valóban megéri, azt a *Lénárt-brigád* peidája tanúsítja.

— Fizikaiak vagyunk valamennyien és nem is valami műtűrkészés a munkánk. Fejenként több tonna szemet „mozgatunk” naponta — emlékezik vissza az indulásra *Lénárt Mihály*, a szénrakodó brigád vezetője, amikor arra kérjük, mondja el, hogyan lett brigádjának minden egyes tagja rendszeres könyv olvasó.

— Néhány éve, mikor az általános iskolát felnőtt fejjel elvégeztem — szerénységgel mondhatom, az sem volt kis teljesítmény! — valahogy hiányérzetem támadt. Az iskolában megszoktam az olvasást, no meg azt is, hogy tanulótársaimmal elbeszélgettünk arról, amit olvastunk, meg mindenről, ami körülöttünk, a világban történik.

— Így jutottam el a könyvtárba, ahol végre megtaláltam mindazt, amit kerestem. A többi már szinte magától ment. Valahányszor könyvekkel megpakolva visszatértem a könyvtárból szaktársaim körébe, első dolgom volt megmutatni nekik az aznapi „zsákmányt”. Ha észrevettem, hogy egyik-másik könyv láttán érdeklődés csillan a szemekben, bizony nem haboztam, odaadtam a szakinak, olvassa csak el. Idővel 15–20 könyvet is fuvarozhattam egy-egy alkalommal, mert ekkor már ott tartottunk, hogy a brigádomban tagjainak jó része hajlandó volt olvasni, ha helybe hozták neki a könyvet... Nem volt ez baj, hiszen jól ismertem az ízlésüket. Ők viszont még nagyon kezdő olvasók voltak ahhoz, hogy a könyvtár ezernyi kötete között eligazodjanak.

— Ez az állapot 4 hónapig tartott. Ekkor már kezdett kevés lenni az a néhány könyv, amit eléjük tettem, hogy válasszanak közülük olvasnivalót maguknak. Így jutottak el az igényesebbek fél év alatt a könyvtárba. De még ma is van olyan, aki rám bízta a könyvkiválasztás gondját.

— 1967-ben brigádunk minden tagja aktív könyvtári olvasó volt...

A *Budapesti Vegyiművek* szb-titkárának kezdetben aggálya volt a szocialista brigádok könyvtári vállalásaival kapcsolatban: vajon a brigádok nem tekintik befejezettnek az ügyet azzal, hogy kitöltik a szerződési nyomtatványt illetve beiratkoznak a könyvtárba. Vagy, ha még könyveket is kölcsönöznek, bizonyosan elolvassák őket?

— A formális könyvtári tagság veszélye, éppen mert a munka értékelésénél figyelembe vesszük az olvasást is, fennáll — ismeri el *dr. Lázár Istvánné* könyvtáros is. — A könyvtárosnak ébernek kell lennie.

— Ezért jó, ha a brigádok naplóiban nyoma marad az olvasásnak. Például úgy, ahogy a *Kodály-brigád* csinálja. Ők lelkiismeretesen feljegyzik, hogy ki, mikor, mit olvasott. Sőt, még arra is kiterjed a figyelmük, hogy nyilvántartsák a kilépőket, nincs-e könyvtartozásuk.

Érdekes jelenségre figyeltünk fel a *TMK-s brigáddal* folytatott beszélgetésünk során.

— „Muszáj” olvasni, mert a gyerek kérdez! — Így foglalták össze a nemzedéki problémának ezt az új oldalról történő jelentkezését, amely az egymást követő generációk műveltségi különbségének rohamos növekedését jelzi, de azt is, hogy az apák nem akarnak lemaradni fiaik mögött.

A felzárkózás illetve a lemaradók felzárkóztatásának igénye egyébként is jellemzi ennek a brigádnak a jó közösségi szellemét. Bizonyára ez készítette a brigádtagokat arra is, hogy a néhány évvel ezelőtt hozzájuk került, akkor 17 éves cigányfiút hozzásegítsék az általános iskola 8 osztályának az elvégzéséhez, majd szakmát adjanak a kezébe. Nem is egyet. A jelenleg 24 éves fiatalember háromféle szakmunkás-képesítéssel rendelkezik. És olvas is. Szereti a kalandos könyveket, no meg a labdarúgás irodalmát. (Az üzemi csapat egyik erősségétől ezt nem lehet rossz néven venni.) De Petőfi verseit is szívesen olvasgatja.

A *Hungária Műanyagfeldolgozó Vállalat* egyik női brigádjával „kényes” kérdésről beszélgettünk: az időhiányról. Brigádvezetőjük elmondotta, hogy valamennyinek családja van, ráadásul még vonatoznak is nap mint nap. Olyan gépeken dolgoznak, amelyek működés közben teljes figyelmet követelnek. Mégis mindegyikük rendszeresen olvas. Kezdetben persze nekik is a munkapadig kellett hozni a könyvet. Köztük dolgozik *Kormányos Lászlóné* is, aki igen lelkes olvasó.

— El sem tudnék aludni esténként anélkül, hogy legalább néhány oldalnyi ne olvassak — mondja, és hozzáteszi: — Az asszonyokkal a reggeliző idő alatt könyvekről szoktunk beszélgetni. Egyébként — véleményem szerint — még a legelfoglaltabb embernek is jut ideje az olvasásra, ha máskor nem, a mindennapos utazás közben.

Ebben az üzemben társadalmi munkás vezeti a könyvtárat. Jelenlegi olvasóinak — 380-an vannak — többségét fél év alatt szervezte, éppen a szocialista brigádok segítségével. Bár az szb-titkár szerint a könyvtárlátogatottság terén a minőségi ugrást még inkább az új szabadpolcos könyvtár megnyitása eredményezte. (Kár, hogy ez az új helyiség eléggé távol van az üzem centrumától, és meglehetősen körülményes a megközelítése. Azonkívül lehetne egy kicsit — nagyobb is.)

Simay Norbert

Egy könyvtár szomorú sorsa

Az *Izsáki Községi Könyvtárnak* valamikor jó híre volt. A községben 1949-től ugyanaz a könyvtáros dolgozott, 1951-től főfoglalkozású lett, 1956-ban ki is tűntették. Már induláskor megfelelő külön helyisége volt az intézménynek. Bátran lehetett volna hát — az általános fejlődéssel párhuzamosan — növekvő igényeket támasztani a könyvtár munkájával szemben. Sajnos, nem ez történt.

Az utóbbi hónapokban nézeteltérések, panaszok híre jutott el a községből szerkesztőségünkbe. Így került sor a könyvtár meglátogatására, amelynek során nem láttunk semmi jót. Ellenkezőleg: annyi hibát tapasztaltunk ennek a nagyközségnek könyvtári életében, hogy ezt csokorba szedni is nehéz volt.

A könyvtár

utcai képe elfogadható. Üzlethelyiség a község központjában, nem túl nagy, de szabadpolcra mégis alkalmas teremmel. Belül azonban: az ötvenes évek állványai ütöten, kopottan. A polcok zsúfolva szakadozott, régi könyvekkel, könyvek a padlón, a székeken. A legfrissebb állomány ömlesztve egy asztalon. A szépirodalom még úgy-ahogy raktári rendben van, az ismeretterjesztő művek egy valamikori raktári rend halvány emlékeit mutatják, de a gyermekirodalom olyan elképzelhetetlen *összevisszágában*, hogy abban senki nem tudhat eligazodni. Művész legyen az, aki ebben a könyvtárban megtalál egy cím vagy szerző szerint keresett művet!

A könyvtárat november 1-e óta új könyvtáros kezeli. Igaz ugyan, hogy a meglévő polcokra nem fér fel minden könyvtári könyv, de azért működésének 4 hónapja alatt *legalább a raktári rend* elemei követelményeit elsajátíthatta volna!

A nyitvatartási idő heti 28 és fél óra — ja elegendőnek látszik, de elosztása már erősen kifogásolható. A hét két napján tart csupán délutáni kölcsönzést, mégpedig fél hatig. Két napon reggel nyolctól délután háromig, szombaton reggel nyolctól fél 12-ig tart nyitva. Kinek jó ez a nyitvatartás? Ottlétünk ideje alatt, a délelőtti órákban alig néhányan fordultak meg a könyvtárban.

Rendszertelen a beszerzés is. 1966-ban a községi tanács 8000 Ft-ot másra használt fel a könyvtár költségvetéséből. Ezt 1967-ben KÖFA hozzájárulásból pótolta ugyan, de 1967-ben már *nem is volt költségvetési könyvbeszerzési fedezete* a könyvtárnak. Nincs jelenleg sem. Ezidén — március 16-ig — látogatásunk idő-

pontjáig még nem vásároltak. A községi tanács elnöke nem írt alá szerződést a Könyvtárellátóval. Vettek ugyan ezer Ft árá könyvet a Kossuth Kiadó helyi bizománysától — hitelre. Ilyenformán hiányzik ennél a könyvtárnál a rendszeres könyvtári élet legtöbb követelménye. Minduntalan

a községi tanács

fenntartói felelősségének hiányába ütkö-zünk. Ez annál furcsább, mert a *községi tanács elnöke* a könyvtárral kapcsolatos minden intézkedést *magának tart fenn*. Pályázatot hirdetett ugyan a november elsején megüresedő könyvtárosi állásra s volt is több pályázó, közöttük szakképzett és gyakorlott könyvtárosok is. A tanácselnök azonban — a megyei könyvtár javaslatával ellentétben — éppen olyan személyt nevezett ki, aki korábban még annyira sem érdeklődött a könyvtár iránt, hogy *olvasó lett volna*.

A fenntartói felelősség hiánya jelentkezik az átadás-átvétel szabálytalan lebonyolításánál is. Az átadással kapcsolatos állományellenőrzést 1967. okt. 4-én kezdték a *Kecskeméti Megyei Könyvtár* szakértőinek közreműködésével. Az átadási jegyzőkönyvet egy hónap múlva, november 3-án vették fel. Igen ám, de a régi könyvtárost már október 31-vel felmentette a tanácselnök. *Anélkül mentette fel, hogy az állományellenőrzést befejezték volna*. Az állományellenőrzésnél különben

a megyei könyvtár

szakmai felelőssége is megállapítható. A november 3-án kelt átadási jegyzőkönyvben ugyanis nem mutattak ki hiányt. Enne ez áll: „A behasonlítás alapján esetleg mutakozó hiányról a módszer-tani csoport a jegyzéket elkészíti és megküldi az érdekelteknek.” Az történt ugyanis, hogy az állományellenőrzés során cédulákra írták a meglévő könyvek leltári számát s a leltárkönyveket a cédulákkal együtt bevitték Kecskemétre a megyei könyvtárba, ott összehasonlították az adatokat s a mutakozó hiányról jegyzéket készítették. Ezt a jegyzéket az átadó könyvtáros csak november 23-án kapta kézhez, amikor már *hetekkel előbb felmentették*. Nyilvánvaló, hogy a hiány-jegyzéket a községi könyvtárban kellett volna elkészíteni, az átadó könyvtáros jelenlétében, felmentése előtt. Így hiába mutatott ki az állományellenőrzés 584 kötet hiányt 13 898 Ft értékben, az átadó könyvtáros a szabálytalan eljárás

Október 4-től november 15-ig volt zárva állományellenőrzés címén a községi könyvtár

következtében mentesült a felelősség alól, mint azt a *megyei területi döntőbizottság* március 8-i jogerős határozatában megállapította.

Ötödik hónapja dolgozik új könyvtáros a községben s a könyvtár rohamosan csúszik lefelé. A megyei könyvtár kiküldöttei átlag kéthetenként látogatják a községet, látják is a hibák sokasodását, de *semmi nyoma sincs esetleges közbelépésüknek*. Sem a könyvtárban,

sem a községi tanácsnál nincs egyetlen sor írásbeli feljegyzés arról, hogy jó lenne feltárni a hibákat, megkezdeni a könyvtár rendbetételét, megteremteni a rendeltetésszerű működés feltételeit.

A megyei könyvtár részéről *határozott és következetes állásfoglalás* kívánatos, hogy a községi tanácsot ráébressze *könyvtárfenntartói felelősségére* és az ebből adódó tennivalókra.

Páldy Róbert

Kitüntetés

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa április 4. alkalmából *dr. Gerő Gyulának*, a Könyvtáros olvasószervezőjének a *Munka Érdemrend* bronz fokozata kitüntetését adományozta.

Pályázat

A *Rétsági Járási Könyvtár* 7027-es kulcsszámú szervező könyvtárosi állásra hirdet pályázatot, középfokú könyvtárosi képesítéssel rendelkezők számára. A munkahely elfoglalásának határideje: 1968. szept. 1. Pályázati határidő 15 nap. Lakást nem tudnak biztosítani.

ISKOLAI KÖNYVTÁRAK Skandináviában és Angliában címmel Bárán Dezsőné érdekes beszámolóját közli a Köznevelés 1968. 5. száma. A cikk ismerteti a nagy műltra visszatekintő dán, svéd és norvég iskolai könyvtárak jelenlegi szervezetét, a tanítók kötelező könyvtártani képzését, valamint a könyvtár szerepét az angol reform-rendszerű oktatásban. Ez utóbbi különösen érdekes, mivel az új módszerű iskolákban felbontják a hagyományos osztály- és tantárgy kereteket; a tanulók otthonosan berendezett könyvtárszobákban a tanító irányításával gyűjtenek anyagot egy-egy témához, olvasnak, jegyzetelnek, s a megfelelő fölkészültség fokán, különböző időpontokban vizsgáznak.

A könyvtár- és irodalomnépszerűsítés lélektani feltételei

A könyvtár és az irodalom népszerűsítésének munkájához a könyvtáros nem nélkülözhet bizonyos pszichológiai ismereteket. A pszichológia és ezen belül a reklámlélektan könyvtári alkalmazása az igényes és eredményes munka egyik feltétele.

Az emberek cselekedetei lélektani ismeretek birtokában — elsősorban a cselekvési motivációra vonatkozó ismeretek birtokában — befolyásolhatók. De milyen motívumok irányítják az emberek cselekedeteit?

Az ösztönök, a szerzett tulajdonságok, a szükségletek és az érdeklődés, az érdek és az érzelmek stb. motiváló szerepét a hatáskeltés különböző könyvtári formáinak kiválasztásakor figyelembe kell venni.

A könyvtári propaganda olyan, *kívülről adott ösztönzőket nyújtson* az embereknek — akár olvasókról, akár „még nem olvasók”-ról van szó —, amelyek alkalmasak a kívánt cselekvések kiváltására, vagyis az irodalom, az olvasás, a könyvtár megszerettetésére.

E célok elérése érdekében a könyvtáros a vizuális és szóbeli módszereket vegyesen alkalmazza. Mindig a legelőnyösebb, legcélravezetőbb módszereket kell kiválasztania. Éppen ezért ismernie kell azt a lélektani folyamatot, amelynek a kívánt eredmény, hatás a befejező része.

A folyamat láncszemei a következők: A figyelemkeltés, az érdeklődés biztosítása, a megfelelő emóciók és a kívánságérzet kialakítása, elmélyítése, majd a meggyőződés-fokozása és a konkrét cselekvés végrehajtása (a könyv megszerzése, elolvasása, feldolgozása).

A figyelemkeltés lélektani feltételei

A figyelem nem más, mint fokozottabb idegműködés. A figyelem biztosítja, hogy az ember megismerő és gyakorlati tevékenysége bizonyos jelenségre, objektumra vagy hatásra összpontosuljon. A figyelem önkéntelen és önkéntes. Az önkéntelen (akaratlan) figyelem tulajdonképpen az ún. tájékozódó reakció.

Az önkéntelen és az önkéntes figyelem között nincs szigorú válaszfal. Amikor a figyelem általános aktív állapotban van, tehát valami már leköti (például, amikor az olvasó a könyvespolc előtt szemlélődik), akkor ez az állapot — vagyis az ún. kutató, kereső figyelem — sokkal alkalmasabb a figyelem felkeltésére, mint a lankadó, lanyguló figyelem.

Az akaratlan figyelem — amint már maga a szó is kifejezi — szinte automatikusan jelentkezik. A környezetből érkező ingerek — ha megfelelő erősségűek — magukra irányítják az önkéntelen figyelmet. Ezeknek a hatásoknak az indítékait természetesen nekünk kell megteremteni. Az akaratlan figyelem felkeltése és megragadása könyvtári vonatkozásban olyan emberek érdeklődésének megnyerését szolgálja elsősorban, akik ez ideig a könyvtár befolyásától távol estek. Az embert érő rengeteg benyomás és inger bizonyos szelekción megy keresztül. A *figyelemfelkeltés eszközei* éppen azt igyekeznek elérni, hogy az érzékelő személyek érdeklődését maguk felé fordítsák, megragadják, és az új benyomást a tudat központjába állítsák.

Az akaratlan figyelem — amint már maga a szó is kifejezi — szinte automatikusan jelentkezik. A környezetből érkező ingerek — ha megfelelő erősségűek — magukra irányítják az önkéntelen figyelmet. Ezeknek a hatásoknak az indítékait természetesen nekünk kell megteremteni. Az akaratlan figyelem felkeltése és megragadása könyvtári vonatkozásban olyan emberek érdeklődésének megnyerését szolgálja elsősorban, akik ez ideig a könyvtár befolyásától távol estek. Az embert érő rengeteg benyomás és inger bizonyos szelekción megy keresztül. A *figyelemfelkeltés eszközei* éppen azt igyekeznek elérni, hogy az érzékelő személyek érdeklődését maguk felé fordítsák, megragadják, és az új benyomást a tudat központjába állítsák.

A figyelem felkeltését a könyvtáron belül és a könyvtáron kívül sokféle szemléltető eszköz szolgálja. Ezek felsorolása helyett azonban inkább az alkalmazható *figyelemkeltő mozzanatokról* szóljunk:

Az emberek *megosztott* figyelmének felkeltésére igen alkalmas az *intenzív*

inger, amelyben leginkább a térhatás, a mozgás, a színhatás, a szokatlanság és az érdek jut szerephez. A behatás ereje attól függ, hogy egy körülhatárolt térben milyen más ható tényezők működnek egyidőben.

1. A térbeni elhelyezéssel kapcsolatos figyelemkeltő mozzanatok

Intenzitásnövelő hatása lehet az *izolálásnak*, mellyel elszigeteljük az illető tárgyat vagy tárgyakat a környezetében jelentkező egyidejű idegen behatásoktól. Ilyen izolálás eredménye például a könyvtár helyiségeiben rendezett könyvkiállítás, a kiemelt polc, a belső kirakat stb. Az önmagában álló jelenség jobban vonzza a figyelmet, mint a látnivaló halmozása. Ezért figyelmeztetjük oly gyakran a kiállítás-, vagy a nyomtatványkészítőket arra, hogy a kevesebb anyag és a rövidebb szöveg többet mond, mint a sok és zsúfolt. Nézzünk néhány példát: a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója tiszteletére az egyik szakszervezeti könyvtár színes plakátot készített. A kompozíció erősen történelmi atmoszférát kelt, azonban a tipográfia túlságosan zsúfolt és a szöveg sematikus. A plakát példa arra, hogy a zsúfoltság, a jelképek halmozása (a 17-es zászló, az Auróra, a vágatató lovas) éppen a lényegét szegényíti. A „sok szép könyvet olvashat” szöveg pedig túlságosan általános. Az is hiba, hogy a sorok oly szorosan tapadnak egymáshoz, emiatt nem sikerült a nagyobb betűvel írott, hangsúlyos sor kiemelése sem.

Az izolálásban a *dekoráció* is szerepet játszik. A legszebb és legjobb műveket tartalmazó könyvkiállítás megfelelő keret, igényes dekoráció nélkül alig kelt hatást. Jóllehet a kiállításokhoz használatos dekorációs anyagoknak önmagukban nem nagy az esztétikai értékük, mégis éppen az igényes díszítőelemek alkalmazásával válik a kiállítás esztétikai és művészi szempontból értékké. A dekoráció is a színre, folthatásra, a ritmusra és a térhatásra épül.

A felhasznált dekorációs anyagok, de különösen a textiliák szín- és mintakiválasztásánál figyelembe kell venni a változó ízlést, a divatot is. Természetesen a téma is befolyásolja illetve meghatározza az alkalmazott anyagokat, azok színét és minőségét. A textiliák hajtásvonalai, ráncai általában lágyak. Bármilyen formában elhelyezve méltó háttérrel és kerettel adnak a könyveknek, szemben a papír éles töréseivel és gyűrődéseivel.

Mi a háttér tulajdonképpeni célja?

- Lezárja a szemlélő látószögét és látóterét, hogy minden figyelmet a háttér előtti tárgyakra összpontosítson.
- Kiemeli környezetéből a kiállításon szereplő anyagokat.
- Felfogja a helyiség fényeit és visszaveríti a kiállításra.
- Felkelti a figyelmet a háttéren levő rajzokkal, illusztrációkkal és színekkel.

Az elhelyezés problémakörébe tartozik a *nagyság*, a *terjedelem* kérdése is. Kétségtelen, hogy a látási érzékeltnél a nagyságnak erős figyelemkeltő ereje van. A helyes nagyság meghatározása elsősorban a környezet és az áttekinthetőség szempontjából érdekes. Tehát nem abszolút értelemben — a „minél nagyobb, annál hatásosabb” szempont alapján vizsgáljuk a nagyság és a terjedelem mértékét.

A különféle szemléltető eszközök elhelyezésénél ügyelni kell a néző és az illető tárgy *távolságára*. A szemléltető eszközök tervezésénél vegyük figyelembe, hogy a plakátot, kiállítót tárgyat milyen távolságból vehetik észre illetve olvashatják el. A megfelelő szemmagasságra mindig tekintettel kell lenni a képek, szövegek elhelyezésekor. A lélektani kísérletek általános érvényűnek mondják azt a tételt, hogy a figyelem legerőteljesebben a kezdő- és a végpontra irányul.

A kirakatok esetében például a pillantás inkább lefelé irányul, a közelebbi tárgyak felé. A hátrább vagy fentebb elhelyezett szövegeket, plakátokat már kevésbé veszik észre. Tanácsos figyelembe venni azt a reklámlélektani tapasztalatot is, hogy az emberek önkéntelen pillantása a plakátokon és hirdetésekben a felső részre illetve

a felső tér jobb oldalára vetődik a leggyakrabban. Így tehát ezek a részek előnyös helyzetben vannak a figyelemfelkeltés szempontjából.

Kiemeléseket lehet elérni a tárló, az asztal vagy a vitrin előnyeinek kihasználásával is. Fali tárlóknál először a felső részekben elhelyezett könyvekre, feliratokra esik az ember tekintete, asztal, kirakat esetében a hozzánk közelebb eső alsó rész anyaga van előnyösebb helyzetben. A jól ismert kiállítástechnikai felszerelések (könyvbölcső, magasító testek, zsinórok stb.) segítségével különböző magasságokat lehet kialakítani. Ezek megfelelő térhatást is biztosítanak.

A kiemelésnek van még egy bevált módszere: a szemvezető vonal alkalmazása. Eszköze a nyíl, a zsinór, a vonal, a színcsik, a kiemelt könyvre rámutató kéz, ujj, emberi kar stb. A szemvezető vonalak, ha nem idéznek elő zsúfoltságot, a lényegesre tudják irányítani az ember tekintetét.

És még egy szabálya van a kiemeléseknek, az ún. „jobbkezszabály”. Az emberek általában önkéntelenül is jobbra tartanak járás közben, jobbra néznek. Megfigyelhető a könyvtárban is, hogy az olvasók először a jobb oldali polcokat keresik fel. (Lukács György: Az esztétikum sajátossága című munkájában a jobb oldal előnyben részesítését a munkával, és a jobb kéznek benne játszott szerepével magyarázza illetve ezt az elméletet tartja „meglehetősen elfogadhatónak”.) E szerint tehát a kiállítások jobb oldali része előnyben van!

2. A mozgás

A mozgásnak erős figyelemfelkeltő hatása van. Bár kétségtelen, hogy ennek jelentősége főként a kereskedelmi reklámban nagy, időnként a könyvtári munka során is felhasználható.

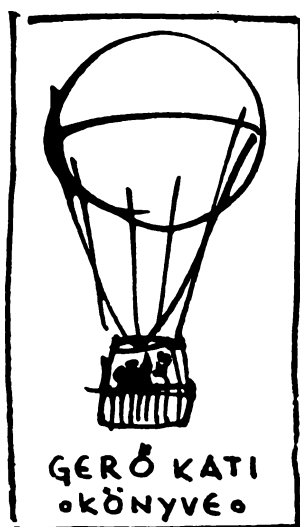
Kísérletek igazolták azt a tényt, hogy figyelemkeltés szempontjából előnyösebb *cselekmény, mozgás ábrázolása*, mint valamilyen nyugvó tárgy. Az eleve létező sugárzó képek sokkal alkalmasabbak a tartalom rögzítésére. Ennek kifejezési módja természetesen nemcsak az, ha a rajz mozgó alakot ábrázol. A mozgás kifejezhető egy olyan híd képével is, amely alatt víz van, de bármilyen ritmikus színek kompozíció is felkeltheti a mozgás érzetét. A Békéscsabai Megyei Könyvtár olvasótoborzó plakátja például erőteljesen kifejezi a mozgásérzetet, felébreszti a figyelmet és hangulatot kelt. Negatívbetűs tömör felirata a kontraszthatást kívánja érvényesíteni.

Pelejtei Tibor

(Folytatjuk.)

A szépirodalmat tudatosan olvasni annyit jelent, mint eligazodni tudni a szerző által ábrázolt események alakulásában, a szereplők jellemvilágában, a leírások szépségében, s ami a legfontosabb, megérteni az író célját és kritikusan egybevetni azt, amit a könyv mond, azzal, amit az élet sugall.

Gorkij

Stockholmi látkép (Selmeczi Tóth János felv.)

Stockholmi könyvtárakban

A Kungl Biblioték (Királyi Könyvtár), vagyis a svéd nemzeti könyvtár sárga épülete előtti, szinte csendet őrző tér fáival nagyon emlékeztet a mi Múzeum kertünkre. A látogatót az emeletes épület földszintjén, a tágas katalógusteremben nagy-szerűen képzett könyvtáros fogadja, aki több nyelven — angolul, németül, franciául — tájékoztatja a hozzáfordulókat — kivel, hogy érthet szót. Akadozó angol nyelvtudásom nem zavarta, készségesen vezetett a katalógus-labirintusban az engem különösen érdeklő magyar írók jegyzékéhez, melyben Jókai Mór 11 művével, Móricz Zsigmond egyetlen, 1952-es kiadású, svéd nyelvű novellás kötetével, Zilahy Lajos 7 munkájával szerepelt. (Talán, mert látszott az arcomon, hogy kicsit csalódott vagyok, tájékoztatóm odavezetett egy térképhez, mely a Stockholmban található könyvtárakat tüntette fel, és megmutatta, hogyan jutok el abba a könyvtárba, ahol magyar nyelvű irodalmat kölcsönözhetek.)

A nemzeti könyvtár emeletét a feldolgozó termek, irodák foglalják el, lent a katalógusterem alatti térségben van az olvasóterem. A csend és a halkszavú, udvarias tájékoztatás jól egészíti ki a látogatóban a könyvtárról kialakuló kedvező benyomásokat.

A svéd nemzeti könyvtár hivatalból gyűjt minden svéd nyomtatványt, de természetesen bő idegennyelvű szak- és szépirodalma is van. A svéd könyvtárak nem használják a tizedes osztályozási szisztémát. Az ő rendszerük az ABC betűin alapul. Például A: könyv- és könyvtártudomány, C: hittudomány, D: filozófia, E: pedagógia stb. Egy-egy betűn belül sok alosztály található.

A beiratkozás és a könyvkölcsönzés a svéd könyvtárakban ingyenes. A tudományos könyvtárakban a kölcsönzési idő rendszerint 30 nap. A kért folyóiratcikkekről fotokópiákat adnak.

Stockholm-nak sok elővárosa van. Ezek rendszerint modern települések, leg-szebb közülük a „Färsta”, Európa első urán városa. Modern épületeiben atomener-giával világítanak és fűtenek. A Färstában levő könyvtár modern, de rideg. Talán a vörös téglá berakású falak keltik e benyomást, talán a túl magas mennyezet.

Milles szobra (Selmeczi Tóth János felv.)

Egyébként kör alakú teremkönyvtár, a fal mellett és középen is szétszórtan elhelyezett polcokkal, kis pihenőkkel és éber könyvtárosokkal.

A szépirodalmi könyvek írók neve szerint, betűrendben találhatók a polcokon, külön csoportban a drámairodalom és a lírai művek. A szakirodalmat téma szerinti csoportosításban találhatjuk a szabadpolcokon, például így: orvosi könyvek, műszaki könyvek stb.

1965-ben a könyvvállomány 32 441 kötet volt, ebből elég kis számú, 2525 kötet a gyermekirodalom. Az év folyamán 190 244 kötetet kölcsönöztek.

A modern városi könyvtárakban már mindenütt fényképező eljárással kölcsönöznek. Így a stockholmi központi városi könyvtárban is (amely megfelelője a mi Szabó Ervin Könyvtárunknak. 1965-ben 40 fiókkönyvtára volt).

A fotós kölcsönzési rendszer lényege a következő:

Minden látogatónak van egy olvasójegye. Ezen az olvasó neve, címe és telefonszáma található. Minden könyv utolsó lapján pedig az ún. „zseb” található, melyen a raktári jelzet, a szerző, a cím van feltüntetve. Kölcsönzőskor az olvasó a ki-

választott könyvvel a könyvkiadó részhez megy, amely mindenkor a kijárat közelében van. (Sok esetben közös a külön teremben levő gyermek- és felnőttkönyvtár könyvkiadója. Ilyen esetben, pl. a lidköpingi városi könyvtárban is egyetlen fényképezőgéppel bonyolítják le a felnőtt- és gyermekkönyvtár kölcsönzési eljárását.) Az olvasó átadja a könyvtárosnak a kiválasztott könyvet. A könyvtáros a könyv-zsebbe egy sárga lapot helyez, amelyre a lejáratot bélyegzik (rendszerint 3 hét a kölcsönzési idő). A kölcsönző pult fő alkotórészét a fényképezőgép és az átvilágítható lap képezi. Erre helyezik lefelé fordítva az olvasójegyet és a könyvet (a zsebbel ellátott utolsó oldalnál kihajtva: a zsebben van — természetesen — a lejárati napját fel tüntető sárga lap is). A könyvtáros lábbal lenyom egy gombot, és kész a felvétel, amely tehát a nyilvántartás összes adatait tartalmazza.

A svéd könyvtárak hanglemezeket is kölcsönöznek, sőt magnószalagra rögzített „felolvasott” könyveket is a vakok számára. (Minden vaknak ingyenes használatra kapott magnetofonja van.) A lemez- és magnószalag kölcsönzés a könyvekével megegyező módon történik.

A svéd könyvtárosok kórházakban is kölcsönöznek. A kórházi betegkönyvtárak kétszer egy héten 1-től 3-ig tartanak nyitva. Minden városi könyvtárosnak hetente kétszer kórházban kell kölcsönöznie, egy-egy könyvtárosra kb. négy fekvőbeteg osztály jut. 1965-ben a stockholmi központi városi fiókkönyvtár 1 128 894 kötetes könyvvállományából 104 668 kötet a betegkönyvtárakban volt. Ugyancsak 1965-ben a városi központi könyvtár a fiókkönyvtárakkal együtt 3 919 028 kötet könyvet kölcsönzött, ebből a betegkönyvtárakra 715 313 jutott, tehát a könyvek forgási sebessége itt több, mint kétszerese az egyéb könyvtárakénak.

Svédországban háromféle könyvtárosképzés van: tudományos, főiskolai (ún. normál), valamint a stockholmi városi könyvtaré. Az első és második kategóriában való alkalmaztatáshoz egyetemi végzettség szükséges. A stockholmi városi könyvtár három év alatt képezi ki a maga iskolájában az érettségi bizonyítvánnyal jelentkezőket.

B á r á n y É v a

Manapság, amikor a könyveket ezerszámra nyomtatják, mindig megvan az a remény, hogy a sokezer közül valamelyik túléli az évszázadot. Régebben azonban, amikor a könyveket nem nyomtatták, hanem másolták, a könyv pusztulása valóságos pusztulás volt, annak az írásműnek a halála, amelyet a könyv magába foglalt.

I. J. Marsak
1895—1953

MODERN TECHNIKÁVAL AZ OLVASÓKÉRT!

(Részletek a budapesti Egyetemi Könyvtár 2011—2015-re készített öt éves tervéből)

1. Az IFLA által 2008-ban javasolt bibliográfia-szabványosítást már minden ország elfogadta, és 2103-tól valamennyi nemzeti, szak- és egyéb bibliográfia így jelenik meg. A tételek előtt közölt számok tájékoztatnak a felsorolt művek szakjáról, terjedelméről, tudományos értékéről és nyelvről. Így a szerzeményező gépek ki tudják választani a könyvtár profiljának megfelelő műveket, ezeket fontossági rendbe sorolják, összeadják az árakat, törlik a költségvetési keretet meghaladó árú könyveket, kitöltik a megrendelő lapokat és továbbítják a könyvkereskedésekhez. Az Egyetemi Könyvtár két ilyen gépet rendelt, melynek sebessége másodpercenként 35 normál oldal.

2. A szerzeményező gépek kiegészítéseként beszerzünk két leltározó gépet. Ezek a leltári ívek kitöltésén kívül a könyvekről 123 féle szempont szerint tudnak statisztikát készíteni.

3. A KEGY (Könyvtárgépeket Előállító Gyár) 2014-re igéri az első katalógusgépek szállítást. Ezekben a katalóguscédulák adatait a gép memóriaegysége tárolja. Az olvasónak elég bemozgania a keresett mű szerzőjét és címét, a gép 41 másodperc múlva kidobja a kitöltött, jelzettel ellátott kártyát. A tervidőszak végéig a szerzői katalógus A—F betűt tároljuk a memóriaegységben.

4. A KEGY által kezdő olvasók részére tervezett, lyukkártyás rendszerű hibakijavító automata prototípusa 2015-ben lesz kész. Könyvtárunk azonnal megkezdheti kísérleti próbüzemeltetését. Ha például az olvasó a Szamártövis című regényt kéri, ennek címét az automata azonnal átírja „Fekete István: Bogács”-ra.

5. A dokumentációs szolgálat gyorsítására közvetlen telex kapcsolatba lépünk a moszkvai és párizsi központi kontinentális könyvtárakkal. E révén a kért téma-bibliográfiákat olvasóink 1 perc 17 másodperc alatt megkaphatják.

6. Folytatjuk a régi anyagnak a Központi Nemzeti Könyvtár részére való átadását. A tervidőszakban az 1970—1990 között megjelent művek kerülnek sorra. Ezeket a könyveket az eddigi rendszertől eltérve csak akkor hozzjuk át olvasó-

ink kívánságára, ha legalább 50 lap terjedelmű szöveget akarnak belőlük olvasni. Ennél kisebb használat esetén telex másolatokat adunk, s ezekre az olvasóknak csak két percet kell várniuk.

7. A megmaradt 500 000 kurrens kötetből eddig csak 400 000 volt ellátva elektromágneses jelzettel. A tervidőszakban évi 40 000 kötetnél pótoljuk a hiányt. Ennek következtében 2013 júliusától a könyvkikeresést és visszarakást kizárólag az automaták végzik, s így raktárorsra nem lesz szükségünk.

8. Két legnagyobb olvasótermünket már 2011-ben átalakítjuk hipnoszomnikus teremmé, mégpedig külön a nők és külön a férfiak részére. Itt a hipnoszomnikus készülékek révén az olvasók illetve alvók alvás közben tanulhatják meg a kívánt szöveget. Teljesítmény 8 órai alvás alatt 70 normál könyvoldal. A várható érdeklődésre való tekintettel a két termet három műszakban fogjuk üzemeltetni.

9. Ezzel egyidőben a másik három nagy olvasóteremben megújítjuk a légkondicionáló és zajszűrő berendezéseket.

10. Az eddigi 19-ről 28-ra szaporítjuk a kölcsönző-állomások számát, a következő öt éves tervben pedig 32-re. Így a főváros mind a 32 kerületében lesz kölcsönző állomásunk. Ezek — köztudomás szerint — csöpposta összeköttetésben állnak a főépülettel, s így a kártya bedobása után a közeli kerületekben 30—43, a távolabbiakban pedig 47—58 másodperc alatt megérkeznek a kívánt könyvek.

11. Az olvasók kényelme érdekében az emeletre vivő mozgólépcsőket karosszékekkel látjuk el.

12. 2012-ben beszerzünk egyet a közművelődési könyvtárhálózatban annyira kedvelt olvasmányajánló gépekből, a hallgatók szórakoztató olvasmánnal való jobb ellátása érdekében. Mint ismeretes, az olvasónak első alkalommal aláhúzással kell válaszolnia egy nyomtatott kérdőlap kérdéseire. A válaszokat a gép értékeli, az olvasót beosztja az olvasápszichológusok által felállított 174 olvasói csoport egyikébe, s ennek alapján ajánl szépirodalmi műveket.

13. Az egyetemi vizsgáztató automaták mintájára az előző tervidőszakban hat próbavizsgáztatót állítottunk fel, hogy olvasóink tudásukat vizsgák előtt ellenőrizhessék. Az eddigi gépek matematikára, fizikára, kémiára, filozófiára, történelemre és magyar nyelvre voltak programozva. A nagy használatra való tekintettel további nyolc ilyen automatát szerzünk be, az első hármat már 2011-ben.

14. Könyvtárunkban eddig 12 fordítógép működött, amelyek az idegennyelvű könyvek szövegét magyarra fordítva diktálták a hallgató olvasóknak. A gépek

számát 20-ra emeljük, és mindegyikhez magnetofont szerelünk, hogy az érdeklődők otthon újból meghallgathassák a szöveget.

15. Beszerzünk négy új kivonatoló automatát is. Ezek a beléjük tett könyvről kivonatolót készítenek, amelynek terjedelme az eredeti műnek csak nyolc százaléka. A készülékeket azonban — az egyetemi tanárok kívánsága szerint — az egyetemi hallgatók szakdolgozat-készítés és vizsgára tanulás közben nem használhatják.

Másolta: Vértessy Miklós

a lapokban olvastuk

Kettőt egy csapásra

Klubhelyiség és könyvtár legyen-e vagy pedig járda? Ezen vitatkoztak a börcsiek januárban tartott tanácsülésükön egyéb népművelési kérdések mellett. Két tábor alakult ki: az egyik az idősebbek, a másikba a fiatalok és a falu pedagógusai tartoztak.

Íme, a vélemények és ellenvélemények:

— Járda kell, hisz nem járhatunk örökké sárban! Különben is, van könyvtárunk, és van művelődési házunk is...

— A fűtakaró egyik oldala teljesen járdasítást. A könyvtár viszont egy fűtetlen szobában van, amit inkább előszobának lehetne nevezni...

— Szükséges egy klubhelyiség. Hol szórakozzék a fiatalság? Most már mozi sincs... Járjanak a kocsmába?

— Kell egy rendes könyvtárszoba is. A község lakossága 1100 körül van, ebből mintegy 200 a könyvtári tagok szá-

ma. De rendezett körülmények között ez a szám biztosan megemelkedne...

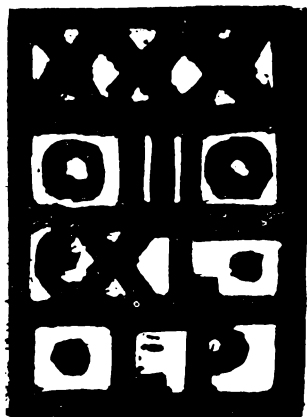
A vita máig sem fejeződött be, a fejlesztésre fordítandó 100 000 forintnak még nincs meghatározott helye. Igaz, nem egyszerű kérdést kell eldönteni: „ez” is kell, de „amazt” sem lehet elhanyagolni. Hogy miért?

Azt hiszem, kicsit furcsa, ha az emberek az utcán bokaig, esetleg térdig dagasztják a sarat, utána pedig a televízióban megnézik például az Orion úrhajó fantasztikus kalandját. A kettő valahogy nem fér össze, mint ahogy nem egyeztethető össze a tudomány és technika világa a sáros, falusi utcákkal. Szükségszerű a fejlődés, és ebbe beletartozik a járda is. Tehát kell. És ezért érthető, ha az idősebbek a járdaépítésre szavaznak. De van az éremnek egy másik oldala is.

Éppen a fejlődés az, amely kiküszöbölte, hogy a falusiak életét csak a látástól vakulásig tartó kemény munka töltse ki. A művelődésre, szórakozásra mindenkinek szüksége van: az idősebbeknek is, de a fiataloknak különösen. Ezért indokolt a fiatalok és a pedagógusok kérése is: legyen egy kényelmes, otthonos könyvtárszoba és legyen egy klubhelyiség, ahol a mai kor lüktető zenéje mellett meg lehet vitatni a napi problémákat, a társadalmi és kulturális élet eseményeit...

Kettőt egy csapásra — valahogy ilyen döntésekre kellene jutniuk a börcsieknek, és mindazoknak, akik hasonló problémákkal küzdenek. Helyesen elosztani az anyagiakat, és összefogni az erőket — ahogy a közmondás tartja: a kecske is... a káposzta is...

(Kisalföld)

AZ 1968. ÉVI JÓZSEF ATTILA-DÍJAS ÍRÓK ÉS KÖLTŐK MUNKÁSSÁGA

BENJÁMIN LÁSZLÓ

- A csillag nem jött.* (Versek) 1939. 46 l.
A betűöntők diadala. (Versek) 1946. Népszava, 98 l.
A teremtés után. (Versek) 1948. Munkás-írók, 46 l.
Örökké élni. (Versek) 1949. Franklin, 175 l.
Éveink múlása. Válogatott és új versek 1936–1953. 1954. Szépirodalmi, 256 l.
Egyetlen élet. (Versek) 1956. Magvető, 74 l.
Ötödik évszak. (Versek és fordítások) 1962. Szépirodalmi, 199 l.
Világ füstje. (Versek 1938–1963) 1964. Szépirodalmi, 451 l.
Kis magyar antológia. (Irodalmi karikatúrák) 1966. Magvető, 225 l. (L. Új Könyvek 661 944. sz.)
from ráadásnak. (Válogatott versek) 1967. 327 l. (Kozmosz könyvek) (L. Új Könyvek 670 689. sz.)
Tengerek fogságában. (Versek) 1967. Magvető, 69 l. (L. Új Könyvek 671 094. sz.)
 PÁNDI Pál: *Benjámín László költészete.* = Pándi Pál: *Viták és kritikák.* 1954. Szépirodalmi, 199–270. l.
 ALMÁSI Miklós: *Emberség és eszmeiség.*

- Benjámín László költészete. = *Kritika*, 1964. 8. sz. 3–10. l.
 FEHÉR Ferenc: *Benjámín László költészetéről.* = *Valóság*, 1965. 3. sz. 65–78. l.
 SIMON István: *Az ötvenéves költő.* Benjámín László születésnapjára. = *Élet és Irodalom*, 1965. 49. sz. 2. l.
 KISS Ferenc: *Benjámín László ötvenedik születésnapjára.* = *Kortárs*, 1965. 12. sz. 1915–1923. l.
 DIÓSZEGI András: *Benjámín László költészete.* = *Kritika*, 1966. 7. sz. 8–16. l.
 KABDEBÓ Lóránt: *Az elmaradt hősköltemény.* (Benjámín László útja.) = *Új írás*, 1966. 12. sz. 114–121. l.

GYURKÓ LÁSZLÓ

- Bűnösök.* (Kisregény) 1961. Magvető, 168 l.
Csütörtök. (Kisregény) 1963. Magvető, 184 l.
A negyedik ember. (Tanulmányok, kritikák, riportok) 1964. Szépirodalmi, 403 l. (L. Új könyvek 650 131. sz.)
Lenin, október. (Életrajz) 1967. Szépirodalmi, 336 l. (L. Új Könyvek 672 121. sz.)

KAHÁNA MÓZES

- Univerzum.* (Versek) 1919. Ma, 45 l.
Én, te, ő. (Versek) Bécs, 1921. Ma, 15 l.
Túl a politikán. (Versek) Bécs, 1921. 32 l.
A Kárpátok alatt. (Elbeszélések) Moszkva, 1932. Külföldi Munkások Kiadóvállalata, 154 l.
Taktika. (Regény) Moszkva–Leningrád, 1933. Külföldi Munkások Kiadóvállalata, 206 l.
Hat nap és a hetedik. (Regény) 1956. Új Magyar, 278 l.
Biharvári taktika. (Regény) 1965. Kosuth, 305 l. (L. Új Könyvek 652 029. sz.)
Földön, föld alatt. Hat nap és a hetedik. (Regény és elbeszélések) 1967. Szépirodalmi, 663 l. (L. Új Könyvek 670 977. sz.)
Legyen másként. (Regény) 1967. Európa, 359 l. (L. Új Könyvek 670 323. sz.)

Szabadság, szerelem. (Regény) 1968. Magvető, 338 l. (L. Új Könyvek 680 353. sz.)

*

E. FEHÉR Pál: „Mindig szemtől szembe az élettel...” Budapesti beszélgetés a hazatért Kahána Mózzsal. = *Élet és Irodalom*, 1964. 49. sz.

TAMÁS István: *Íratlan könyvek könyve...* Beszélgetés Kahána Mózzsal. = *Népszabadság*, 1965. jan. 9.

KERESZTURY DEZSŐ

Arany János. (Életrajz) 1937. Magyar Szemle Társ., 78 l.

Balaton. 1940. Officina, 71 l.

A német irodalom kincsháza. (Szerk. Keresztury Dezső) 1941. Athenaeum, 346 l.

Helyünk a világban. (Tanulmányok) 1946. Káldor, 208 l.

Dunántúli hexameterek. (Versek 1946—1956) 1956. Magvető, 72 l.

A magyar irodalom képeskönyve. (Összeáll. Keresztury Dezső) 1956. Magvető, 343 l.

Lassul a szél. (Szonettek) 1957. Szépirodalmi, 83 l.

Arany János 1817—1882. (Emlékkönyv a költő halálának 75. évfordulójára. Szerk. Keresztury Dezső) 1957. Magyar Helikon, 155 l.

A német elbeszélés mesterei. (Szerk. Keresztury Dezső) 1—2. köt. 1957. Európa.

A német líra kincsháza. (Szerk. Keresztury Dezső) 1—6. köt. 1959. Európa.

Balaton. 1960. Panoráma, 161 l.

A magyar zenetörténet képeskönyve. (Összeáll. Keresztury Dezső, Vécsey Jenő, Falvy Zoltán) 1960. Magvető, 335 l.

Német költők antológiája. (Szerk. Keresztury Dezső) 1963. Móra, 975 l.

Emberi nyelven. (Versek 1930—1965) 1965. Magvető, 313 l. (L. Új Könyvek 650 806. sz.)

MADÁCH Imre: *Mózes.* (Drámai költemény. Színpadra alk. Keresztury Dezső) 1966. Magvető, 156 l. (L. Új Könyvek 662 094. sz.)

S mi vagyok én...? Arany János 1817—1856. 1967. Szépirodalmi, 365 l. (L. Új Könyvek 670 945. sz.)

Európai pillanatok. 1968. Magvető, 314 l.

*

BOLDIZSÁR Iván: *A hatvanéves Keresztury Dezső.* = *Élet és Irodalom*, 1964. 36. sz.

ILLYÉS GYULA: *Keresztury Dezsőről.* = *A Könyv*, 1965. 5. sz. 149—150. l.

LIPTÁK GÁBOR: *Beszélgetés Keresztury Dezsővel.* = *Könyvtáros*, 1965. 8. sz. 484—486. l.

MOLNÁR GÉZA

Új utakon. (Kisregény) 1951. Ifjúsági, 64 l.

A szerelmes kisas. (Elbeszélések) 1956. Magvető, 307 l.

Hullámverés. (Regény) 1958. Magvető, 512 l.

Márta. (Regény) 1959. Szépirodalmi, 398 l.

Város a felhők alatt. (Regény) 1962. Szépirodalmi, 1962. 472 l.

Holtak fogságában. (Regény) 1964. Szépirodalmi, 431 l. (L. Új Könyvek 650 729. sz.)

Harangos óra. (Elbeszélések) 1966. Szépirodalmi, 285 l. (L. Új Könyvek 670 218. sz.)

Sárkányok fiai. (Vietnami útinapló) 1967. Szépirodalmi, 211 l. (L. Új Könyvek 680 047. sz.)

MOCSÁR GÁBOR

Forró napok. (Regény) 1956. Szépirodalmi, 307 l.

Egy párttitkár feljegyzései. (Riportkönyv) 1956. Szikra, 155 l.

Ördögdomb. (Kisregény) 1960. Magvető, 147 l.

Szellem és századok. Betekintő Debrecen múltjába. 1962. Debrecen, 196 l.

Nyitott tenyér. (Regény) 1963. Magvető, 334 l.

Pirostövű nád. Eszterék homloka. (Elbeszélések és kisregény) 1964. Szépirodalmi, 315 l.

MOCSÁR Gábor—TAAR Ferenc: *Tanya-világ — bomló világ.* (Szociográfia) 1964. Kossuth, 205 l.

Pávatoll. Illetlenek. (Szatirikus regények) 1966. Magvető, 399 l. (L. Új Könyvek 660 512. sz.)

Fecskék és miatyánk. (Elbeszélések) 1967. Magvető—Tiszatáj, 221 l. (L. Új Könyvek 671 457. sz.)

Nagyerdő, kisfiú. (Gyermekegyregény) 1967. Móra, 202 l. (L. Új Könyvek 670 327. sz.)

Nálunk vidéken... (Szociográfia) 1967. Kossuth, 264 l. (L. Új könyvek 670 491. sz.)

SZÉCSI MARGIT

Március. (Versek) 1955. Szépirodalmi, 84 l.

Angyalok strandja. (Versek) 1956. Magvető, 75 l.

Páva a tűzfalon. (Versek) 1958. Szépirodalmi, 112 l.

A trombitákat összesöprik. (Versek) 1965. Magvető, 141 l. (L. Új Könyvek 660 146. sz.)

Új heraldika. (Versek) 1967. Magvető, 295 l. (L. Új Könyvek 671 248. sz.)

ILLÉS Lajos: *Szécsi Margit.* = *Új Írás*, 1967. 3. sz. 79—82. l.

RAFFAI SAROLTA

Részeg virágzás. (Versek) 1966. Magvető, 90 l. (L. Új Könyvek 661 070. sz.)

Egyszál magam. (Regény) 1967. Magvető, 309 l. (L. Új Könyvek 670 812. sz.)

Összeállította: Somkuti Gabriella

Szemhatárát úgyszólván a könyvek töltötték ki. Ha számot vetett önmagával élete végén, bajosan tudta eldönteni, vajon alkotó lángelméje minek köszönhet többet: a természetnek-e, amely körülvette, a csillagos égnek, az erdőnek, az asszonyoknak vagy pedig a könyveknek, melyek az élet sűrített kivonatát tartalmazzák és szintén a természethez tartoznak.

Kosztolányi Dezső *Anatole France-ről*

A társaság és a társadalom olyan könyvtárhoz hasonlít, ahol — első pillantásra — minden rendben levőnek látszik, mert a könyvek a kötetek alakja és nagysága szerint sorakoznak, de ahol alapszabályuk véve — teljes az összevisszaság, mert nem a tudományágak, tárgyak és írók szerint helyezték el őket.

Nicolas Sebastien Roch de Chamfort
1741—1794

AUTÓSOK, MOTOROSOK, FIGYELEM!

*A járművezetői vizsgák után is
forgassuk...*

A közúti közlekedés szabályai. (KRESZ)
Mell.: A Budapesti Rendőrkapitányság
rendelkezése Budapest közúti közleke-
désének szabályozásáról. 1967. Műszaki,
192 l.

Az érvényben levő közlekedésrend-
szeti és forgalmi szabályok összefogla-
lása.

SCHÄTZL István: *Magyar Honvédelmi
Sportszövetség képes KRESZ.* 4., átd.
kiad. 1967. Tancsics, 214 l. L. Új Köny-
vek 680 006. sz.

Ismétlés a tudás anyja, a közlekedés-
ben is... A kézikönyv a vizsgára való
készülést segíti. Gazdag képanyaga és
jó módszere a kezdő és a haladó veze-
tők számára egyaránt megkönnyíti,
hogy a KRESZ „vérükké” váljék.

SURÁNYI Endre: *Közlekedésrendszet
képekben* = Surányi Endre: Az autó.
1966. Műszaki, 368—378. l.

A leggyakrabban előforduló közleke-
dési helyzetekből meríti példáit, ezeket
szemléltetően és gyakorlatiasan magya-
rázza, hogy az adott esetben nyilván-
való legyen a szabályok értelme és
szerepük a biztonságos közlekedésben.

**A biztonságos járművezetés lélektanáról,
egészségügyi és technikai kérdéseiről**

BENEDEK István: A sofőr és az An-
daxin. = Élet és Tudomány. 1967. 22.
sz.

Az élnékítő- és nyugtatószerek hatása
a gépkocsivezetőre.

KECSŐ István: *Gyalogos a közlekedés-
ben.* = Természettud. Közlöny. 1965. 9.
sz. 410—412. l.

Közlekedéslélektani és technikai isme-
retetek sok megfigyeléssel és jótanáccsal.

KISS György: *Balesetek lélektana.* =
Természettud. Közlöny. 1966. 543—
545. l.

Balesettípusok, létrejöttük lélektani
okai s a megelőzés.

KÖVÉR Sándor: *Mennyi a gépkocsive-
zető cselekvési ideje?* = Élet és Tuda-
mány. 1965. 36. sz.

A váratlanul felbukkanó balesetveszély
elhárításához szükséges reflexidőről s
lélektani kérdéseiről.

MOLNÁR István: *Országutak problémái.*
= Élet és Tudomány. 1967. 14. sz.

Modern, nagyforgalmú utak tervezésé-
nek szempontjai és megoldásai a bal-
esetmentes forgalom érdekében.

PÁLFFY László: *A gépkocsivezetők ittas-
ságának mérése.* = Természettud. Köz-
löny. 1965. 11. sz. 522—523. l.

RÉTI László: *A gépkocsivezető optikai
csalódásai.* = Élet és Tudomány. 1967.
10. sz.

— A gépkocsivezetés és a stressz. = Élet
és Tudomány. 1965. 17. sz.

Stresszhatások érvényesülése a vezetés
különböző fázisaiban; élettani és lélek-
tani vonatkozások.

— *Hogyan lát a gépkocsivezető?* = Élet
és Tudomány. 1966. 2. sz.

A vezető célszerű látástechnikájáról s
szerepéről a biztonságos vezetésben.

— *Hogyan tájékozódik a gépkocsivezető?*
= Élet és Tudomány. 1965. 15. sz.

A forgalom mozzanatai közötti eliga-
zodás, a vezetés lélektani és gyakorlati
kérdései.

— *A zebra-reakció.* = Élet és Tudomány.
1966. 23. sz.

A zebrán átkelő gyalogos viselkedését
meghatározó lélektani tényezők és a
helyes járművezetői magatartás a zeb-
ra előtt.

— *Vezess előrelátóan!* A defenzív veze-
tésről. = Élet és Tudomány. 1966. 5. sz.
Egy nagyon hasznos vezetői módszer
ismertetése, lélektani és gyakorlati in-
doklása; a vezetés közben számba jö-
hető váratlan fordulatokra való állandó
készenlét.

— *Vezess kockázat nélkül!* = Élet és Tu-
domány. 1965. 35. sz.

SÁNDOR Róbert: *Korszerű tudnivalók az
elsősegélynyújtásról.* = Élet és Tuda-
mány. 1967. 28. sz.

A közlekedési balesetek kapcsán elő-
adódó leggyakoribb segélynyújtási fel-
adatokról.

SIDÓ Ferenc: *Kritikus pillanatok a vo-
lán mellett.* = Természettud. Közlöny.
1966. 12. sz. 554—557. l.

A váratlan helyzetek, hirtelen felbuk-
kanó baleseti veszélyek megelőzésének
vezetéstechnikai és lélektani kérdései.

— *Veszélyes az autózás?* = Természettud.
Közlöny. 1966. 7. sz. 304—408. l.

SZENDEI Ádám: *Betegség a volán mel-
lett.* = Népszabadság. 1966. 175. sz.

A vezető egészsége és a vezetés egész-
ség-tana.

— *Gyógyszer a volánnál.* = Népszabad-
ság. 1967. 275. sz.

A gépkocsivezetés biztonsága és a
gyógyszer-fogyasztás.

— *Szívbetegség és gépkocsivezetés.* =
Egészség. 1967. 3. sz. 86—88. l.

A szív- és érbetegségek, vérkeringési
zavarok gépkocsivezetési és baleseti
vonatkozásai.

Összeállította: Csomor Tibor

Új módszerek a kiadványcserék nyilvántartására és anyaggyűjtési kartotékok rendezésére

Könyvtárunk, a gödöllői Agrártudományi Egyetem Könyvtára igen élénk kiadványcsere kapcsolatot épített ki több mint 500 külföldi egyetemmel, kutatóintézetrel illetve azok könyvtáraival.

A cseretársak és általában a csere-tevékenység pontos nyilvántartása a csere zavartalan lebonyolításának feltétele.

Nyilvántartásunk korábban két részből állt. *Kartotékon* vezettük a kapott és kiküldött kiadványok adatait, és *dossziékban* tároltuk a bizonylatokat, okmányokat. Ez a nyilvántartási rendszer lassúnak, nehézkesnek bizonyult, és több hibaforrást tartalmazott. A kartoték kezelése ugyan egyszerű volt, de az egymásra fektetett dossziék közül az éppen szükséges előkeresése vagy visszahelyezése veszélyeztette a rendet. Ezért olyan nyilvántartási eszközt kerestünk, amely könnyen kezelhető, ugyanakkor alkalmas a bizonylatok, okmányok tárolására is.

Ezt az eszközt a *függő dossziében* találtuk meg. A függő dossziében elhelyezhetők a cserével kapcsolatos iratok, felülete pedig az eddigi karton szerepét veheti át. (Sajnos, a hazai gyártmányú függő dosszié felülete — eltérően a külföldiekétől — vonalazás nélkül készül. Ezen úgy segíthetünk, hogy a nyilvántartó kartonokat ráragasztjuk a dosszié felületére.)

A cseretársak nevét, címét ragasztással vezetjük rá a dossziéokra. Erre a célra a *levelek kivágott fejlécét* használjuk fel. A felragasztott címet filmolux borítás védi a kopástól.

A dosszié *három kiálló füle* közül az egyiket az illető intézmény törzsszámát tüntetjük fel, másik fülén pedig azt jelezük, hogy milyen jellegű anyagot kíván cseretársunk. A harmadik fülön egyéb figyelemzést adókat jegyezhetünk fel (pl. a szerződés évente megújítandó; függő ügyek; nem saját kiadványokat is kért illetve küldött stb.)

A függő dossziékat külön erre a célra készített szekrényben tároljuk.

*

Minden *anyaggyűjtést* — bevált gyakorlat szerint — cédulák felhasználásával végzünk; akár bibliográfiát, akár témakatalógust állítunk össze.

Ha csak rövidebb lélegzetű irodalomkutatást végzünk, könnyű az anyag ren-

dezése és tartalmának feltárása, de ha a feldolgozott források — és így a cédulák — száma százakra rúg, a rendezés már nehézkes, és csupán egyetlen szempont (betűrend vagy szakrend stb.) szerint lehetséges.

Ha van lyukkártya-berendezésünk, különösebb gondunk nincs, csak hogy a lyukkártya ma még elég drága, beszerzése is nehézkes, tehát nem minden könyvtár illetve kutató számára hozzáférhető.

Lyukkártya hiányában *kartotéklavasok használata* segíthet gondunkon. Ez az egyszerű és olcsó eszköz lehetővé teszi azt, hogy az ábécé szerint rendezett anyagunk egyúttal a szakrendi követelményeknek is megfeleljen. (Módszerünk alkalmazható akár nemzetközi méretű katalóguscédulákon, akár pedig levelezőlap méretű kartonokon; a lényeg az, hogy a karton a lovas jól elbírja.)

A munka menete a következő:

Dolgozzuk ki szakrendszerünket, majd vonalazzunk meg egy — a használttal azonos méretű — kartont. Ez lesz a

1	Mezőgazd. szakokt. általában
2	Középfoku szakokt. a XVIII.-sz.-ban
21	Szenc
22	Tessedik szarvasi intézete
23	
3	A felsőfoku szakokt. kezdetei
31	Erdészeti
32	Állatorvosi
33	Tudományegyetemi mg. tanszék
34	Keszthely. Georgikon
35	Magyaróvár. Tanintézet
36	A diákság helyzete, szokásai
37	
4	Egyetemalapítási kísérlet
41	Az OMGE. javaslatok 1844-ben
42	

„kulcs”. Erre a kulcs-kartonra vezessük rá szakrendszerünket, az alábbi ábra szerint. (Előrelátásból ajánlatos néhány üres rovatot is fenntartani.)

Szerezünk be apró kartotéklovasokat (kb. 22×6 mm-es a legalkalmasabb céljainkra). Végül vegyük kézbe és témakörüknek megfelelően szakszozzuk kartonjainkat, majd mindegyikre — a kulcs által jelzett helyen — ültessünk egy lovaszt.

Ezzel munkánk el is készült. A kartonok betürendben állnak kartotékunkban, ugyanakkor a kiemelkedő lovasok a megfelelő szakcsoportot is jelzik. A visszakeresés igen egyszerű: a kartotékok fölött lassan végighúzzuk a kulcsot, és a megfelelő helyen a lovas által jelzett kartonokat egyszerűen kiemeljük.

Példánk levelezőlap méretű kartotékon mutatta be az eljárás lényegét, itt azonban — amint az ábra is mutatja — mindössze 16 rovat fér el. Ez azonban nem jelenti azt, hogy csak ennyi szak-

csoportra alkalmazható: ha szakrendszerünk ennél bővebb, második vagy harmadik kulcson folytatjuk a szakrendet. Persze, ebben az esetben minden kulcs más színű lovaszt kap! (Egy kis előrelátással elkerülhetjük, hogy azonos helyre két lovaszt kelljen ültetnünk.)

A fentiekben főleg a bibliográfiai, referenzs és irodalomkutatósi célokat szolgáló kartotékokra gondoltunk, de a kartotéklovasok alkalmazási lehetősége ennél jóval szélesebb: statisztika készítéséhez, olvasói kategóriák jelzésére, határidők nyilvántartására, és egyéb célokra is használhatók. (Könyvtárunk e lovasokat néhány éve szerezte be. Ertesülésünk szerint jelenleg a Papír és Irodaszer Nagykereskedelmi Vállalat Írószer osztályánál [Bp. VII., Landler Jenő u. 23.] lehet a kartotéklovasokat megrendelni.)

Dr. Walleshausen Gyula

az Agrártudományi Egyetem Könyvtárának igazgatóhelyettese

Pillanatkép egy járási könyvtár olvasótáborának aktivitásáról és érdeklődéséről

A Tiszafüredi Járási Könyvtár működésének keresztmetszet vizsgálata során azt kutattuk, hogy egy adott időpontban milyen a könyvtár látogatottsága és könyvforgalma. Ilyen vizsgálatokat az ötvenes évek elején többször végzett az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztálya, de azóta nem olvastunk hasonlókról. Ezért a Szolnok Megyei

Könyvtár és a Tiszafüredi Járási Könyvtár munkatársainak vizsgálati adataiból azzal a szándékkal teszünk közzé néhányat, hogy összevetési alapul szolgálhasanak más könyvtárak hasonló elemzéseinek számaival és megállapításai-
val.

Mindenekelőtt azt néztük meg, hogy a vizsgálat napján, 1967. október 24-én a

Olvasói csoportok	Férfi	Nő	Az összes olvasó %-a	A korcsoportok aránya	Hányánál volt könyv (kölcsonzók)	A saját csoport %-a	Az összes kölcsönzók %-a
18 éven felüli férfi	386		26,0	40,5	275	71,2	23,8
18 éven felüli nő		209	14,5		203	97,2	17,6
Középiskolás fiú	84		5,6	19,0	46	54,7	3,9
Középiskolás leány		153	10,3		129	84,3	11,2
Ipari tanuló fiú	29		1,9		21	72,4	1,8
Ipari tanuló leány		19	1,2		19	100,0	1,6
Általános iskolás fiú	304		20,4	40,5	230	75,6	19,9
Általános iskolás leány		299	20,1		228	76,3	19,8
Összes:	803	680			1151		

Férfi és nő együtt:

1484

100%

beiratkozott könyvtári tagok közül hány-
nál volt könyv, illetve milyen arányban
oszlottak meg a könyvek a különböző
olvasói csoportok között.

A könyvtár társadalmi szerepét jól il-
lusztrálja az az egyetlen adat is, hogy a
vizsgálat napján 1151 olvasónál — a la-
kosság 10%-ánál — volt könyv, de a
forgalmasabb időszakokban és a fiók-
könyvtárak olvasóival együtt az évi tag-
ság közel 30%-os. Ez önmagában is jó
arány, de pusztá mennyiségénél nagyobb
a súlya, mert az olvasók a község társa-
dalmának szellemileg, tudatilag legfej-
lettebb rétegét alkotják.

Az olvasóknak 59,5 százalékát teszik
ki a serdülők és az általános iskolások,
40%-át a 18 éven felüliek. Ha ez utób-
biak közül a fiatalokhoz vesszük még —
indokoltan — a 18—30 év közöttieket,
akkor azt mondhatjuk, hogy mintegy 80
%-ban fiatalokból áll a könyvtár olvasó-
tábora. Ebből következik, hogy meg kell
vizsgálunk, vajon a jelennek és a jövő-
nek ezt a nemzedékét — mely különben
a legiskolázottabb és legigényesebb is —
ki tudja-e elégíteni a megfelelő színvo-
nalon a könyvtár. Úgy gondolom, hogy
az olvasók többségének fiatal voltát ed-
dig nem tartottuk eléggé szem előtt. A
könyvtári jelentések, beszámolók álta-
lában foglalkoznak a könyvtár olvasói-

val, esetleg olykor a gyermekrésszellegel,
de a serdülőkkel és a 18—35 év közötti
fiatalokkal egyáltalán nem.

Az a tény, hogy októberben a beirat-
kozott olvasóknak több mint háromne-
gyed részénél (77,6%) volt könyv, igazol-
ja, hogy a könyvtári tagság nem formá-
lis. Majd minden csoportban a nők van-
nak többségben. Az ipari tanuló lányok
csoportjában minden beiratkozott olva-
sónál volt kint könyv. Valószínű, hogy a
lányok közül csak a legmozgékonyabbak
jutottak el a könyvtárba.

Legkisebb arányban — 54,7% — a kö-
zepiskolás fiúknál volt könyv. Erre a je-
lenségre nem találtunk magyarázatot.

Az összes kölcsönzések számához vi-
szonyítva a felnőtt férfiak bizonyultak a
legszoorgalmasabb olvasóknak 23,8%-kal.
De számuk is a legnagyobb. Igen össze-
tett réleg: ha csak a legalapvetőbb tago-
zódást nézzük, munkás, paraszt, értel-
miségi és egyéb foglalkozásúak egyaránt
találhatók közöttük.

Az 1483 beiratkozott olvasó közül 803
a férfi, 680 a nő. Az arány nem felel meg
a lakosság nembeli megoszlásának, és ar-
ra mutat, hogy a nők múltból eredő szű-
kebb körbe zártsága bizonyos fokig még
ma is fennáll.

A forgalom legfontosabb adatait a 2.
sz. táblázat mutatja:

Olvasói csoport	Összes kölcsönzött kötet	Ebből				Egy olvasóra jutó kötet	Az olvasóknál levő könyvek megoszlása					
		szépirod.		ism. terj.			csak szép-irodalom		csak szak-irod.	Mindkettő	A szakirodalmat olvasók %-a	
		kötet	%	kötet	%		kötet	%	kötet	kötet		
Felnőtt férfi	937	606	64,7	331	35,3	3,4	133	48,4	59	83	51,6	
Felnőtt nő	793	599	75,6	194	24,4	3,9	130	64,0	20	53	36,0	
Középiskolás fiú	141	93	66,0	48	34,0	3,0	23	50,0	7	16	50,0	
Középiskolás leány	394	326	82,8	68	17,2	3,1	96	74,4	6	27	25,6	
Ipari tanuló fiú	60	35	58,4	25	41,6	2,9	11	52,3	4	6	47,7	
Ipari tanuló leány	51	44	86,3	7	13,7	2,6	13	68,4	1	5	31,6	
Összes, ill. átlag	2376	1703	71,7	673	28,3	3,4	406	58,5	97	190	41,5	

Az ismeretterjesztő irodalom 28,3%-os
arányáról meg kell jegyezni, hogy ez
csak a felnőtt kölcsönzések átlaga. A

táblázatból nem tűnik ki, hogy a férfi
olvasói csoportok olvasmányai között az
ismeretterjesztő könyvek kölcsönzési ará-

nya 35,5%, a nőké 21,7%. Ez nem meglepő adat, hiszen tudjuk, hogy a nők kevesebb ismeretterjesztő művet olvasnak.

A különböző olvasói csoportoknak az ismeretterjesztő irodalom iránti érdeklődését vizsgálva kitűnik, hogy az ipari tanuló fiúk 41,6%-kal főlényesen vezetnek a többi csoport előtt, s a felnőtt férfiakat is megelőzik. A középiskolások lemaradása nem indokolt, hiszen többségük tovább tanul. Az ipari tanuló lányoknál a legkisebb az ismeretterjesztő művek olvasási aránya. A középiskolásoknál a fiúk érdeklődése kétszerese a lányokénak, holott tantárgyaik, melyekhez a könyvtár ismeretterjesztő irodalma kapcsolódik, ugyanazok.

A szépirodalom iránti érdeklődést tekintve, a sorrend fordított: az ipari tanuló leányok vezetnek 86,3%-kal.

Az olvasás mennyiségét vizsgálva az 1 főre jutó kötettszámot vettük alapul. Ennek átlaga 3,4 volt. A felnőtt férfiaknál levő könyvek száma megegyezik ezzel. Nagyobb a felnőtt nők olvasói csoportjában, a többieknél kisebb, legkevesebb a két ipari tanuló csoportban. A

felnőtteknél általában több könyv van, mint a fiataloknál.

Szakirodalom az olvasók 33,7%-ánál volt magában vagy szépirodalmi művekkel együtt. Eszerint a szakirodalom olvasottsága megközelítően egyensúlyban van az ismeretterjesztő irodalom 28,3%-os forgalmi és 37,7%-os állományi arányával.

Ez a keresztmetszet-vizsgálat része volt a járási könyvtár általános felügyeleti vizsgálatának, amelynek az itt közölték csak néhány adatát tartalmazzák. A részletes feldolgozási táblázatokból még számos általános és részmegeállapításhoz jutottunk. A módszert hasznosnak találtuk, mert a munkanapló adatainál — két nap alatt — sokkal részletesebb, összefüggő, és a nagy számok statisztikai törvénye szerint megbízhatóbb képet adott a forgalomnak — a könyvtári munka lelkének — *egészéről*.

Dr. Nyitrai Lajos
a Szolnoki Megyei Könyvtár munkatársa

Könyvtárépítési hírek

A *Csepel Autógyár* művelődési házának könyvtári szárnyát gyermekkönyvtári helyiséggel bővítették. A *Könyvtáros* tavaly decemberben képet közölt az építkezésről, amely azóta befejeződött, és a gyermekek birtokukba vették új otthonukat. Befejeződött a szakszervezeti könyvtár bővítése illetve átalakítása a *Kőbányai Textilgyárban* is.

Baranya megyében általános iskolai mintakönyvtárat létesítenek az almamelléki diákotthon társalgójában. Az 5000 kötetesre tervezett könyvtár kialakításának költségeihez a községi tanács 12 000, a szigetvári járási tanács 5000 Ft-tal járul hozzá. — A *sajki* körzeti művelődési otthonban társadalmi munkával olvasótermet hoztak létre a 2500 kötetes könyvtár olvasói részére.

Gyula, a szép könyvtárak városa, újabb korszerű könyvtárral gazdagodott. A járási, a szakszervezeti, valamint a kórházi könyvtár mellé az iskolai könyvtárügy új, korszerű létesítménye csatlakozik: az Erkel Ferenc gimnázium és szakközépiskola galériás könyvtárát *Arató Ferenc*, az Országos Pedagógiai Könyvtár igazgatója avatta fel. — A tanácskönyvtárak közül befejeződött a *vésztői*, a *dévaványai*, a *körösladányi*, a *sarkadi* községi könyvtár bővítése. A 100 000 Ft-os dévaványai könyvtár korszerűsítésével egyidőben a

könyvtár nyitvatartási idejét is megnövelték, heti 10 órával. Az idén még további építkezések várhatók Békésben: *Békésszentandrás*on a községfejlesztési alapból 50 000 Ft-os költséggel építenek új könyvtárhelyiséget, *Szabadkígyó*son pedig az épülő művelődési otthonban kap helyet a községi könyvtár, amely eddig az általános iskolában működött.

A Fejér megyei *Nagyvenyimen* az egyik már nem használt, volt iskolai helyiségben nyílt meg a község újjáalakított könyvtára, amelyben nemcsak kölcsönzésre, hanem helyben olvasásra is van lehetőség. Az új könyvtár heti négy alkalommal, délután öttől este hétig tart nyitva. — „*Mezőfalva* követni akarja Rácalmást” — e címmel írt Vincze István a *Könyvtáros* 1967. 8. számában arról, hogy a mezőfalvaiak is szeretnék változtatni önálló községi könyvtáruk sanyarú elhelyezési körülményein. Azóta elkészült a mezőfalvai új klubkönyvtár, amelyről itt már képet is be tudunk mutatni.

A győr megyei *Kimle* község új könyvtárát a tanácsköztársasági évfordulón adták át rendeltetésének. A két helyiségből álló, a klubélet kialakítására is alkalmas, önálló épületben elhelyezett könyvtár a múlt évben egyesült Horvátkimle és Magyarkimle községek közös erőfeszítéséből

és a mosonmagyaróvári járási tanács támogatásával jött létre. Könyvtárellátása mind a horvát, mind a magyar anyanyelvű lakosság olvasási igényeit kielégíti, és mint az egyesült községek első közös intézménye, összekötő kapcsot képez a két falu lakossága között. — Győrben a *Richards Finomposztógyár* szakszervezeti könyvtárát kibővítették és korszerűsítették. Az üzem portája mellett elhelyezett könyvtárat, melynek a SZOT ajándékozott berendezést, 700 dolgozó látogatja, s a könyvtár évente 21 000 kötetes forgalmat bonyolít le.

Debrecenben a Hatvan u. 57. sz. alatt a városi könyvtárhálózat új könyvtárhelyiségét avatták fel, s a megyei hálózat is folytatja könyvtárépítési programját: a *Püspökladányban* 8 millió Ft-os beruházásból felépítendő művelődési házban helyet kap majd a járási könyvtár is, a berettyóújfalusi járásban pedig a *Nagy-rábéi* Községi Könyvtárat alakítják át.

Heves megyében a *Füzesabonyi* Járási Könyvtár részére egy felvonulási épületet alakítottak át, 337 000 Ft-os költséggel. Az új könyvtár látogatottsága néhány nap alatt megduplázódott. — Befejeződött a *Komáromi* Járási Könyvtár tatarozása is. A 18 000 kötetes könyvtár számára a megye, a város és a járás épületet vásárolt Ács, Mocsá és Nagyigmánd községek anyagi segítségével. Az átalakítás 70 000 Ft-ba került. Az épületben külön helyiséget kaptak a gyermekek, és a helytörténeti anyagnak, valamint Jókai összegyűjtött műveinek is külön szobát nyitottak.

A kaposvári járásban *Igal* községben 62 m²-esre bővítették a könyvtárat, a kis *Újvárfa*ra pedig saját erőből, sok társadalmi munkával klubkönyvtárnak megfelelő, 14 × 8 m-es alapterületű épületet emelt. *Kaposmérőben* a községi pártklub új épületében, *Somogyaszalóban*, *Szennában*, *Somogyesztiben* az új művelődési otthonban kapott az eddigénél jobb, önálló helyiséget a község könyvtára. *Felsőmocsoládon*, *Magyaratádon* megkezdték a művelődési otthon építését, amelyben a könyvtárnak is helyet adnak. — A Somogy megyei Állami Építőipari Vállalat kaposvári, *Szántó Imre utcai munkásszállásán* 100 000 Ft-os költséggel létesített, 1600 kötetes szakszervezeti leltéti klubkönyvtárat avattak.

A nyíregyházi járásban tizenhatra emelkedett a szabadpolcos könyvtárak száma. Legutóbb *Gáván* és *Vencsellőn* alakították át a könyvtárat. *Vitkán* saját erőből, csaknem félmillió forintos költséggel klubszobát és könyvtárhelyiséget építenek. A közigazgatásilag részben Ibárányhoz, részben Hujhoz tartozó *Nagy-*

tanyán olyan létesítmény épül, amelyben a nagytermen és az orvosi rendelőn kívül könyvtár is helyet kap. *Nyíregyházán* 50 000 Ft-ot fordítottak a Vécsey közírtalános iskolában elhelyezett, szabadpolcos iskolai gyermekkönyvtár kialakítására.

Szolnokon felavatták a megyei könyvtár gyermekkönyvtárának új helyiségét, amely a réginél jobb körülményeket teremti a helybenolvasásra, és állványaira 3000-rel több könyvet lehet elhelyezni, mint a korábbi gyermekkönyvtárban. — A több mint 8000 kötetes *Besenyszögi* Községi Könyvtár kinőtte a művelődési házban levő helyiségét, ezért új könyvtárépítést tervezik a falu központjában, az épülő tanácsháza melletti telken.

Előző számunkban „A lapokban olvastuk” rovatban közzétük a Vas Népe c. megyei újság cikkét a *Szombathelyi Remix gyár* könyvtárának építkezéséről, amelyben szinte az egész üzem részt vett társadalmi munkában. Azóta a korszerűen berendezett, 6000 kötetes könyvtárat fel is avatták. Az új intézményben a könyveken kívül 27 újság, folyóirat között válogathatnak az olvasók a heti 24 óra nyitvatartási idő alatt. A megnyitó közönségének soraiban több mint 100 társadalmi munkás hallgatta meg *Czine Mihály* előadását a mai magyar irodalomról. A neves irodalomtörténész ezt írta be a könyvtár emlékkönyvébe: „Amit hallottam, s láttam: a templom-építésre emlékeztetett.” — Szombathelyen más szakszervezeti könyvtár is épül: a *Téglagyár* telepén félmillió forintos költséggel fűrdőt és klubkönyvtárat építenek, a létesítményt még a nyáron szeretnék átadni a használóknak.

A Veszprém megyei *Bakonyszentlászlón* egy régi épület felújítására 100 000 Ft-ot költenek. Itt kap majd helyet a községi klub és a könyvtár is, amely jelenleg a cukrászdában működik. *Gyulafirátót*on művelődési házat építenek, saját erőből. Az egy és negyedmillió forintos költséggel épülő létesítményben helyet kap a könyvtár is.

Befejezéshez közeledik a *Lenti* Járási Könyvtár céljaira vásárolt lakóház átépítése. Az átalakítás 400 000 Ft-os költségéből új berendezést is vásárolnak. — *Pókaszepteken* a hidépítők volt felvonulási épületét klubkönyvtárrá alakítják át. A zalaszentgróti járásban a meglevő művelődési létesítmények helyi és központi erőből történő átalakításával *Tekenyén*, *Batykon* és *Zalakoppányban* várható klubkönyvtár létrehozása 1968-ban.

Egy fiatal vidéki könyvtáros két nagyobb könyvtári felmérést nyújtott be szerkesztőségünkhez azzal a kéréssel, hogy tanulmányozzuk anyagait és mondjunk véleményt róluk. Az volt ugyanis a szándéka, hogy a dolgozatában szereplő adatok alapján néhány cikket ír lapunknak.

A felméréseket a szerkesztőségben elolvastuk s mindkét dolgozatról részletes véleményt adtunk — írásban. Megjelöltük azokat a részeket, amelyek szerintünk nyilvánosság elé kívánnakoznak, s javaslatot tettünk a cikké váló feldolgozás formáira is. A témákat következő lapterveinkbe fel is vettük.

Azóta hónapok teltek el, de a fiatal könyvtáros nem küldte cikkeit, s nem is válaszolt hosszú leveleinkre.

Nem tennénk szóvá az esetet, ha kivétel volna. De nem az! Sajnos, gyakran tapasztaljuk éppen pályájuk kezdetén álló ifjú könyvtárosok részéről, hogy tetemes munkát adnak kézírataikkal, s végül leveleinket válasz nélkül hagyják.

Szerkesztőségünk minden levélre válaszol, minden kéziratot elbírál és erről értesíti a beküldőt. Pedig nem lenne kötelessége. Az általános szerkesztőségi gyakorlat szerint ugyanis a meg nem felelő kéziratokra nem szoktak válaszolni.

Ide kívánczik egy másik tapasztalatunk is: a felelős beosztásban dolgozó, a legelfoglaltabb, a társadalmi feladatokkal is legjobban terhelt könyvtárosok soha nem hagyják választás nélkül leveleinket. Ezekre a tapasztalt könyvtárosokra minden esetben számíthatunk, úgyis, mint munkatársakra, úgyis, mint

Murányi-Kovács Endre író és újságíró, az irodalomtudományok kandidátusa elhunyt. Murányi-Kovács Endre hosszú ideig könyvtárosként is dolgozott, mint a Széchenyi Könyvtár osztályvezetője.

A könyvek szerelmese volt, maga is hatalmas és válogatott könyvtár tulajdonosa, a francia irodalom és művészet kiváló ismerője. Sokáig élt Franciaországban, ahol a háború alatt résztvevett az ellenállásban, amelynek történetét egy nagy regényben örökítette meg. A felszabadulás után hazatért, és egymás után írta regényeit, gyermekkönyveit, monográfiáját Anatole France-ról, számos műfordítást és a művészeti és irodalmi cikkek százait. Egy ideig művészeti folyóiratot is szerkesztett, Múterem címmel.

Őszinte, mindig segíteni kész, az írásművészetért rajongó embert vesztettünk el benne, akit az író és újságíró társadalmon túl a könyvtárosok is őszintén gyászolnak. (K. J.)

A tudományos és szakkönyvtárak tapasztalatcsere akcióját

ez idén is elindította a módszertani munkabizottság. A meghirdetett témák közül érdekesebbek a munkaszervezet kialakítására, a munkanormák alkalmazására, a gazdaságos könyvtári tevékenység kifejlesztésére, a különböző könyvtárak együttműködésére, továbbá állománygyarapítási, dokumentációs és tájékoztatási kérdésekre vonatkozóak. A fentiekben kívül szabadon választott témákat is bejelenthetnek a tapasztalatcsere résztvevői, akiket a munkabizottság arra kér, hogy a más intézményekben is hasznosítható eljárásokat foglalják írásba, és két példányban küldjék meg a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak. A leírás 2—10 gépelt oldal terjedelmű lehet. A beküldött anyagok elbírálásánál egyrészt a tapasztalatcsere témáját, másrészt a feldolgozás szakmai színvonalát veszik figyelembe. A KMK szívesen küld részletesebb tájékoztatót is az érdeklődőknek.

Szabados Árpád ex librise

véleményt, adatokat közlőkre. nem válaszol leveleinkre.

Ezért találjuk furcsának, hogy a fiatalok egy része Holott az udvariasság szempontja mellett saját érdekük is azt diktálná. (pr)

A könyvtártudományi pályázat eredménye

A Művelődésügyi Minisztérium 4 témát tartalmazó könyvtártudományi pályázata 1967 novemberében jelent meg a Könyvtárosban. Az 1968. február 1-i határidőre az alábbi témamegoszlás szerint érkeztek be a pályaművek:

A társadalomtudományi-politikai állomány forgalmának elemzése	4
Egyes rétegek igényvizsgálata	6
A társadalomtudományi-politikai művek ajánlásának, népszerűsítésének bevált módszerei	4
Hogyan készült fel a könyvtár a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának megünneplésére	7
Összesen	21 pályamű

A pályaművek száma mutatja, hogy a pályázat — a rövid határidő ellenére — mennyiségi tekintetben eredményes volt. De eredményes volt a pályázat minőségileg is. A pályázók igen sok figyelemre méltó tapasztalatot gyűjtöttek össze és dolgoztak fel. Számos pályamű a könyvtári tevékenység elmélyült elemzésével tűnik ki. A pályázatok a könyvtárak széles köréből gyűjtötték a vizsgálati anyagot, ezért az anyag nagy része módszertani általánosításra is alkalmas. Egyes témák eredményes kidolgozásának nemcsak a pályázó könyvtáros gondos adatgyűjtő és elemző munkája volt feltétele, hanem a könyvtári kollektíva átlagon felüli tevékenysége is. Például az októberi évforduló megünneplésével foglalkozó beszámolók azt tükrözik, hogy az évforduló időszakában nemcsak a propaganda volt fokozottabb, hanem sokat fejlődött a könyvtárak általános politikai tevékenysége is.

A pályázat eredményeihez tartozik az is, hogy a legjobb pályamunkák — túlélve a szokványos módszertani rutinmunkán — nem elégedtek meg kérdőívek gépies értékelésével, hanem különböző módszerekkel sokoldalúan vizsgálták a könyvtári tevékenységet, teljességre törekedve, színesen mutatták be a könyvtárak életét, és bátor következtetésekre jutottak.

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács által kijelölt bíráló bizottság azért nem javasolta az első díj kiadását, mert több kitűnő pályamű ért el azonos színvonalat, s nem lett volna igazságos közülük egyet is kiemelni. A díjazásra érdemes pályázatok nagyobb száma miatt inkább több harmadik díjat és külön jutalmakat osztott ki. A díjnyertes pályamunkák:

1500 Ft-os második díjat kaptak

Tóth Dezső: A társadalomtudományi művek olvasottsága a pápai járásban;

Györfly Ádám — Polónyi Péter (Budapest): Az ideológiai művek helye a pedagógusok kölcsönzésének rendszerében c. pályamunkáért.

A Kossuth Kiadó 1500 Ft-os különdíját kapta

Kellner Béla: Hogyan készült fel a Kaposvári Megyei Könyvtár a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50 éves jubileumának megünneplésére c. munkájáért.

1000 Ft-os harmadik díjat kaptak

Dr. Varsányi Livia: A társadalomtudományi állomány összetétele és olvasottsága egy budapesti kerületi könyvtárban;

Bényei Miklós: A társadalomtudományi irodalom iránti igények vizsgálata a Debreceni Megyei Könyvtárban;

Balogh Ferencné (Balatonalmádi): KISZ-korosztályú fiatalok érdeklődése a társadalmi kérdések és a társadalomtudományi irodalom iránt;

Bagi János — Pál Ernő: A társadalomtudományi irodalom állománya és forgalma öt Pest megyei nagyközségben c. pályamunkáért.

Dicséretben és 500 Ft jutalomban részesültek

Maruszkai József (Budapest): A társadalmi-politikai irodalom iránti igény egyes olvasórétegeknél — különös tekintettel a munkásokra és fiatalokra;

Csizmadia Sándorné — Mráz Józsefné (Salgótarján): A társadalomtudományi-politikai állomány elemzése és egyes rétegek igényeinek vizsgálata c. tanulmányukért.

A bíráló bizottság több pályamunka egészben vagy részbeni publikálására javaslatot tett a könyvtárügyi szaklapok és tanulmánykötetek szerkesztőinek.

FOCK JENŐ, a Minisztertanács elnöke 1968. február 23-án meglátogatta a Budapesti Műszaki Egyetemet. Látogatása során hazamosabb időt töltött a központi könyvtárban is, ahol megtekintette a 240 személyes olvasótermet, a tömör raktári berendezést és a fotolaboratóriumot. (M. L.)

NÉVADÓ ÜNNEPSÉGET rendezett a budapesti Autóvillamosági Vállalat területi könyvtára. Az igen otthonos kis könyvtár Kassák Lajos nevét vette fel, s ez alkalomból névadójának műveiből műsort állított össze. Az ünnepségen Somlyó György előadása és Csernus Marianne szavaltai után a halott költő hangja szólt hanglemezről az egybegyűltekhöz. A műsor végén a könyvtár dolgozói virágsokorral köszöntötték Kassák Lajos özvegyét.

A CSEHSZLOVÁK KÖNYVTÁROS folyóirat, a Knihovnik negyedévenként megjelenő melléklete, a Novinky knihovnické literatury 1968. februári számában kivonatossan ismerteti Sallai István: Rendben van-e minden a könyvtárak nyitvatartása körül c. írását, mely a Könyvtáros 1967. évi 8. számában jelent meg.

A MATEMATIKAI KUTATÁSOK főbb irányairól és a szakirodalmi ellátottság kérdéseiről tartott előadást Rényi Alfréd akadémikus a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában rendezett továbbképzésen. A rendezvényen a központi könyvtár és hálózatának dolgozóin kívül a matematikai szakirodalom beszerzésében érdekelt fővárosi és vidéki könyvtárak munkatársai is részt vettek. (M. L.)

Hírek

ERŐTELJESEN FEJLŐDTEK HEVES megye tanácsai könyvtárai az utóbbi négy évben. Javult a könyvellátottság, amit igazol, hogy a megyei könyvtárhálózat 450 000 kötetes könyvvállománya 1964-től 1967-ig 549 000-re növekedett annak ellenére, hogy 70 000 elavult illetve rongált könyvet is kivontak a könyvtárakból. Költségvetésén kívüli forrásokból évente kb. 700 000 Ft-tal bővült az állomány. Jelenleg 1605 kötet jut 1000 lakosra, a községekben 1670 kötet. Az olvasómozgalom fellendült, amihez a könyvtárak gyors ütemű korszerűsítése is hozzájárult. Az elmúlt év végén a könyvtárak 97%-a önálló helyiségben működött, és a nagyobb települések — 75—80 község — könyvtára szabadpolcos berendezéssel rendelkezett. Az olvasótábor növekedése lassúbb volt: 1964-ben a tanácsai könyvtárak 58 000 olvasót tartottak nyilván, 1967-re ez a szám 62 000-re emelkedett. A munkás, a tisz dolgozó és a fiatal olvasók száma növekedett. A megyében — részben a könyvtárát-mozgalom segítségével — a négy év alatt több mint 1559 alkalommal rendeztek író—olvasó találkozót, ezeken az olvasók nemcsak írókkal, hanem tudósokkal, szakemberekkel is megismerkedhettek. (H. A.)

KÉTEZER KÖTETES letéti állományt helyezett el a várpalotai Jószerencsét Művelődési Ház szakszervezeti könyvtára a bejáró dolgozók most elkészült üzemi várótermében, ahol a legismertebb folyóiratokat és napilapokat is megtalálhatják a bejáró munkások.

A TISZÁNTÚLI ÉS A DUNA—TISZA KÖZI könyvtárak olvasószolgálati munkatársai részére tájkonferenciát rendezett a Könyvtártudományi és Módszertani Központ Borsod megyében. A továbbképzés első napján Pelejte Tibor tartott előadást: „A könyvtár és az irodalomnépszerűsítés időszzerű kérdései: a reklám” címmel, a második napon pedig könyvtárakat látogattak meg a résztvevők.

A MARTFÜI TISZA CIPÓGYÁR szakszervezeti könyvtárának rendezvényein az elmúlt néhány év alatt több mint 20 író és költő találkozott az olvasókkal. Legutóbb Balázs Árpád szociográfust látták vendégül, aki beszámolt hallgatóságának készülő szociográfiai munkájáról, melyben Martfű és a szomszédos községek népének életét írja le, valamint a Tisza Cipőgyár történetét dolgozza fel a helyszínen folytatott több hónapos kutatásai alapján. (V. S.)

A PAKSI JÁRÁSI NÓTANÁCS harmadik helyezést ért el azon a versenyen, amely a járási nótánácsok között indult az olvasás népszerűsítésére az ösi megyei könyvhetek és a téli könyvvásár idején a SZÖVOSZ és a Magyar Nők Országos Tanácsának közös felhívására. Az értékes helyezést és a vele járó 2000 Ft-os könyvvásárlási utalványt azzal nyerték el, hogy közreműködtek a könyvtárak látogatottságának növelésében, irodalmi előadásokat szerveztek és eredményes propagandát fejtettek ki a könyvvásárlás érdekében is. — A mezőgazdasági könyvhónap keretében filmvetítéssel egybekötött előadásokat rendezett a járási könyvtár a járás községeiben, 11 alkalommal. (Sz. L.)

A KÖNYVTÁRAK AZ 1918—1919-ES FORRADALMI ÉVFORDULÓK MEGÜNNEPLÉSÉBEN

Nagy évfordulókhoz érkezünk: az 1918-as polgári demokratikus forradalomnak, a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának és a Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének, valamint a KIMSZ megalakulásának 50. évfordulója ez év őszétől mintegy fél esztendőn át a közművelődési könyvtárak munkájában is középponti helyet foglal el. A hivatalos megemlékezések mellett éppen a népművelők feladata és törekvése — közöttük a könyvtárosoké is —, hogy ne csak az ünnepi megemlékezések, rendezvények adjanak keretet ezeknek az évfordulóknak, hanem a következő esztendő során a munka minden területén előtérbe kerüljön történelmünk e fontos, a nagyközönség előtt mindmáig vázlatosan ismert szakasza.

E cikk keretében az évfordulókkal kapcsolatos népművelési program fontosabb eseményeiről és a könyvtárak feladatairól szeretnénk tájékoztatást adni. Egyelőre természetesen csak a központi tervek, elképzelések ismertetésére szorítkozhatunk. Ezek a megvalósulásig nyilvánvalóan bővülni fognak más, központi jellegű programokkal, s még inkább a vidéki intézmények elképzeléseivel, terveivel. A programoknak — az MSZMP KB határozatának megfelelően — ideológiai-politikai tartalmukkal, magas színvonalukkal a forradalmi hagyományok iránti tiszteletet, a népünk erejébe a szocializmus győzelmébe vetett hitet, meggyőződést, a magyar-szovjet barátság erősítését, a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus eszméit kell szolgálniuk. A feladat: fejlődésében bemutatni a magyar forradalmi mozgalom kibontakozását, ebben a szocialista törekvések és a nemzeti haladás érdekében szoros, szerves összekapcsolódását az 1918-as októberi forradalmat megelőző időszakról a Tanácsköztársaság létrejöttéig, illetve a Tanácsköztársaság idején. Mindezek során fel kell eleveníteni a helyi forradalmi hagyományokat, feltárni a forradalmi emlékeket. A megemlékezések középpontja a Magyar Tanácsköztársaság megszületésének 50. évfordulója, 1969. március 21-e.

A feladatok megvalósítása során számos központi rendezvény és kiállítás fog lezajlani. Közülük a fontosabbak közé tartozik a Magyar Nemzeti Múzeum emlékkiállítása az 1918-as polgári demokratikus forradalom 50. évfordulója alkalmából. A kiállítás létrehozásában közreműködik a Munkásmozgalmi Intézet, az Országos Széchényi Könyvtár, az Országos Levéltár és a Hadtörténeti Múzeum is. Újjárendezik a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának emlékmúzeumát, és a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum reprezentatív kiállítást rendez a Budavári Palotában a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulója alkalmából. Ugyancsak kiállítást készít az Országos Levéltár is a két forradalom jelentősebb dokumentumaiból.

A KISZ 1968 novemberében Budapesten rendezi a Forradalmi Dalok ünnepét, s az 1969 tavaszán sorrakerülő Forradalmi Ifjúsági Napok programját a jubileumi évforduló jegyében alakítják ki. Az ifjúsági klubokban jubileumi helytörténeti mozgalom indul a két forradalom helyi hagyományainak gyűjtésére, feldolgozására és széles körű ismertetésére. Ezzel kapcsolatban a jubileumi kiállítások témáihoz kapcsolódó emlékek gyűjtésére országos pályázatot hirdetnek. Országos Dalostalálkozót rendeznek Szombathelyen az emlékezetes 1938-as dalostalálkozó 30. és az 1918-as forradalom 50. évfordulója emlékére.

Természetesen a kiadók is készülnek — részben új könyvek kiadásával, részben pedig már korábban megjelent értékes művek újrakiadásával — az évfordulókra.

A helyi munka támogatása céljából több központi kiadvány lát napvilágot. Így a helyi programok megvalósításához a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a Népművelési Intézet a Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal közösen kb. 10 íves kiadványt jelentet meg, amely részletesen tartalmazza az évfordulókkal összefüggő témák ismertetését, a hozzájuk kapcsolódó bibliográfiákat, szemléltető anyagokat, előadás- és filmjegyzékeket, valamint a szükséges módszertani útmutatásokat. A Népművelési Propaganda Iroda hat ünnepi műsort tartalmazó kötetet és zenei anyagot, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár pedig három tematikus bibliográfiát ad ki: „Ifjúságunk példaképei”, „Az illegális Kommunista Párt röplapjai”,

„A Tanácsköztársaság rölapjai” címmel. A KMK faksimile kiadásban megjeleneti a Tanácsköztársaság könyvtárügye c. kiadványt, amely a könyvtárügyi politikai megbízottak hivatalos lapja volt. Az Országos Levéltár útmutatót ad ki a történelmi szakkörök részére a Tanácsköztársaság történetének tanulmányozásához, s közrebocsátja a fontosabb levéltári dokumentumok fotokópiáit és az érdekesebb pecsétmásokat is.

A KMK szerkesztésében megjelenő *Eseménynaptár* negyedéves számai az évfordulókkal kapcsolatos eseményekhez rendszeresen fognak közölni bibliográfiai és szemléltető anyagokat.

Az évfordulók megünneplése során a könyvtárakra kettős feladat hárul. Először: az 1918—1919-re vonatkozó irodalom (széppróza és ismeretterjesztő egyaránt) fokozottabb propagandája, hatékonyabb ajánlása. Másodszor: a többi közművelődési és társadalmi szervekkel közösen kidolgozott programok megvalósításának segítése a könyvtár sajátos eszközeivel.

Az irodalompropagandának — többek között — fontos eszköze az olvasókhoz szóló ajánló jegyzék. Ez főként akkor hasznos, ha annotált. Az annotációk elkészítéséhez jól felhasználhatók — megfelelő rövidítéssel — az Új Könyvek könyvismertetései. Ezek segítségével még a kisebb könyvtárak is készíthetnek a saját állományukban meglevő könyveket ajánló témajegyzékeket. Az ajánló jegyzékek készítésében a fő munka természetesen a megyei, járási-városi könyvtárakra hárul, olyan ajánló bibliográfiák kiadásával, amelyeket a falusi, üzemi könyvtárak is jól használhatnak. Ezek készítésekor azonban feltétlenül szem előtt kell tartani a szükségletet, a felhasználhatóság mértékét, a gazdaságosság szempontjait, azt a törekvést, hogy e munka során olyan ajánló bibliográfiák szülessenek, amelyek nemcsak az ünnepi alkalmakra, hanem később is használhatók.

Az irodalomajánlás másik fő eszköze a *szemléltető propaganda*, főként a *kiállítás*. A nagyobb — megyei, városi-járási — könyvtárak feladata, hogy önálló kiállításokkal lépjenek olvasóik, látogatóik elé. Ajánlatos, hogy ezek most az alkalomra való tekintettel nagyobb méretűek, reprezentatívak legyenek, s az országos vonatkozások mellett minél teljesebben szemléltessék a helyi munkásmozgalom hagyományait is. Mindenképpen helyes volna, ha a megyei könyvtárak néhány könnyen mozgatható vándorkiállítást is készítenének a kisebb falusi, üzemi könyvtárakban való bemutatás céljából. Ezek főként képanyagot, feliratot igényelnek, mert a könyvanyagnak jórészt a helyi könyvtár állományából kell kitelnie.

Az évfordulókkal kapcsolatban a könyvtárak is rendezhetnek megemlékezéseket irodalmi estek, előadások keretében. Ezekre helyes meghívni s megszólaltatni a munkásmozgalom, a Tanácsköztársaság veteránjait is.

A könyvtáron kívüli munkában a főfeladat a közreműködés a népművelési és társadalmi szervekkel közös programban. E program kidolgozásához jó segítséget nyújt az 1968-as és az év októberéig megjelenő, 1969-es éves *Eseménynaptár*. A két kiadvány minden lényeges dátumot tartalmaz a helyi kívánalmaknak legmegfelelőbb programok összeállításához is. A fontosabb dátumokhoz az *Eseménynaptár* negyedéves számai bőséges bibliográfiát, előadás- és filmjegyzéket adnak.

A közös program végrehajtásából a könyvtárak a maguk sajátos eszközeivel veszik ki részüket. Így például feladatuk, hogy gondoskodjanak az *előadók számára* szükséges forrásanyag jegyzékéről és a megfelelő irodalomról. Irodalomjegyzékeket kell összeállítani a színjátászó csoportok, irodalmi színpadok számára, annak ellenére, hogy több központi műsoranyag is megjelenik. Ezért ezeknek a jegyzékeknek nem az a feladatuk elsősorban, hogy műsoranyagnak alkalmas irodalmat tartalmazzanak (bár ez is helyet kap bennük), hanem az, hogy a csoportok tagjai számára olyan, a műsorokhoz kapcsolódó műveket ajánljanak, amelyek *e korról a szélesebb körű tájékozottság megszerzését segítik*. (Pl. a forradalmi verseket, prózarészleteket tartalmazó műsorhoz a jegyzék költőkről, írókról, az 1918—19-es eseményekről szóló műveket is ajánljon.)

Az évfordulók megünneplése természetesen nemcsak a közművelődési könyvtárak feladata. A *tudományos- és szakkönyvtárak* éppúgy megtalálják a maguk lehetőségeit, közülük elsősorban a társadalomtudományi, s főként a történelmi gyűjtőkörű könyvtárak. Kézenfekvő, hogy az évfordulókra vonatkozó anyagaikat sokrétűen, kiadványok, kiállítások, előadások stb. útján ismertessék. A társadalomtudományi könyvtárak mellett az egyéb tudományos, ipari és mezőgazdasági könyvtáraknak, főként a központi, országos jellegűeknek is vannak sajátos lehetőségeik. Helyes lenne, ha minden nagyobb könyvtár, amely 1918—19-ben már létezett, feltárná akkori tevékenységét. Ugyancsak fontos tennivalója az egyes szakkönyvtáraknak a maguk körében azoknak az eseményeknek a dokumentálása, amelyek szakterületükön a Tanácsköztársaság intézkedései nyomán következtek be. (Így pl. agrárpolitika, iparpolitika, egészségügy, oktatásügy stb.) E munkában feltétlenül

helyes, ha megkeresik az együttműködés lehetőségeit más, érdekelt intézményekkel, főként a levéltárakkal, múzeumokkal a kiállításokhoz, kiadványokhoz szükséges anyagaik kölcsönös kiegészítése céljából.

A munkához hatékony segítséget fog adni a KMK, a Népművelési Intézet és a TIT közös szerkesztésében megjelenő — fentebb már említett — kiadvány. Bibliográfiai része tárgykörök szerint foglalja majd össze mind az olvasásra ajánlott műveket, mind pedig az évfordulókkal kapcsolatos előadások irodalmát. Ezenkívül tartalmazni fogja a SZOT, a Kiadói Főigazgatóság, illetve a kiadók és a Filmfőigazgatóság programjait és ajánlásait is.

A könyvtárak és a többi népművelési szervek jó együttműködésére már elegendő példát szolgáltatnak az olyan nagy akciók, mint felszabadulásunk 20. és a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának megünneplése. Most a már kialakult gyakorlat továbbfejlesztése a feladat annak érdekében, hogy falun és városban egyaránt méltóképpen megemlékezzünk az ötven év előtti, népünk életében oly fontos történelmi eseményekről.

Ónódy Miklós

BESTSELLEREK, FÉLPONYVÁK, IRODALMI GICCSEK ÉS A KÖNYVTÁRAK NEVELŐMUNKÁJA

Az 1950 körüli években, tehát mai könyvtári hálózatunk kialakulása idején, a művelődéspolitikai szigora a hamis társadalmi nézeteket terjesztő kapitalista szórakoztatóipari termékek elleni harc közben jórészt azokat a szórakoztató könyveket is kiszorította a könyvkereskedésekből és a könyvtárakból, amelyek művészi rangjuk és eszmeiségük révén nem sorolhatók a kispolgári ízlést és a szocializmussal ellentétes világnézetet terjesztő alkotások közé. Ennek következtében könyvtáraink állományát az egyhangúan szürke, szinte már komor „realizmus” jellemezte.

A könyvtárakba beáramló új olvasók tíz- és százazrei, akik a szórakozni vágyás nagyon emberi, természetes és jogos igényével lépték át a könyvtárak kapuit, és az olvasóvá válás első lépcsőfokain elsősorban a romantikus, kalandos, eseménydús könyveket keresték, bizony gyakran távoztak a kielégítetlenség érzésével. Nem tagadhatjuk, hogy volt ennek az állapotnak egy hasznos következménye: *a magyar klasszikusok*, Jókai, Mikszáth, Móricz *ekkor váltak igazán népszerűvé*, régebben elképzelhetetlen arányban olvasották. De volt káros hatása is. A jogos és kielégítetlen szórakozási igény összefonódva az emberek tudatában élő régi emlékekkel, nevekkel és könyvcímekkel, valóságos nimbuszt teremtett a „tiltott”-ság hírével „rangosított” régi fércműveknek, az irodalmi giccs és a ponyva valóban kártékony alkotásainak, amelyek a fekete piac csatornáin át elképesztően magas árfolyamon vándoroltak kézzől kézre.

Az ötvenes évek második felétől kezdve, amióta művelődéspolitikánkban a tiltó rendelkezések és adminisztratív intézkedések helyett a sokkal több türelmet igénylő és sokkal nehezebb feladatot jelentő *nevelés, felvilágosítás és ízlésszerművelés* került előtérbe, gyökeresen megváltozott a helyzet. Könyvkiadásunk gyakorlata a szocialista elvek érvényesítése mellett sokkal jobban alkalmazkodott a társadalom valóságos helyzetéhez, az igényekhez és a szükségletekhez, a történelmi előzményekkel is rendelkező kulturális és ízlésbeli rétegződéshez, sokféleséghez. Ez azt is jelentette, hogy a könyvtári munkában bonyolultabbakká váltak a feladatok és megnőtt a világnézeti tudatosság jelentősége.

Ha könyvtáraink állományának alakulását keresztül nézzük az azóta megtett utat, mindenekelőtt azt kell megállapítanunk, hogy a fejlődés főiránya helyes volt. A számszerű gyarapodás mellett *a könyvtári állomány minősége* is megváltozott, gazdagabbá, színesebbé, sokrétűbbé vált, minden eddiginél szélesebb kapukat nyit az irodalom mezejére kíváncsi emberek előtt. Helytelen lenne azonban, ha *a fejlődés főirányának helyessége* és a nagyon számottevő eredmények miatt nem látnánk meg a jó és a nemes mellett előtörő vadhajtasokat is.

A könyvkiadásban és így a könyvtárakban is szaporodnak a művészi-esztétikai szempontból kifogásolható művek. A kiadók a tömegigény kielégítésére — magyar viszonyokhoz mérten — óriási példányszámban jelentetnek meg igénytelen, olcsó sikerre számot tartó könyveket is. A múlt évben pl. egy ilyen regény 152 600 példányos kiadásával javították meg a magyar könyvkiadás rekordját, s amint arról néhány hónapja *Istváni Zoltán* beszámolt a *Könyvtári Figyelőben*, ebben az évben ismét jó néhány jelenik majd meg hasonlóan nagy példányszámban.

A könyvtárosok nap mint nap tapasztalhatják munkájuk közben, hogy a tömegigényre való hivatkozás nem alaptalan, mert a könyvtárak olvasói között is növeks-

szik azoknak a száma, akik a művészileg és eszmeileg igényes művek helyett első-sorban (és sokan majdnem kizárólag) a könnyű fajsúlyú, irodalmon-kívüli „irodalmat” keresik, és még néhány évvel ezelőtt nagyon népszerű olvasmányos könyveket, a jó értelemben vett lektürt is csak kényszerűségből, fanyalogva viszik el. Ahogy sokan mondják magukról: szórakozni, kikapcsolódni akarnak. Ez önmagában nem is kifogásolható. A szórakozás, a kikapcsolódás igénye természetes kielégítése a könyvtáraknak is feladatuk. Az esetek többségében azonban már nem egyszerűen a jogos szórakozási igényről van szó, hanem a *művészi ízlés elmaradottságáról*, esetenként pedig *világnézeti bizonytalanságról*, politikai előítéletről, vagy *megrekedt maradiságról*, amelyet az MSZMP Kulturális Elméleti Munkaközössége 1966-ban közzétett tanulmányában így fogalmazott meg: „Sem a kispolgári ízlés-igényt, sem viszonylag széles rétegek művészi kultúrájának elmaradottságát nem tekinthetjük egyszerűen nem létezőnek, és nem hunyhatunk szemet az előtt sem, hogy egyes, főleg paraszti rétegekhez még ma sem jutott el a művészet.” A könyvtári olvasók minden rétegében találhatunk olyanokat — életkortól, iskolai végzettségtől függetlenül —, akik jelenleg még a giccses tápláló kispolgári ízlés hatása alatt állnak, kiknek tudata és ízlésfejlődése elmaradt a társadalmi valóságtól. Az irodalmilag képzetlen, a kezdő olvasók közé tartozó munkások, parasztok és a tovább nem tanuló fiatalok esetében az ízlés elmaradottsága mellett nyomósan esik latba irodalmi tájékozatlanságuk is. Akiknek *még nincs igazi olvasmányélményük*, akik még nem kóstolták meg a művészi irodalom ízét, azok nem is kívánhatják azt. És nincs összehasonlítási alapjuk sem, nem érzékelhetik a különbséget a művészi irodalom igazsága, szépsége és az álirodalom hamis szirupja, bódító mákonya között.

A könyvtárosok többségét már évek óta foglalkoztatják ezek a tünetek és a belőlük fakadó gondok, valamint tennivalók. Ertekezleteken, továbbképzéseken és a könyvtári szakajtóban is fel-felbukkant a megoldás útjának keresése, a könyvtárosok beszélgetéseiben pedig gyakorta szenvedélyes vitákat váltott ki. Közben a legkülönbözőbb vélemények, állásfoglalások kerültek felszínre. A *Könyvtáros* januári számában *Imre Lajos* számolt be arról a szélsőséges kivételnek tekinthető esetről, mely egyik városunkban történt. Itt a művelődési ház igazgatója és a könyvtár vezetője jelentésében az olvasói ízlésfejlődés kedvező jeleként értékelte azt, hogy az érdeklődés a klasszikusoktól a mai magyar irodalom felé fordult, s ezt ők olyan művek sikerével bizonyították, amelyek inkább a bestsellerek, a „szocialista ponyva” műfajába sorolhatók. Találkozhatunk a másik véget képviselőivel is, akik ezeket a könyveket legszívesebben kitiltanák a könyvtárakból.

Előfordul — főként a nyugati művelődési viszonyok csodálói körében — az az arisztokratikus, felszínesen szociológizáló, látszatra igaznak tűnő megállapítás is, amely tényként fogadja el, hogy van tömegművészet, „konzumkultúra”, és van az ún. „elitművészet”. Ez a nézet figyelmen kívül hagyja a cáfolatként kínálkozó történelmi példákat és a mai jó tapasztalatokat is, az adott helyzetet megváltoztathatatlanak fogadja el, amely ellen nem is kell, de nem is lehet küzdeni. Mások, igen sokan, elvileg *helytelenítik a könyvtári állomány minőségi hígulását*, a könyvtári gyakorlat, az olvasótábor növekedése szempontjából azonban mégsem látnak veszélyt a bestsellerek, a giccses, vagy ponyvajellegű könyvek népszerűségében, mert szerintük ez nagymértékben *segíti a tömegek olvasóvá válását*, s úgy vélik, hogy akik e könyvek révén megkedvelték az olvasást, végül is eljutnak az igazi irodalomhoz. Akadnak olyanok is, akik egyértelműen hasznosnak tartanak bizonyos, egyszerű társadalmi problémákkal foglalkozó, művészileg azonban szerintük is gyenge és igénytelen könyveket, mert úgymond: írójuk szemmel látható céljának megfelelően, az olvasók világnézeti-politikai befolyásolásával, a „mi malmunkra hajtják a vizet”.

Sorolhatnánk tovább, de talán ennyi is elég az *állásfoglalások sokféleségének* érzékeltetésére. Nem vállalkozhatunk arra, hogy csalhatalanul eldöntsük, melyik a feltétlenül helyes álláspont, és arra sem, hogy az irodalmi könnyűműfaj nagyon sokrétű és bonyolult probléma-szövevényét történetiségében és társadalmi hatásának minden részletében vizsgáljuk. A helyes álláspont kialakítását azonban talán mégis segítheti, ha erről, a könyvtárak nevelőmunkája szempontjából lényeges problémáról megismerjük néhány író, irodalomtörténész és tapasztalt könyvtáros véleményét, mégpedig mindenekelőtt a két legfontosabbnak ítélt kérdésben:

1. A bestsellerek, a fél vagy egész ponyvák népszerűsége segíti, vagy hátráltatja-e, hogy az irodalomban még járatlan emberek megkedveljék az igazi irodalmat, az időtálló nagy alkotásokat?

Íme, a válaszok:

SZABÓ PÁL Kossuth-díjas író:

„A ponyvairodalom a lassan eltűnő lovagregény-irodalomnak a felhígulása, továbbélése az írás-olvasás általános elterjedésének kezdetén. Amiben nagy szerepe is volt. Jómagam is kései lovagregényekkel kezdtem gyermekkoromban, s ponyvaregényekkel folytattam, és a világirodalomban kötöttem ki. Amelyben a magyar irodalom a legelső között van, a költészet pedig a legtetején. Ma is jó százízzel gondolok »Genovéva siralmas történeté«-re, vagy ... »Herpin herceg, avagy a fehér lovag«-ra. S utána a ponyvasorozatot: »Lányomok a hóban«, »A király nevében« és más nyolcvan száz füzetes »regény«.

A tegnapi ponyvát a szükség és a holnap utáni vágy szülte. A mai ponyva menekülés és bezárkózás a történelem semmi megalkuvást nem ismerő törvényei előtt. Valami olyan is, hogy ... érezd jól magad, végezd el tisztességgel amit rád bízta, de ne gondolkodj. De még ez a kisebbik baj. Nagyobb baj az, ami a ponyvát fedi, igazolja! Felfogások, tervek, szándékok és példamutatások! De ami szinte félelmes: a pedagógia védő, vagy közömbös szárnyai alatt úgy nő, s szaporodik, mint elvadult cserjésben a mérgesgomba.”

KOMLÓS ALADÁR irodalomtörténész:

„— Nem hiszem, hogy a bestsellerek, félponyvák népszerűsége segít a jó irodalom népszerűsítésében. Rákapathat az olvasásra, de csak a bestsellerekére. Őt kötet lektűr megkedvelteti velem a hasonlóan feszült meseszövevű könyveket, de ezer lektűr sem juttat el Tolsztojhoz vagy Thomas Mannhoz. Minél több ponyvát olvasok, annál mélyebben nővök bele egy hamis világszemléletbe, s csak máshonnan jövő segítség, az élet, a gondolkodás segítése vezet ki belőle. Csak ha magam is átéltem és megismertem a gyászt, a szerelmet, a hősiességet, az emberi természet bonyolultságát, eszmélek rá a bestsellerek hamisságára s cserélem ki olvasmányaimat.”

KISS FERENC irodalomtörténész:

„A bestsellerek, a fél és egész ponyvák között is nagy különbségek lehetnek. Helyeslem azok kiadását, amelyekben a fordultatos cselekmény eredeti szellemességgel párosul. Ezek megkedveltethetik az olvasást, de nem töltik be a magasabb igényt. Azok a félponyvák viszont — és a Berkesi művek ilyenek —, amelyek politikai és morális érzékenységet színelnek, lényeges társadalmi kérdéseket kevernek az írói világ sekélyes áramába, s elsekélyesítik, meghamisítják azt, amire nemzedékek élete rámegett, azt amivel a felelős és tehetséges elmék a rokkánásig birkóznak, — az ilyen illetéktelen ügybuzgást ártalmasnak vélem. Elsősorban azért, mert a szimpla megoldások illúziójának erősítésével paralizálják az olvasót.”

VERES PÉTER Kossuth-díjas író:

„A kérdésre nem tudok valami használható választ adni. Nemcsak azért, mert egy nagyobb és fontosnak érzett munka (Bölcs és balgatat őseink) kellős közepében vagyok és semmi másra nem jut se időm se lelki energiám, hanem azért is mert a szóban forgó kérdésekről én már túlsokszor és túlsokat írtam, beszéltem, úgy látszik, teljességgel eredmény nélkül. Még csak azt se értem el, hogy igazában megértettek volna.

Mert van annak vagy harminc esztendeje, hogy először írtam az irodalom és az »olvasnivaló« különbségéről. És arról, hogy ezek között nincs ugyan éles határvonal, mert hiszen igazi trók is írnak olvasnivalókat, Dickenstől Jókaiig és tovább, de az igazi kritikus és az igazi művelt olvasó ott kezdődik, hogy ebben különbséget tud tenni.

Ugyancsak lehet annak talán már 18—20 esztendeje is, amikor az »érdekes« és a »szép« viszonyáról elmélkedtem és feljegyeztem, hogy »a szép mindig érdekes, az érdekes nem mindig szép«. Nem fejtegetem, gondolom, hogy a könyvtárosok egy része is olvasta ezeket valahol valamikor. Még arra is utaltam, hogy az érdekesnek a forrását valószínűleg a reflexszekben kellene keresni, a szépet, nos a szépet inkább a lélekben és az értelemben. Csakhogy ezek is továbbvezetnek az élettanhoz és a lélektanhoz, azok meg talán még tovább, ahhoz a titokhoz, hogy miért születik az egyik ember okosnak, a másik meg — hm — butának? Tudósok dolga volna!”

MARTONOSI PÁL, a Kiskunhalasi Járási Könyvtár igazgatója:

„Nehéz a kérdésre egyértelműen válaszolni. Gyakorlati munkám tapasztalatai alapján — elismerve, hogy erről lehetne vitatkozni — úgy látom, nincs különösebb veszélye annak, ha a bestsellerekből is van 1–2 példány a könyvtárakban. Ha a bestseller felkeltette az olvasó figyelmét, és emiatt felkeresi a könyvtárt, már nyert ügyünk van. A továbbiakban a könyvtáron múlik, mit ajánl és hogyan tudja befolyásolni, illetve meg tudja-e tartani az olvasót.”

MOLNÁR ISTVÁNNÉ, a Székesfehérvári Velinszky László Városi Könyvtár vezetője:

„*Tapasztalataink szerint a modern bestsellerek nem jelenthetnek lépcsőfokot az igazi irodalom megkedveléséhez. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy aki ma Berkesit (is) olvas, soha nem fogja megkedvelni Tolsztojt vagy Hemingwayt, hanem azt, hogy nem az ő segítségével. A bestsellerek kimondottan károsak és veszélyesek lehetnek akkor, ha olvasójuk azzal a meggyőződéssel veszi őket kézbe, hogy irodalmat olvas.*”

VENESZ BÉLA, a Dupaújívárosi Városi Könyvtár vezetője:

„— Talán abból indulnék ki, hogy városunk egyik vezetőbeosztású értelmiségi embere, aki rendszeres és nagyon igényes olvasónk s a tudomány különböző területeiről megjelenő új irodalom gyakori kölcsönzője, éppen a minap fordult hozzám — némi röstelkedéssel —, hogy szeretne valami krimi-t olvasni. A kért könyvet megkapta. Nem döbrentett meg, de elgondolkoztatott az eset. Már ő is! Nem folytatom a gondolatmenetet. Azt hiszem, nem mondom nagyot, ha azt állítom, hogy nagyon sok ember átesik ezen a »betegségen«, sőt sűrűn vissza is esik belé.

— Siheder koromban magam is a Nick Carter regények légióját olvastam és még sok egyebet ebből az irodalomból, de mellette és utána az időálló irodalom alkotásait is. Pl. ebben az időszakomban olvastam a Háború és békét, a Karthauzit!, a Falu jegyzőjét stb. Ami olvasóinkat illeti: nálunk is sokan szeretnének kalandos, félponyvákot olvasni. Tapasztaltuk azonban azt is, hogy vannak, akik ilyen igényeiket némileg szegyenkezve mondják el. Elárulva ezzel, hogy tudatában vannak a keresett könyv értéktelenségének. Azt is tapasztaltuk, hogy ha a kért könyvet nem kapják meg, nem csinálnak belőle nagy ügyet, hanem elviszik a színvonalas irodalmi alkotásokat. Meggyőződésem, hogy ennek nincs olyan, »ha ló nincs...« jellege. Az elmondottakból talán már ki is derül, hogy mit akarok végső soron mondani. Az említett krimik és bestsellerek — véleményem szerint — nem hátráltatják az igazi irodalom megismerését. Legfeljebb annyiban, hogy amíg ezeket olvassák, olvashatnának igazi irodalmat is.”

DR. NYITRAI LAJOS, a Szolnok megyei Verseggy Könyvtár munkatársa:

„*Nem hiszem, hogy ezek a könyvek az olvasóban igényességet ébresztenének, kifejlesztenének, hiszen nincs olyan vonásuk, erényük, mely ilyen hatást felidézne. Tény, hogy vannak olvasók, akik olvastak ilyeneket, s túljutottak rajtuk. De nem ezeknek a könyveknek a befolyására, hanem más, belső és külső indítékok, készség, igény, nevelés összhatására.*”

HALÁSZ BÉLA, a Veszprémi Megyei Könyvtár olvasószolgálati csoportjának vezetője:

„Szeretném hangsúlyozni, hogy nem vagyok a könnyű műfaj ellensége. Elítélek azonban minden olyan felszínes »irodalmat«, amely a művészi fogyatékoságok ellensúlyozására igyekszik magát súlyos társadalmi mondanivalóval terhesnek feltüntetni.

— Így lesz a kémregényből társadalmi regény, a bűnügyi játékból pedig erkölcs-dráma. Ez már veszélyes. A baj ugyanis nem a kezdő olvasókat fenyegeti elsősorban, hiszen ma már kevés igazán kezdő olvasó jön hozzánk. Sokan vannak azonban olyanok, akik hozzászoktak a legtöbbször zűrzavarosan bonyolított cselekmény halmozott izgalmaihoz, és azután már nem tudnak (vagy nem is akarnak) lemondani erről a narkotikumról. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a beiratkozás után azonnal határozottan kéri Berkesi, Szilvási stb. műveit. (Tanulságos volna olyan felmérést készíteni, amely egy magyar klasszikus és egy mai bestseller író keresett-

ségét hasonlítja össze.) A legtöbb ember azt hiszi, hogy igazi, modern irodalmat vesz kézbe, hiszen aktuális politikai, társadalmi és erkölcsi kérdésekről olvashat, méghozzá olyan könyvben, amelynek állásfoglalása egyértelműen pozitív.

A fő veszélyt abban látom, hogy a »könnyű« irodalom dömpingje megakadályozza olvasóink fejlődését. Mit tehet a könyvtáros ez ellen? Tekintve, hogy az óriási igényt nem tudjuk kielégíteni, helyette valami mást kell olvasóink kezébe adni. Ilyenkor alkalom adódik »becsempészni« hasonlóan cselekményes, izgalmas, de valódi irodalmat. Mert szerencsére ilyen is szép számmal van. A könyvtáros azonban csak leleményességgel, jó pedagógiai érzékkel és nem utolsósorban nagy irodalmi tájékozottsággal oldhatja meg ezt a feladatot. Erőfeszítését azonban nehezíti a sajtóban, rádióban és televízióban folyó, igen erőteljes propaganda. Hadd mondjak erre szélsőséges példát: néhány éve az irodalmi hetilap terjedelmes riportot készített egyik írónkkal, aki élénken tiltakozott az ellen, hogy regényeire a »szocialista ponyva« bélyegét sütötték. Szerinte ez azért történhetett, mert kezdő korában írt egy *egyszerűen rossz* regényt. Enyhén szólva furcsának tűnt azonban, hogy ezt a *rossz regényt* újra kiadták, mégpedig 100 000 (!) példányban. Ez is mutatja, milyen bonyolult kérdéskomplexumról van szó. Egy azonban bizonyos: könyvtárunk főfeladata továbbra is a színvonalas irodalmi alkotások népszerűsítése, olvastatása marad."

KÓGER TAMÁS, a Komárom megyei Könyvtár igazgatóhelyettese:

„Gyakran vitatkozunk magunk között erről a problémáról. Így abban, amit elmondok, saját véleményemen kívül kollégáim gyakorlati tapasztalatára is támaszkodhatok.

A kérdésre sem határozott igennel, sem nemmel nem válaszolhatunk. Paradox helyzet! Ugyanis, ha munkánkat széles körű társadalmi küldetésnek tekintjük, akkor egyik alap célunk, hogy mind nagyobb tömeggel kedvetlessük meg az olvasást. Az olvasás — az olvasmány minőségére való tekintet nélkül — magasabb minőségi állapot, mint a nem olvasás. Első lépcsőként mindenképpen el kell fogadnunk ezt a fokozatot. A következő minőségi változás már az olvasás régiójában következik be, fejlődés eredményeként. Könyvtárosi munkánk szép célja ezen az úton segítve végigkísérni az olvasókat.

Az első olvasmány lehet akár Berkesi is. A lényeg a folytatáson van.

Itt jön a probléma elvi megoldhatósága és egyben gyakorlati megoldhatatlansága. Szerintem nem helyes az a vélemény, mely szerint Berkesi olvasója sohasem jut el Thomas Mannig! (Ez egyben a sokat emlegetett ellenpólus.) Azért sem lehet így, mert ez a nézet azt is jelenti, hogy az emberek nem nevelhetők.

Miért van mégis, hogy az olvasók tömegei, akik Berkesit olvassák, látszólag nem tudnak kitörni ebből az alacsony értékű olvasmány kategóriából? Azért, mert nincs aki tovább vezesse őket! Hiszem, hogy a kezdő olvasók kisebb része önmagától elhagyja ezt a kategóriát, mások a könyvtári propaganda, ajánlás stb. hatására szintén »kinövik« ezt az igényt. De a megmaradó többséggel nem törődik jóformán senki. E csoport tagjainak Berkesi és Szilvási az első olvasmányélménye, más értékítéletek nem jutnak el hozzájuk. Maradna a könyvtáros befolyása, ha a könyvtáros nem szenvedne állandó időhiányban. A nagy könyvtárak mechanizmusa fejlett olvasót feltételez, a könyvtári szolgáltatás itt személytelenebb. Az olvasó kérhet ezt vagy azt, de az olvasmányt megbeszélni nem tudja. Nálunk pl. 3500 olvasót lát el 3 ügyeletes könyvtáros. Ebből egy csak a kölcsönzés technikai részét végzi, a másik kb. 400 m²-es területen látja el a »referens« tisztét, és a harmadik visszarakja a könyveket. Itt már szinte személytelenné vált a könyvtári szolgálat. Olvasmányproblémáiról meg sem kérdezik, ő sem fordul hozzájuk, hiszen a körülmények nem alkalmasak beszélgetésre. Az egyszerű vagy kezdő olvasó tanácstalan és igénytelen-ségében önkiszolgálóvá válik; halad egyik Berkesitől a másikig, majd meghallja valakitől, hogy Szilvási is ilyeneket ír... És így tovább. Közben megállapítjuk, hogy az igénytelen olvasók tömegei Berkesi iránt érdeklődnek, és megszületik a következtetés: a Berkesit olvasó emberek sohasem jutnak el az igazi irodalomig. Az időhiány és a körülmények a problémákat jól látó könyvtárosokat is kényszerű tétlenségre szorítják.

Így vagyunk mi is Tatabányán. Érzem, hogy elvész a könyvtárban az egyszerű olvasó. Szinte senki sem tud vele foglalkozni igényei szerint. Megállapítható, hogy az egyszerű olvasó — és ez a túlnyomó többség — a régi kölcsönzési rendszerben többet kapott a könyvtártól, mert a kölcsönző könyvtárossal elbeszélgethetett olvasmányairól, már ismerték ízlését és személyére szabottan ajánlottak neki könyvet.

A megoldás tehát az lenne, ha aprólékosan megismerhetnénk a kezdő olvasókat, és akkor pedagógiai megalapozottsággal tudnánk irányítani olvasásukat. Jelen-

leg a könyvtárak nem tudják megoldani ezt a pedagógiai feladatot. Ezért tartom paradoxnak a mai helyzetet. Van ugyan néhány megszállott kolléga, aki erején felül törekszik ennek az ellentmondásnak feloldására, fáradozásait eredmények is igazolják, de ez csak csepp a tengerben."

A válaszok a kisebb-nagyobb eltérések ellenére is jól tükrözik, hogy a könyvtárosok ismerik a kérdést, és felelősséggel keresik a megoldást. A tapasztalatok és a hasznosítható javaslatok összegezését a másik kérdés vizsgálata után kíséreljük meg, a következő számban.

Könczöl Imre

A KÖNYVHÉT ELÉ

A könyvhét megnöveli a könyvtárosok feladatát és munkáját is, kedvező alkalmat nyújt a könyvtárak tömegkapcsolatainak szélesítésére, az olvasók érdeklődésének fölébresztésére vagy fokozására.

A május 25-től június 2-ig tartó ünnepi könyvhét a magyar írók, kiadók, könyvtárosok és mindenek előtt az olvasók ünnepe. A magyar irodalom ünnepe, irodalmunké, mely a nemzet életének minden fordulóján, a legviharosabb századokban is mindig iparkodott megtenni kötelességét. Volt a nemzet lelkéből kizengő fájdalom, s volt a magyar lélek tüzes ébresztője. Mindig törekedett a valóság felismerésére. Nem tette képzelgéseit a létező tények, alaktalan sóvárgásait a lehetőségek helyére. S legmélyebb, legigazibb törekvéseiben ma is teljesíteni igyekszik azt a feladatot, hogy — *Shakespeare*-rel szólva — „tükröt tartson mintegy a természetnek, hogy felmutassa az erénynek önábrázatát, a gúnynak önnön képét és maga az idő, a század testének tulajdon alakját és lenyomatát”.

Az irodalom rendkívül fontos társadalmi funkciót teljesít, mert hiszen az útját jelzi, s egyszersmind töri az egész társadalmi fejlődésnek. Elég itt *Petőfi* szavaira emlékezni: „Ha a nép egyszer uralkodni fog az irodalomban, akkor közel van ahhoz, hogy a politikában is uralkodjék.” 1849-ben a társadalmi fejlődés, amelyet az irodalomban *Petőfi és Arany* képviselt, a nagy remények és zord csalódások eposzában, forradalmunkban elvetélt. Nem véletlen, hogy a magyar irodalom azután a kiegyezési kor végén *Adyt* termette, és éppen a második világháborút megelőzően mintegy megújrázta magát a magyar népiesség tekintetében.

*

Ady Endre állapította meg egy 1904-ben írt cikkében: „Amiről a régi porták mesélnek”, hogy a magyar társadalom egy számottevő hányada, körülbelül harminc esztendővel azelőtt, vagyis a kiegyezés ideje táján, hirtelen és egyszerre megszűntette a szellemi életet. Meglepő, keserű és különös dolog volt ez.

Valamikor nagynevű főúri családok könyvtárainak fejlődése 1790 körül, de később a reformkorban megállt. Még megvoltak benne mind a nagy francia enciklopédisták, de aztán megmerevedik a könyvtár. A *Martinovics*-összeesküvésben kivégzett *Sigray Jakab* késői utóda, az aranygyapjas gróf *Sigray Antal* már csak angol sportlapokat olvasott.

A középnemesség könyvtárait vizsgálva ugyanezt látjuk. Körülbelül 1860—70 körül ezek is megálltak fejlődésükben. Pedig mindegyik könyvtár egy sereg könyvvel hirdeti, hogy tulajdonosa valamikor „aufklerista” volt. Európai levegő áradt el még ezeken a régi magyar portákon. Jól ábrázolja ez a tény azt a szociális zuhanást, azt a riasztó utat, amelyet a köznemesi osztály a magyar történelemben megtett. Végül odáig jutott, hogy kalendáriumokon és egy-két olyan napilapon kívül, melyek burkoltan a szentszövetségi Magyarországot szerették volna restaurálni, sok kúrián nem akadt más könyv, mint az — adókönyv. *Keleti Károly*, nagy statisztikusunk szerint ekkoriban a népnek szánt mű legfeljebb 2—3000 példányban, tudományos munka pedig 1000-ben volt nyomtatható, mert még ezt is nehéz volt eladni széles Magyarországon.

Beszélhetnénk a polgári könyvtárakról is, íróikról, külföldi bestsellereikről. A magyar irodalmat a felszabadulás előtti időben egy sokszor mindennapi tápláléka árán könyvet vásárló kicsiny értelmiségi réteg hordozta elsősorban. Mindaddig, amíg meg nem találja természetes hordozót, a magyar munkásság és parasztság művelt soraiban. Hiszen a magyar irodalomnak már szinte pusztító tragédiájává nőtt, hogy nem volt már hordozója, hogy egy időben szinte csak az olvasott, aki maga is írt. *Móricz Zsigmond* leírta, hogy Hódmezővásárhelyen egész nyáron egyetlen könyvet sem adtak el. S azóta? „Általános tapasztalás — mondja *Kemény*

Zsigmond az *Élet és Irodalom* című cikksorozatában —, hogy egy nemzet irodalma a társadalmi vagy közjogi viharok, s a nagyobb forrongások alatt ritkán vi-rágzik egész erővel. S viszont kétségtelen: miként a formák merev megcsontosodása, a kedélyek közönye vagy fásultsága, szó-val a stagnáció az irodalmat is pangóvá, meddővé... teszi."

De ugyancsak **Kemény Zsigmondtól** tanultuk meg, hogy alig van az irodalom új lendületeire alkalmasabb pillanat, mint a viharok után bekövetkezett cse-n-dé, melyben a nemzetet csüggedés és apá-tia helyett a magábaszállás érzése lepi meg. Azon emelkedett és mély hangulat, mely a szemlélődés higgadtságával, a fo-gékonyság melegével, a tetterő mérsékle-tével s a szellem egész éberségével rende-zi az élmények által gyűjtött tapasztalá-sokat. Eleven kritikai szellemre van szük-ségünk, mely a múlt értékei közt is tud különbséget tenni és élénk érdeklődéssel, világos öntudattal néz szeme közé az új-nak. Hozzá kell nevelni irodalmunkhoz s ennek klasszikus értékeihez is népünk azon részét, mely tőle eddig érintetlen maradt. Közönségnevelés, ez a mi leg-életőbb feladatunk!

*

Ha most a könyvhét könyveit vesszük szemügyre ily módon, akkor úgy látjuk, hogy mintegy harminc magyar író szépirodalmi alkotását adják közre friss termés-ként a kiadók. Benjámin László, Illyés Gyula, Garai Gábor, Keszthelyi Zoltán, Simon István, Takáts Gyula és Weöres Sándor verseivel, Nagy László műfordításaival sze-repel. Regénnyel Barabás Tibor, Benedek István, Goda Gábor, Mocsár Gábor, Móricz Virág, Thurzó Gábor és Tersánszky Józsi Jenő jelentkezik.

Darvas József riportkötettel, Illés Endre tanulmányaival és Gyárfás Miklós vidám írásaival jelenik meg a könyvhéten. Az új elbeszéléskötetek szerzői: Gáll István, Hámos György, Kamondy László, Örkény István, Rónay György, Vészi Endre. *A Kőrkep 1968* a mai magyar szerzők novellaterméséből ad válogatást.

A magyar klasszikusokat Mikszáth Kálmán és Móricz Zsigmond egy-egy regénye képviseli. Megjelennek Balassi Bálint összes versei és egy gyűjtemény a legszebb magyar népballadákból. Az új gyermek- és ifjúsági könyvek mellett a politikai iro-dalomból Garaudy: A kínai kérdés, a Wilhelmstrasse és Magyarország, továbbá a Tanulmányok és visszaemlékezések Marxról című műveket emeljük ki. Nem hiányzik majd a mai külföldi irodalom számos értékes műve sem.

*

Érdeklődést keltett könyvtáros körökben az *Élet és Irodalom* március 30-i szá-mának közleménye, mely a Magyar Írók Szövetségének taggyűléséről számol be. A cikk közli, hogy **Darvas József**, az Írószövetség elnöke beszélt a jó könyvek nép-szerűsítésének feladatáról s bejelentette az „Olvasó népért” mozgalom megindítását.

Darvas József szerint illúzió volt eddig olvasó nemzetnek hinni magunkat, hiszen Magyarország 3500 településéből 1000-ban egyetlen könyvet sem vásárolnak a tan-könyveken kívül. Javasolta, hogy az új olvasómozgalom az idei könyvhéten indul-jon meg.

*

Ekként várják majd a könyvek az olvasót, hogy az bennük az íróval találkozzék és létrejöjjön a meghitt viszony író és olvasó között, ami valójában az irodalom táptalaja. Az írók és olvasók személyes találkozása is gyakori ma már, és nemcsak a könyvhéten. Ha a magyar író ma József Attila halálára s annak körülményeire emlékezik, nem retteg többé sorsát, mert hiszi, tudja, hogy a magyar nép élni és alkotni hagyja, sőt serkenti és ösztönzi íróit.

Katona Jenő

A KRIMI HŐSE ÉS OLVASÓJA

„A hősi küzdelem maga is technika immár, csak arról van szó, hogy melyikük süti el előbb a pisztolyt, és mit tesz Isten, mindig a derék ember lő hamarabb.”

(Szerb Antal)

Akít nem lehetett elpusztítani...

1887-ben Sir Arthur Conan Doyle ír orvos tollán megszületett a legendás detektív, Sherlock Holmes; a kiadás 25 font tiszteletdíjat juttatott a szerény jövedelmű, történelmi regények írásának tervével kacérkodó szerző zsebébe. S mivel e pénz csakhamar elfogyott, *A skarlát tanulmány* c. történetet nem sokára követte még vagy féltucat rövidebb Sherlock Holmes-sztori, egyre emelkedő honoráriumokkal. De orvosunk ráunt a zseniális detektívre, s hat évvel megszületése után *A végső probléma* című regényében fiatalon, élte virágjában elpusztította.

„London népe gyászszalagot tűzött a kalapjára és azzal járt az utcán. A nyomda előtt... halomba állt a koszorú, és az egyik londoni temetőben sírkövet emeltek a Nagy Detektívnek” — tudósít bennünket J. Škvorečky mulatságos — alapos könyvében (Egy detektívregény-olvasó ötletei, Bp. é. n. Európa Kiadó, Modern Könyvtár 101. kötet, 38. l.). A szigetország olvasói azonban nem elégedtek meg a méla gyással, hanem követelni kezdték a kiadótól és a szerzőtől a mindennapi betevő kalandjukat, s tíz évi érdemtelen tetszhalál után Sherlock Holmes feltámadott, további élvezeteket szerezvén olvasóinak, munkát kutatóinak (a londoni Sherlock Holmes Társaságnak), témát parodizálóinak, ötletet epigonjainak, akik majd megalkotják a Nagy Detektív fiának és unokájának kalandjait...

Sherlock Holmes sorsa tehát maga a halhatatlanság, csakhát nem egészen az irodalmi klasszikusok halhatatlansága ez, nem a vonat kerekei alatt elpusztuló Anna Kareniné, nem a Père Lachaise-ben eltemett Goriot apóé, nem a kivégzett Julien Sorel, hanem csupán a „sorozat-hősök” üzleties örökkévalósága, az a fajta, a sebezhetetlenségéből következő halhatatlanság ez, amely kötetek-kalandok tucatján át tartotta életben a siker-figurákat, Chesterton nyomozóját, Brown atyát, Maigret felügyelőt Simonon írásaiban és Fantomast és Arsène Lupint és Simon Templart, az Angyalat.

Széttekintve e panoptikum-mauzóleum halhatatlan viaszbábjai között, két típust kell elkülönítenünk. Az erőtől, ravaszságtól, szenvedélytől, jóra vagy rosszra való hajlandóságtól duzzadó superhősök körében ott áll a „zseniális kalandor”, Fantomas, az utolérhetetlen Arsène Lupin, az Angyal és a 007-es ügynök. A másik tábor a papucsban üldögélő Maigret felügyelőből, a tipikus kispolgárból, Agathe Christie jámbor, de a gyilkosságokat varázslatosan kibogozó öregasszonyaiból, Chesterton papcsuhás Péter Brownjából, a „szürkék”ből áll, akiknek homlokán nem tündöklöl a jegy, a kiválasztottak, a „szuperman”-ek márkája.

Érdekes ez a polarizáció. Érdekes, bár az irodalom történetében nem új. Utoljára a romantikus regénykompozíció állított szembe ilyen végleteket; csak az akkori „angyalok” szárnyát a mai történetben a szerző megtoldja egy helikopterrel, a hajdani „ördögök” vasvilláját a sugárpisztoly tette korszerűbbé, mert hát halad a világ... És még valami jelzi ezt az előrelépést: nem kell már a kalandkedvelő olvasónak saját szegényes fantáziáját bevetnie hősének elképzeléséhez, mert eléje hozza az alakot in concreto a film és a televízió.

A képernyő-filmvászonon is életrekelő, megsokszorozott krimihős vitalitása, elpusztíthatatlansága a műsor *sorozatszerűségében* gyökerezik: nem lehet a hatrészes tévé-séria hősét a második folytatásban elpusztítani (de még az utolsóban is könynyelműség: hátha „van még benne” pénz!). Innen ered sebezhetetlenségük.

Úgy tűnik, *e sorozat-hősök* (s most már beszéljünk ismét az írott krimik visszatérő, sztereotip figuráiról is) *kalandjaiban a mennyiség akarja pótolni a minőséget*: az új és újabb regényekben felbukkanó kalandorok és mesterdetektívek meglepő és még meglepőbb helyszíneken csapnak újra és újra össze, s ezt nem veszik túlik rossz néven, sőt ezt várja a közönség. (Egy kitérő gondolat: vajon mi lenne Karenináról a véleményünk, ha *regényciklus* hőse lenne, aki egyik halálos szerelemből a másikba evickélne? Nem lenne önmagában is blaszfémia a „Karenina Anna halálos szerelmei” cím? A mennyiség nem menne a minőség rovására? Hihetnénk-e gyötrődésének a harmadik és a hatodik Vronszkij színre lépése után? Nem vitás, a mennyiség ebben az esetben rontaná a minőséget, lásd Harsányi Zsolt Magdolna című bestsellerét — a hölgy három „tragikus és megrázó” szerelmével!)

A sorozathős: új veszély. Régi filmhatáselemzési tanulság, hogy a sorozatok sokkal nagyobb benyomást tesznek a nézőre (lásd: tévé!), mint az egyedi alkotások. Ebből következőleg: a sorozatok hőse nemcsak erőteljesebb hatást kelt, hanem bizonyos olvasói (nézői) elvárásokat, igényeket be is sulykol, meg is erősít.

Milyen olvasói igényeket? Nem a legszínvonalasabbakat, nem a legdifferenciáltabbakat, hiszen a krimi polarizált-sematizált, a romantikától örökölt jellemrendszere lényegénél fogva is a differenciálás ellen hat, csupán a szélső jellemértékek felismerését kívánja meg. A gyakorlatlan olvasó, a kevés tapasztalattal rendelkező betűbarát, a képregényeket böngésző számára kimondottan előnyös ez a fajta egyszerűsítése az élet gazdagságának, egyszerűbbé teszi dolgát ez a típusú vázlatosság, amely nem árnyal, csak kontúroz, nem térképet ad, csak egy-két tereptárgyat körvonalaz, nem a zenekari polifóniára bontott dallamot szólaltatja meg, hanem el lehet fütyülni, nem az ismeretlent mutatja fel, hanem a félig-ismertet. Ha a mindenkori Sherlock Holmesek színre lépnek, már nem kérdéses a diadalmas befejezés, reflexszerűen nekik drukkolunk, az igazságot személyük hordozza, mint egy anti-kriminalista megváltóé, s az ellenük forduló latrok sorsa megjelenésükkor megpecsételtetett.

Mi van akkor mégis a krimiben?

*„...két nő szívében egy kés. Ki a tettes?...”
„...A nagy detektív megtömi pipáját
(Talán azért tiszteljük úgy e pályát),
Rágyújt s nyomoz, nyomoz, nyomoz, nyomoz.*

*Míg győz a jó és meglakolt a rossz.
Ó népszerű, félpengős árucikk!
Egy-egy halottra öt fillér esik.”*

(Heltai Jenő)

Nagyon sokan, köztük nagykulturájú értelmiségiek is azzal indokolják a krimi iránti érdeklődésüket, hogy a nyomozás intellektuális logikája, az ismeretlen meghódításáért vívott „játék” könnyed öröme vonzza őket. Vajon valóban benne van-e szükségszerűen e műfaj termékeiben a felfedezés-adta öröm lehetősége?

Nos, a hős vagy legalábbis a hőstípus: ismert. Még akkor is az, ha a detektívről derül ki, hogy álcázott bűnöző vagy épp fordítva (megint a romantika sablonja) köszönt itt ránk: a szerepcsere és az álruha szakállas „meglepetése”. Ez az ismerős hős kerül többé-kevésbé ismerősnek tűnő kalandokba, amelyeket egy-egy meglepő, így az ismeretlenség erejével ható rész-mozzanat dúsít fel, izesít, mint a szódavíz a buborék, s vonzó hátteret rajzol köré a hazai olvasó előtt ismeretlen, de hangzásában is titokzatos, rejtelmes milió: az afrikai idegenlégiós erőd, a szingapuri kikötő matrózkocsmája, a párizsi apacstanya és a londoni Soho.

Nézzünk összehasonlító bizonyásgul egy ős-krimit a századfordulóról, az 1905-ben kiadott *Egy rejtélyes eset* című, F. Home mű „magyarított” változatát. Az első fejezet (címe: „A gyilkosság”) így kezdődik:

„1894. június 21-ikén, este 7 és 8 óra közt, Farkas Győző, a híres detektív, kényelmesen ballagott a Váci-úton lefelé. A jeles kriminalista kettős életet élt; szabad idejében átvédlett úrrá s »Rezsőfi Oszkár magánzó«-ban senki se gyanított volna Farkas Győzőt, Budapest söpredékének rémét...”

Így lép elénk Farkas Győző, a kettős életet élő mesterdetektív, akiben békésen fér meg egymás mellett az „úr” és a „nyomozó”. Nem kell tapasztalt krimi-olvasónak lenni ahhoz, hogy rákiáltunk: „Rezsőfi úr, ön eltévedt! Mit keres itt, a macskaköves úton, a Váci út és Lehel út között? Ön sétálhat skót kísértetkastély kertjében éjfélkor, a Szajna alsó rakpartján alkonyatkor, a Soho mocskos utcáin korahajnalban, ez mind megfelelő terep az ön számára, de nem sétálhat 7 és 8 között a »Váci úton«, mert ez a környezet méltatlan egy mesterdetektív színrelépéséhez. Önt »megmagyarítani« — fordítói félreértés volt!”

S valóban, a Váci úti helyszínből hiányzik a kuriózum, a különösnek az a zamat, amely elfogadhatóvá teszi a detektív konfekcionált alakját, a panel-story unalmát, amely a harmadik elolvasott krimi után jelentkező „délà vu”-t „már láttam” érzést leszereli, elcsitítja.

Az „ismert”, „már látott” és az „ismeretlen”, a „rejtélyes”, sőt „képtelen” (erre céloz a szellemes Heltai-paródia első sora!) patika-mérlegen adagolt vegyülete a sikeres krimi. Mert mi kell az olvasói sikerhez? Olyan *ismert tényezők* (detektív—bűnös—nyomozás), amelyek nem terhelik meg a befogadó szellemi kapacitását, olyan *elképzelhető tényezők*, amelyek már nevükben, megjelenésükben annyira szuggesztívak, hogy különösebben fejlett fantázia nélkül is felépíthető kulisszákat adnak

(apacstanya, matrózkocsmá, várkastély), s olyan ismeretlen tényezők, amelyekre majd fény derül (ki a gyilkos?, hogyan tette?) — persze, nem megerőltető szellemi munkával, hanem az írói rutin harcba vetésével.

Írói rutin — olvasói rutin

„Nem hivalgó, cifra páva,
Nem modern az én szívem...”
(Karinthy)

Miért nem születnek „időfelbontásos” krimik? Miért kontraszt-figurákra épít a krimi-író? Miért nincs hőseinek pszichológiai hátországuk? Miért alkalmazza a köznapi, beszélt-nyelvi fordulatokat a szerző? Miért szerkeszt úgy, hogy az izgalmi és a nyugtató-kathartikus pontokat gondosan váltogatja? Nagyon tudatosan felismert oka van ennek az írói gyakorlatnak: *egyfajta olvasói igény kiszolgálása a cél.* Azé az olvasóé, akinek nincs (életkori vagy kulturális szintje miatt) gyakorlata a világ komplex jelenségei közötti eligazodásban, az időfelbontás figyelemmel kíséréséhez szükséges biztonsága hiányzik, aki az *egymásból következő*, lineárisan felépített cselekményelemek követését tudja vállalni, de a különböző idősíkokban *egy-más mellé* kerülő mozzanatok összekötéséhez nincs elegendő figyelési fegyelme. A csekély olvasási gyakorlattal rendelkező ember az összetett jellemek rajzában könnyen megtéved (a részletek gazdagságából összeálló képnél egyszerűbben áttekinthető a sémaraajz, a vázlat!), a beszélt nyelvtől eltérő szóhasználat kétségekben hagyja, elbizonytalanítja, a hosszas-bonyolult cselekményfonál végigkövetése problémát jelent számára, míg a változatos kalandokból egybeépülő, *epizódokból* szerkesztett mese leköti, az izgalmi pontokat szabályszerűen követő érzelmi lapályok megpihentetik, figyelési görcsét feloldják.

Mondjuk ki hát: a krimi a *kezdő olvasó* gyakorlatára épít, annak appercepciós bázisához méri, hangolja ábrázolási módszereit; így különösképpen a mese- és gyermekirodalomból kilábaló, érdeklődésükben már a felnőttvilág felé forduló, de a klasszikus és modern irodalom nehézségével, intellektualitásával, árnyaltságával, élet-problémáival, pszichológiájával megbirkózni nem tudó *serdülők* érdeklődésére alapoz. S hogy ez nem pusztá fikció, hadd támasszam alá a magam tanári tapasztalatából vett példával: az elmúlt esztendőkből jó értelmi képességű első, második, sőt olykor harmadik gimnáziumi osztályokban is fel-felbukkantak a 10–12 éves gyermekeknek szánt „Pöttyös” és „Csikos”-könyvek; azaz a gyermek- és ifjúsági irodalom hatóköre az optimális életkori szint fölé is kiterjedhet!

Bűnös-e a krimi?

„A detektívregények... érdekességét meg tudom érteni, ha nem is tudom megbocsájtani...”
(Szerb Antal)

Nos, azt hiszem, nem abban bűnös, amiben általában el szokták marasztalni, hogy tudniillik erőszakos cselekedeteket mutat be, lapjain gyilkosok szaladgálnak. Hiszen — előző cikkünkben erre kitértünk — nem idegenek ezek az elemek a leg-nemesebb irodalmi alkotásoktól sem. Inkább abban kereshetjük vétkét, hogy — sematikus ábrázolási gyakorlata, felszínessége, alsága miatt — *tartósan kiskorúsítja olvasóit, nem állítja őket ízlés- és gondolkodás-fejlesztő feladatok elé, a kisebb ellenállás irányába tör; ellátja híveit a látszólagos irodalom élményével, valójában azonban olyan pótlékkal csupán, amelyben a legpontosabban rekonstruált bűneset is agyrém és fantázia-szülemény csak.* Ebből, gondolom, az is következik, hogy aki a krimi annak olvassa, ami, vagyis nem irodalomnak, hanem kriminalisztikai témájú kitalációnak, keresztretjtvénynek, nyomtatott társasjátéknak, s nem téveszti össze a világirodalom remekeivel — az nincs közvetlen ízlés- és életveszélyben akkor sem, ha olyan könyvet vesz is kezébe, amelyből már az első oldalon kilő rá az Ismeretlen Tettes.

S ha ezeket az izgalom-pirulákat olyan író mesterek mixelték össze ön- és közszórakoztatás céljából, mint Poe (A Morgue utcai kettős gyilkosság), *Capek* (Az ellopott gyilkosság), *Huxley* (A Gioconda-mosoly), *Chesterton* (A Pendragonok pusztulása), *Hughes* (A kísértet), *Dürrenmatt* (Az ígéret) és mások, akkor nem is kell nagyon tartanunk a krimi-toxikózistól. S ha e művekből nem is kapjuk meg életünk nagy kérdéseire a mindent megoldó tanácsot és tapasztalatot, mégis elszórakoztathatják a nyájas olvasót e bűnügyi-„irodalmi fejtörők” és „Ki mit tud”-ok jeles játékmesterei.

Bölcs István

KÖNYVEK A FILMRŐL

Huszonnégy éves általános iskolát végzett nő véleménye a Hideg napok című filmről: „Kellemetlen utóérzés. Gondolt-e Ön a most kialakuló magyar–jugoszláv barátságra? Több vidám, kalandos filmet kérek, mint pl. a Fekete Tulipán és a Királynő a feleségem.”

Az ötvenen túliak, akik városon nőttek fel, ha nem is a kezdet kezdetétől, de a némafilm nagy korszakától és a hangosfilm első gyűgőzéseitől nyomon követhették a filmnek — művészetnek és szórakoztató iparnak — a fejlődését. Nyelvét anyanyelvi módszerrel sajátíthatták el, szép lassan, fokozatosan, ahogy maga a film tett szert reája. Kifejezőeszközeit, amelyekről sokáig azt hittük, hogy korábban létezett művészetektől, elsősorban a színpadtól örökölte — holott azok merőben újak és különböznek minden eddigittől — magától értetődően érték. És mégis, nem egy új film — és éppen a kimagasló alkotások — az öreg 'mozi-banditákat' is zavarba hozza. Nem tartalmával, hanem kifejezőmódjával. Mennyivel inkább így kell lenniök azoknak — s ők a túlnyomó többség —, akik mindjárt a kifejlesztett s mind elvontabbá és sajátosabbá váló film-nyelvvel találják szemközt magukat: a fiatalok és a kultúrtermékek új fogyasztói. Gondolom, ez a nyelv-tudatlanság a forrása az idézett véleménynek, amely nem csupán ízlésbeli eltérésről tanúskodik, hanem arról is, hogy nyilvánítója egy kukkot sem értett meg a Hideg napokból. E film bemutatását követő — tűrhetően széles körű — közvélemény-kutatás során számos hasonló vetődött papírra. Ilyenek: *Miért olyan unalmasak a magyar filmek? Miért nem lehetett folyamatosabb a film? A börtön fala miért olyan tiszta? A vége túl el volt kapva. Nehéz megérteni.* Stb. Pedig a Hideg napok eszközeiben nem volt túl merész. Nem alakított, fejlesztett a film-nyelven, csupán meglevő, kimunkált eredményeit hasznosította. Elképzelhetjük, mennyivel értetlenebbül áll szemben a nagy többség, Jancsó, Fellini, Antonioni, Resnais, Truffaut filmjeivel — ha egyáltalán megnézi őket.

Még egy tény: A köszívű ember fiait több mint hat millióan nézték meg, a Szegénylegényeket hétszázazren — s ez is óriási eredmény; de mennyien értették meg maradéktalanul vagy legalább kellő mértékben?

Mindebből az lenne a tanulság, hogy Királynő a feleségem- és A köszívű ember fiai-szerű konzervatív eszközökkel dolgozó 'közérthető' filmeket kell készíteni? Nem hinném. A filmnek éppúgy, mint a többi művészetnek (ha művészet akar lenni és nem kizárólag szórakoztató ipar) a társadalmi valóság megismerése és kifejezése a célja. A filmművészet pedig — egyet kell értenünk Nemes Károllyal — „...nem volt képes az ember társadalmi lényegét feltárni, amíg a belső, pszichológiai mozgást nem tudta megragadni. Az embert ugyanis elsősorban belső — gondolat- és érzélemvilága — nézetei teszik társadalmi lényé.” Éppen ezt a 'belső mozgást' nem lehet a film 'konzervatív' módszereivel kifejezni. Nem marad hátra más, mint hogy meg kell tanítani a sajátos film-nyelvet. Ugyanazokkal a módszerekkel, amelyekkel más művészetek — irodalom, képzőművészet — titkait: iskolai oktatással és könyvek útján.

A könyvkiadók az utóbbi években kezdik megtenni a magukét e téren — egyre-másra jelennek meg különböző szintű filmkönyvek. Most már az olvasókon illetve a könyvtárosokon a sor, hogy eljuttassák e könyveket az olvasókhoz, méghozzá differenciáltan, mindegyikhez azt, amelyik megfelel műveltségi színvonalának.

A Búvár Könyvek között jelent meg Sényi Imre és Szurok János *A filmtrükkök birodalmában* című könyve (Móra, 1967. 105 l.). Gyerekek számára készült, de igen alkalmas rá, hogy olyanokban is felkeltse az érdeklődést a film-irodalom iránt, akik viszolyognak a 'tanulmányoktól'. A filmek 'csodáit' leplezi le. Megismerteti a rajz- és bábfilmek és az ún. kombinált filmek készítésével, melyben bábuk és élő személyek egyaránt szerepelnek. Egy rövidke fejezet a szakkifejezések közt igazít el, s következnek a trükkök: hogyan készül a terülj-asztalkám, miként játszódhat le egy tengeri csata a műteremben, hogyan tör ki ugyanott egy tűzhányó, zuhan le egy repülőgép, mos el városrészeket az árvíz. Majd a perspektíva törvényeit illetve szemünk korlátait kihasználó trükkök következnek, a parányi makettek 'beépítése'

a természetes méretű díszletek és valóságos tájak közé. Foglalkozik a háttér-vetítéssel, a takarásokkal — ennek segítségével találkozhat egy szereplő önmagával a vásznon —, a vándormaszkkal, a montázs-technikával, lassított és gyorsított mozgással, a zajok, zörejek többnyire kevésbé természetes, de sokszor annál ötletesebb előállításával.

Az elmondottakat szemléletes és gyakran mulatságos rajzok és néhány trükköt leleplező felvétel világítja meg.

A Minerva zsebkönyvek sorozatban kapjuk *Bán Róbert—Magyar Bálint—Nemeskürty István—Pánczél Lajos A tizedik múza* című könyvét (Minerva, 1968. 207 l.). Felnőttek számára készült, de szintén igen népszerű módon foglalkozik egyrészt a filmgyártással, másrészt a film világtörténetével és a magyar film történetével.

Az *amíg egy film elkészül* című részben Bán Róbert ismerteti meg a filmkészítés négy szakaszával. Könnyedén, az olvasót minden szellemi erőfeszítés alól felmentve, sőt néhol szellemesen vezet végig az egyes fázisokon. Megismerteti a szak kifejezésekkel; kár azonban, hogy meglehetősen komolyan véve őket, elfelejti megjegyezni, hogy a svenkelés, a fahrtolás, kránolás és a többi hasonló használata legfőképpen a bennfentesség látszatát kölcsönzi, szakértelmet senkinek sem ad.

A füzet második része, mint mondtuk, filmtörténet. Sajnos a világtörténeti rész inkább csak felsorolás és egyes filmek zsugorított tartalmi ismertetése. A film valódi történetéről, mely kifejező eszközeinek fejlődésében rejlik — ez teszi ugyanis lehetővé, hogy mind mélyebbre hatoljon a társadalmi-emberi problémákba — szót sem ejt. A magyar rész már igen; így jó előkészítő a filmesztétika olvasáshoz, és önmagában is alkalmas ízlésfejlesztésre.

A Magvető kiadásában napvilágot látott, *Lukács Antal és Murányi István* szerkesztette *Filmélet* (1967) I. (1967. 460 l.) évkönyvszerű mű, de első kötet lévén több esztendőre tekint vissza. Neves írók, kritikusok ismertetik-értékelik benne röviden az elmúlt évek kimagasló vagy csupán sikeres magyar filmjeit: a Pacsirtától a Nehez embereken, Hűsz órán, Szegénylegényeken keresztül a Hideg napokig, majd rendezők — Fábri Zoltán, Jancsó Miklós, Kovács András, Kardos Ferenc és mások vallanak munkájukról. A Filmműhely rovat egy-egy konkrét mű kapcsán a táncfilmről, a rejtett kameráról, a filmoperatőr szerepéről, a regény és film viszonyáról, a film-maszk készítéséről és jelentőségéről, a dokumentumfilm spontaneitásáról és megtervezettségéről beszél. A továbbiakban tanulmányokat, filmfesztiválokról való beszámolókat, magyar filmek külföldi lapokban megjelent kritikáit s kimagasló külföldi filmekről szóló véleményeket közöl a kötet, végül a *Görbe tükör* rovatban filmmel kapcsolatos humoreszeket. Változatos tartalmú, olykor szubjektív, vonzó hangú írásai és sok jó képe miatt igen alkalmas a legkülönbözőbb műveltségű olvasók érdeklődésének felkeltésére, sőt, a film világába, az értők közé való bevezetésére is.

Az ötlettől a filmig sorozat (sorozatszerkesztő: dr. Újhelyi Szilárd) kötetei (*Szegénylegények*, Jancsó Miklós filmje, Magvető. 1968. 172 l. és *Hideg napok*, Kovács András filmje, Magvető. 1967. 220 l.) egy-egy kimagasló alkotással foglalkoznak. Közik azokat a valóság-elemeket, melyek az alkotókat a film elkészítésére indították, a forgatókönyvet, a film közönségének és kritikusainak véleményét — ez különösen a Hideg napokkal kapcsolatban rendkívül érdekes, mivel meglehetősen széles körű közvélemény-kutatásra épül —, és bemutatják alkotóik művészi útját, sajátosságait.

E kötetek leginkább azokat érdekelhetik, akik már látták a szóban forgó filmeket, öbennük tudatosíthatja, elmélyítheti és szélesebb perspektívába helyezheti a film nézésekör átélteket.

Jay Leyda amerikai filmtörténész munkája (*Régi és új*. Az orosz és szovjet film története. Gondolat. 1967. 453 l.) hosszú éveken át folytatott kutatások és személyes élmények eredménye. Szerzője 1933 őszétől három éven át a moszkvai filmfőiskolán Eizensteintől tanult. Átfogó mű, a kezdet kezdetétől, II. Miklós 1896 májusában történt koronázásakor készült híradófelvételektől kezdve alapos részletességgel elemzi az orosz és szovjet film művészi útját 1948-ig, a nagy mester, Eizenstein haláláig. Az 1948 utáni időszakról már csak utóirat formájában számol be. Hanem a korábbi szakaszok története, szereplői s társadalmi hátterük valóban megéleveníedik Leyda elbeszélése nyomán, méghozzá minden bizonnyal hitelesen; a szerző nem csupán a dokumentumok (filmek, írások, emlékezések, okmányok) összehordásához, kiválogatásához és megfelelő csoportosításához ért, hanem az ezeket létrehozó emberekről is eleven képet ad, miközben róluk magukról, küzdelmeikről, művészi és közéleti szereplésükről és felfogásukról szól. Igazi értéke mégis egyes filmek művészi eszközeinek feltárásában és filmről filmre való változásuk-fejlődésük bemutatásában rejlik. Így nemcsak egy ország filmművészetének útját ismerjük meg belőle, hanem látni, filmet nézni is megtanulhatunk.

A művet bő filmográfia, gazdag képanyag és névmutató egészíti ki.

Nemes Károly *A filmművészet útján* (Magvető. 1968. 462 l.) című műve film-esztétika. Célja: a filmművészet alkotó módszerének vizsgálata. Alapvető írás, tekintve, hogy a korábbi filmesztétikák főként a film formanyelvét vizsgálták, esetleg dramaturgiai kérdésekkel foglalkoztak, az ábrázolás módszerével azonban alig-alig. Rövid általános esztétikai bevezetés után Nemes is a film formanyelvét vizsgálja: a filmművészet anyagával, a mozgófényképpel, majd eszközeivel foglalkozik: elemi, plasztikus, ritmikus, közvetlen és szintetikus eszközökre bontja őket, s külön-külön, illetve egymással való összefüggésükben, összehatásukban vizsgálja szerepüket. Tisztázza a filmművészet tartalmának és formájának viszonyát és kölcsönhatásait, végül felvázolja az alkotó módszer fogalmának körvonalait. Megállapítja, hogy a filmművészet alapvető, a fejlődés körülményei között kialakult, nem realista módszerei a későbbiek során sem tűnnek el teljesen, hanem a realista módszerbe olvadva tovább élnek.

A kötet második — jó háromnegyedét kitevő — részében a vázolt esztétikai alapvetés szellemében vizsgálja a kezdettől máig a filmművészet fejlődését. E történeti részt igen gazdag anyagra építi. Úgy véljük, kissé többet is markol a kelle-ténél, ez okozza, hogy számos filmről rendkívül vázlatos tartalmán túl alig-alig mond valamit.

A könyv élvezéséhez esztétikai műveltség szükséges; azok számára, akik rendelkeznek vele, igen sokat nyújt: a film filozófiáját adja.

Bíró Yvette könyve (*A film drámaisága*, Gondolat. 1967. 273 l.) Nemes Károlyéhoz hasonlóan nemcsak a magyar filmesztétikában, de világviszonylatban is alapvető írás. Mint címéből is kitűnik: filmdramaturgia. Ellentétben Nemessel nem annyira az immár történetivé vált filmekből és dramaturgiájukból indul ki, hanem a ma alkotásaiból, melyek véleménye szerint — s ezzel egyetérthetünk — lemondanak a drámai sűrítés mindenáron való érvényesítéséről és meghódítják azt, ami a drámaépítkezésnél kötelezően kihullik: a mellékes, esetleges történéseket, a tétova mozgásokat — a 'dadogó léte', s lényegtelennek tűnő mozzanatokból építik fel a törvénynél is igazabb valóságot. Nemes Károly már idézett szavával a pszichológiai mozgásokon keresztül tárják fel az ember társadalmi lényegét.

Hogyan és miként — erre lépésről lépésre, tehát jól követhetően — vezet rá a könyv. Így megértéséhez és élvezetéhez általános műveltség szükséges ugyan, de mélyebb filozófiai és esztétikai ismeretek nem kellenek; segítségével éppen a legfejlettebb eszközökkel dolgozó filmek lesznek tudatosan élvezhetők.

Zólnay Vilmos

A MINERVA ZSEBKÖNYVEK

A múlt évben érdekes és értékes ismeretterjesztő sorozat indult a fenti címmel. A szerkesztőség kitűnő érzékkel válogatta össze a témákat, s a sorozat kötetei megoldásukban is elsőrangúak.

A tudomány istennőjének latin nevét viselő sorozat csupán címében idézi a húszas-harmincas évek hasonló elnevezésű zsebkönyveit; tartalmában lényegesen eltér azoktól. A régi Minerva zsebkönyvek a szellemtörténeti irány képviselői voltak, irodalomtörténeti és filozófiai tanulmányokat közöltek, a mostani kötetek viszont a marxista világnézetet tükrözik, hangsúlyozottan a természet- és alkalmazott tudományok területét ölelik fel, időnként egy-egy művészeti kiadvánnyal színesítve a sort. A sorozat célja: általános ismereteket adni a tudomány és a művészet valamennyi ágáról, világos, közérthető formában, népszerűsítő céllal. Átolvasva az eddig megjelent tíz kötetet, úgy véljük: elégedettek lehetünk az eredménnyel.

A Minerva-könyvek legnagyobb erénye

az egyöntetűsége törekvés. Nem csupán külső formában, hanem a tartalmában is, hiszen mindegyik kötet (egy kivételével) a választott tudomány- vagy művészeti ág történetével foglalkozik. Világosan, érthetően fogalmazott rövid történeti összefoglalása a témának, mondhatnánk: kis enciklopédiája. Földrajz, történelem, biológia, technika, archeológia, művészetek — a témakör tehát változatos. Rendkívül fontosnak tartjuk, hogy közérthető nyelven szólnak. Sokszor a tudomány „tolvajnyelvének” magyarázatára is sor kerül, s ez az ismeretterjesztésben elsőrendű fontosságú.

A kötetek között értékelési sorrendet felállítani nagyon helytelen volna. Mégis, talán a Kontra—Stohl féle kötetet ten-nénk az első helyre. Az élet tudománya (a biológia) olyan témával foglalkozik, amely iránt állandóan nő az érdeklődés: az élet keletkezése, a biológia fejlődése, az átöröklés kérdései mindannyiunkat foglalkoztatnak. Az utóbbi, a genetikai rész azonban természeténél fogva nehe-

Forbáth Róbert

Méretre szabott molekulák

zebben érthető, bizonyos előtanulmányt igényel, amit a legközérthetőbb előadásmód sem pótolhat.

Kissé nehézkesnek, túl „hivatalosnak” érezzük a *Színfalak között* c. kötetben Pukánszky Kádár Jolán írását a magyar színháztörténetről. A kötet többi írása kárpótol ezért, mert kitűnő összefoglalása mindannak, amit a színházról és a bábjátékról tudnunk illik. A bábjátékkal foglalkozó fejezet külön kiemelendő, hiszen erről a műfajról eddig oly keveset tudtunk, s könyvkiadásunk is kissé elhanyagolta. Ehhez a kötethez szorosán kapcsolódik a filmművészet történetét, fejlődését tárgyaló: *A tizedik műzsa* c. kötet.

Tanárok, diákok, írással foglalkozók számára a *Szép magyar nyelv* c. kötet ad nagy segítséget, hiszen a nyelvhelyesség, a nyelvtörténet, a stilisztika főbb problémáit röviden, tömören foglalja össze, mégis mindazt nyújtja, amit általában a magyar nyelvről tudnunk kell. Külön érdeme a kötetnek, hogy a végén válogatott bibliográfiát közöl.

Ki kell emelnünk még Hahn István re-

mek történelmi összefoglalóját, amely *Az idő sodrában I.* címmel jelent meg. A címben levő római szám sejteti, hogy sor kerül folytatásra is. Ez a kötet az emberreválástól a római birodalom bukásáig tárgyalja az emberiség történelmét, s belátható, hogy ilyen rövid terjedelemben ezt az óriási anyagot világosan, áttekinthetően feldolgozni valóban nehéz feladat.

Hogyan hasznosíthatók ezek a kötetek a könyvtári munkában? Összefoglaló, enciklopedikus jellegüknél fogva természetesen kézikönyvként is megállják a helyüket, hiszen számos olyan adatot tartalmaznak, melyekre a könyvtárosnak nap mint nap válaszolnia kell.

A kötetek értékét emeli a sok kitűnően összeválogatott illusztráció is. Helyes kezdeményezés, hogy a kötetek végén rejtvények találhatók. Úgy látszik: nemcsak egyik-másik folyóiratunk él ezzel a hasznos kezdeményezéssel, de a Minerva zsebkönyvek-sorozat is felismerte lélektani hatásukat. A kötetek mindegyike néhány rejtvényt kapcsol a témához, mintegy a megfejtéssel vizsgáztatván az olvasót: mennyire érdekelte a téma, mit jegyzett meg belőle, s általában: milyen haszonnal forgatta a könyvet.

A sorozatnak azonban érdemei mellett hibái is vannak. Kisebb, de nem elhanyagolható hiba: az alap- és középfokú ismeretterjesztő könyv ne csupán arra törekedjék, hogy az olvasó tárgyi tudását növelje. Szükséges, hogy a szövegben előforduló idegen szavakat megmagyarázza, az idegen szavak és idegen nevek helyes kiejtését is feltüntesse.

Sokkal súlyosabb mulasztás, hogy — egyetlen kötet kivételével — a sorozat nem közöl bibliográfiát. Pedig ez nagyon fontos és hasznos volna, nem csupán a könyvtárosok, de az olvasóközönség részére is. Pl. Petur László igazán kitűnő könyvének (*A földgömb hősei*) végén — időpont és földrajzi hely megjelölésével — összeállítás található a magyar világutazókról. Az ember önkéntelenül is lapoz egyet, de hiába keresi a magyar nyelven megjelent útleírások bibliográfiáját. Ha már egyszer a könyv felkeltette az érdeklődést a téma iránt, elengedhetetlen, hogy megjelöljön további műveket is, amelyekben az érdeklődő olvasó elmélyülhet.

A kötetek nagysága ideális, valódi zsebkönyv-méretűek. Könyvtári használatuk azonban sokkal nehezebb, mivel az eléggé puha kartonált kötés (ezért olcsó, 10 Ft a könyv) néhány kölcsönzés után használhatatlanná rongyolódik, pizskolódik. A könyvtárak tehát csak erős könyvtári kötésben kölcsönözzék.

Pécsy György

AZ EDDIG MEGJELENT KÖTETEK

Petur László: A földgömb hősei. 271 l.
 Kontra György — Stohl Gábor: Az élet tudománya. 222 l.
 Hegedűs Géza — Fukánszky Kádár Jolán—Staud Géza: A színpalak között. 263. l.
 Tábori Róbert—Valkó István—Ambrózy Denise: A hírközlés regénye. 215 l.
 Hahn István: Az idő sodrában I. (Az ókor története.) 254 l.
 Hédervári Péter: Amiről a Föld mesél... 247 l.
 Czére Béla—Nagy Ernő: A legyőzött távolság. 239 l.
 Szende Aladár—Károly Sándor—Soltész Katalin: A szép magyar nyelv. 239 l.
 Bán R.—Magyar B.—Nemeskürty I.—Pánczél L.: A tizedik múzsa. 207 l.
 Nyárády Gábor: A kutató ember. 231 l.
 Forbáth Róbert: Méretre szabott molekulák. 280 l.

kézikönyvtár

VESZPRÉM MEGYE IRODALMI HAGYOMÁNYAI

„A megye még általában az a legnagyobb megnevezhető terület, amelyet az ember otthonának érez” — állapítja meg a könyv előszavában *Simon István*, s a gazdag anyagra utalva megjegyzi: „Jó érzés ilyen nagyműtű táj fiának lenni.”

Hozzátehetjük: jó érzés ilyen tartalmas könyvtári helytörténeti kiadványt kézbe venni, mint a *Veszprémi Megyei Könyvtár* majdnem 300 oldalas könyve, amelyet *Katsányi Sándor* igazgatóhelyettes és *Harmath István* tanár állított össze. Látszik már, hogy a megyei könyvtárak nem hiába fordítanak annyi munkát a helyismereti irodalom gyűjtésére és feltárására: jelentkezik a gondos tevékenység újabb eredményei. Veszprém annak idején elsők között jelentette meg megyei sajtó-bibliográfiáját, s most elsőként tárja fel megyei irodalmi *kézikönyvben* a táj irodalmi hagyományait.

A kötet nagyobbik felét szöveggyűjtemény teszi ki. A közölt szemelvények a krónikáktól napjainkig a táj irodalmi életének folytonosságát dokumentálják. Elhagyták a nagyon ismert, sok helyütt megtalálható művek közlését, a hangsúlyt inkább a nehezebben hozzáférhető irodalmi anyagra helyezték. Ezzel új színnel gazdagították a megye irodalmi térképét.

A második rész életrajzi anyagot tartalmaz helységenkénti csoportosításban. A kötet kezelését név- és tárgymutató teszi könnyebbé.

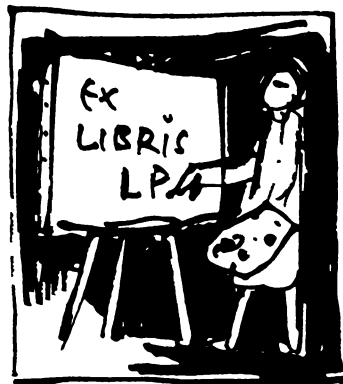
A megyei könyvtár a kiadvány közrebocsátásával segíteni kívánt azoknak, akik a táj irodalmi hagyományainak ápolásán munkálkodnak, tehát nevelőknek, tanároknak, könyvtárosoknak, népművelőknek. De élvezetes és megbecsült kézikönyvvé válhat ez a könyv minden megyebeli lakosnak, aki tágabb otthonát szereti és igazán ismerni akarja. A kiadvány iránti helyi érdeklődés mindenestre jelzi is ezt az igényt.

Az anyag felkutatása, válogatása és csoportosítása igen *nagy munka* volt. Már ez maga is elismerést érdemel. De mert a

kiadvány a könyvtárak helyismereti anyagának *új formában való feltárása*, a szerkesztőknek sajátos megoldási módhoz kellett folyamodniuk. Ezért munkájuk figyelmet érdemel, ösztönzésül és *módszertani tanulságul* szolgálhat a megyei könyvtárak hasonló törekvéseihez.

Hibák is akadnak benne, mint minden úttörő vállalkozásban. Néhány alkotó kimaradt. Ezt a szerkesztők úgy kerülheték volna el, hogy jobban támaszkodnak a megye könyvtárosaira, s a nagyobb vidéki helyismereti gyűjtemények gondozóit is bevonják az anyag ellenőrzésébe. Nem sikerült teljesen a szerkesztőknek a maguk szabta válogatási és rendszerezési elv következetes megvalósítása sem. S végül jobb illusztrálást érdemelt volna a kötet érdekes tartalma. Alig van elfogadható helyszíni felvétel a könyvben. Ez annál feltűnőbb, mert a megyei múzeum, a könyvtár testvérintézménye híres pompás kiállítású kiadványairól.

Az a javaslatunk, hogy a kiadvány megjelentetésével ne tekintse a könyvtár befejezettnek ezt az újfajta feltáró munkát. Az adatok további gyűjtésével tegye — amennyire lehet — teljessé és hibamentessé anyagát, és egy idő múlva pótfüzetben adja is ki a szükséges helyesbítéseket, kiegészítéseket. 291 l. (pr)

HORVÁTH MAGDA: A KATALOGIZÁLÁS ALAPJAI

Horváth Magda címleírási jegyzete már régen több mint oktatási segédeszköz. A közművelődési könyvtárakban sok esetben elfoglalta a szabvány helyét, irányító, meghatározó szerepe van a katalógizálásban. Nemcsak azzal, hogy e munka-terület fiatal művelőit mint tankönyv-neveli, hanem azzal is, hogy a végzetek kezében tovább hat mint gyakorlati kézikönyv.

A jegyzet újabb kiadásában olyan irányú változásokat vehetünk észre, amelyek a gyakorlatot szolgálják. Az impresszumadatok sorrendjében a hazai eljárás érvényesül. Sokat gazdagodott a több elemű nevekről szóló fejezet; újabb nyelvtérületek — pl. a spanyol vagy a portugál nyelv — viszonyzós és prepozíciós összetett neveit ismerteti részletesen a szerző. A cirill átírás szabályait tárgyaló fejezet is bővült és gyakorlatiasabb lett.

A jegyzet nem vállalhatja a szabvány feladatát, nem alkothat új, kötelező érvényű szabályokat, ezt nem is kérhetjük számon. Helyenként azonban szükség van az egyértelmű állásfoglalásra olyan esetekben, amelyekről a szabvány nem szól. A feldolgozó munka egységét csak úgy biztosíthatjuk, ha a Magyar Könyvészet, az MNB, az Új Könyvek gyakorlatát általánosítva, összefoglalva közli valamilyen kézikönyv. Mivel széles körű használatánál fogva Horváth Magda jegyzete erre hivatott lenne, szükséges, hogy apró hiányosságait, ellentmondásait is összegyűjtsük.

A jegyzet nem foglal állást pl. abban a kérdésben, hogy hol helyezzük el a mellőzött névalakot (37. l.), idegen nyelvből fordított mű esetén kell-e az alcím eredeti nyelven, milyen legyen a magyar cím, eredeti cím, alcím sorrendje? A műfajok jelölése is kiegészítésre szorul. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy a nemleges szabályokat is meg kell fogalmazni (Pl. tanulmányok, monográfiák, kézikönyvek, ismeretterjesztő művek esetén *nem kell* műfaji megjelölés; középiskolai, egyetemi stb. tankönyvek műfaját alcímként tüntetjük fel.)

Néhány elméleti kérdés megoldatlansága is szembetűnik. Például a terminológiai szabvánnyal egyetértésben a szerző a sorozat egyik jellemző vonásának azt látja, hogy lezáratlan, nyitott kiadványsor, mely nem áll össze szerves egésszé. Újabb sorozataink közül néhány ettől eltérő képet mutat, pl. az Arany-

könyvtár vagy a Milliók könyve. Ezek előre megtervezett, meghatározott kötet-számú, ún. zárt sorozatok. Újabb szabályozásra vár a levélgyűjtemények rendszava is abban az esetben, ha a levélírók száma háromnál több, de a címzett közös. Az Új Könyvek 1967/24. száma a Bajor Gizihez írott leveleket a gyűjtemény összeállítójának neve alatt írja le. A korábbi szabályozástól eltérően itt is jobb lenne — mint más gyűjtemények esetében tervezik — a címrendszo bevezetése.

Problematicusnak látszik az ideiglenes, nyitott címleírás használata is, amelyet a tankönyv periodikák és hiányos többkötetes művek címleírása esetén javasol. A szerző maga is látja ennek a címleírás módjának a hibáját: nem tájékoztat a meglévő állományról. Helyesebb lenne ehelyett egységesen olyan eljárást alkalmazni, amely a kezdőlapon csak az indulás adatait közölné, azután részletes formájában vagy külön lapokon kellene a könyvtárosnak minden újabb egység (kötet vagy folyóirat-évfolyam) adatait nyilvántartania.

Azon is elgondolkodhatunk, érdemes-e a szerzői gyűjtemény és szerzői sorozat fogalmát megkülönböztetni, ha az eljárás végül is ugyanaz. Néhol itt sincs meg az összhang a tankönyv és a központi feldolgozás között, pl. Balzac Emberi komédiáját a tankönyv szerzői sorozatnak, a Magyar Könyvészet ciklusnak tekinti. A hanglemezek címleírásában a szöveges hanglemezek leírásának szabályai szorúlnak kiegészítésre. (Pl. mi a teendő, ha egy előadóművész 5–6 különböző költő versét mondja el? Hogyan írjuk le a nyelvlecek lemezeit?)

Nem megfelelő a felosztási alap pl. a vegyes gyűjtemények tipizálásánál. Az önálló művek utólagos összefoglalásai és az antológiák között nincs világos határ, hiszen a példának felhozott drámagyűjtemény (Régi magyar vígjátékok) önálló műveket foglal össze, de antológiának is tekinthető. Az itt közölt példákban következetlenséget láthatunk: a 177. lapon egy röpiratgyűjtemény címrendszoan, a 180. lapon egy másik dokumentumgyűjtemény (A magyar jakobinusok iratai) a szerkesztő neve alatt került leírásra.

A könyv szerkezete általában megfelel a címleírás belső törvényeinek és az oktatás követelményeinek is. Kivétel talán az elemző címleírás, amelyről jó vol-

na a gyűjtemények leírása kapcsán konkrétan is beszélni, de akkor az időszaki kiadványok után ismétlésre lenne szükség. A 30. és 31. fejezetet meg kellene cserélni. A nyomtatott katalóguscédulák kérdése már a katalógusszerkesztéshez tartozik, az egyszerűsített és a csoportos címléírás még címléírás kérdés. Kétszer szól egy szerző műveinek katalógusbeli sorrendjéről (a 274. és 279. lapon), holott ezek együvé tartoznak, de legalább hivatkozással kellene összekötni őket.

A függelék a gót betűk táblázatával, a magyar kiadók nevének rövidítésjegyzékével és betűrendes tárgymutatóval bővült. Ez utóbbi ellen tartalmi kifogás nem merült fel, de elég nehéz ennek

alapján visszakeresni a fogalmakat. A fejezet- és paragrafus-jelölés helyett a lap-számra kellene utalni.

A felsorolt problémák egy része nem a jegyzet hibája, súlyosabb problémákra utal: a katalógizálás-elméleti tevékenység hiányosságaira, amelynek — úgy látszik — még a várható reformtörekvések sem adtak lendületet. A jegyzet egészében véve jó oktatási segédeszköz és kézikönyv, bár a bevezést nehezíti a túlságosan oldott, élőbeszédszerű stílus. (Könyvtári feldolgozó munka a tanítóképző intézetek I. évfolyama számára. Népművelő-könyvtár szak. 1. rész Tankönyvkiadó, 316 l. 25,50 Ft)

Bényei Józsefné

A KÖNYVTÁRÜGY HELYZETE A SZOVJETUNIÓBAN ÉS CSEHSZLOVÁKIÁBAN

Bibliotecsnoe delo v SzSzsZr i CsSzsZr

A szocialista országok közötti közvetlen könyvtári kapcsolatoknak egyre gazdagabb és újabb formái bontakoznak ki. A tanulmányutak, nemzetközi konferenciák, szakbizottságok mellett a Szovjetunió és Csehszlovákia 1965-ben a munkakapcsolat érdekes módját alkalmazta: a két ország vezető könyvtárosai egymás könyvtárügyének, a legfontosabb kérdéseknek kölcsönös megismerése érdekében két-kétnapos szemináriumot tartottak, az elsőt Moszkvában, a másodikat Prágában. A szemináriumokat a két ország művelődési, illetve művelődés- és iskolaügyi minisztériuma és nemzeti könyvtárai rendezték.

A címben jelzett kiadvány a két szeminárium és a vita anyagát tartalmazza. A csehszlovák előadók a könyvtárügy, a nemzeti könyvtár fejlődését, a módszertani munka szervezetét és problémáit, az olvasószolgálat és a propaganda-munka időszzerű kérdéseit ismertették.

A Szovjetunió könyvtárosai ugyanezek mellett az ajánló bibliográfia mai kérdé-

seivel és a társadalomnak a szovjet könyvtárügyben elfoglalt szerepével (könyvtári bizottságok, segítők stb.) foglalkoztak. A témán belül egy sajátos szovjet könyvtári képződménnyel, a „társadalmi könyvtárral”, azaz olyan könyvtártípussal is foglalkoztak, amelyben a fenntartástól a beszerzésen, a feldolgozáson át az olvasószolgálatig a munkát teljes egészében lelkes társadalmi önkéntesek látják el.

A kiadvány nekünk magyaroknak különös tanulságul szolgál. Bármelyik szocialista országba látogat el magyar könyvtáros, tapasztalhatja, hogy alig ismernek bennünket, könyvtárügyünkről édeskeveset tudnak. A szovjet könyvtárosok pl. sokkal jobban ismerik a csehszlovák könyvtárügyet, mint a mienket, mégis fontosnak tartják könyvtárügyük megismertetésének effajta módját is. Számunkra sokszorosan fontos volna effajta közös szemináriumok tartása és ezek anyagának kölcsönös kiadása. (Moszkva, 1966. 264 l.)

S. I.

bibliográfiák

MAGYAR KÖNYVÉSZET 1965

Elkészült a magyar nemzeti bibliográfia új, éves kumulációja: a Magyarországon 1965-ben megjelent könyvek, zene-művek, hanglegyek és térképek bibliográfiája. A kiadvány szerkesztési elveiről, felhasználási módjáról a korábbi kötetek ismertetésekor a Könyvtárosban már beszámoltunk (1945—1960. év 1. köt.: 1966/6.

sz. 366. l.; 2. köt.: 1967/7. sz. 435—436. l.; 4. köt.: 1965/7. sz. 435—436. l.; 1961—1962. év: 1964/5. sz. 310—311. l.; 1963. év: 1965/7. sz. 436—437. l.; 1964. év: 1966/3. sz. 173. l.), ezért most csupán néhány változtatásra és kisebb hiányosságra hívjuk fel a figyelmet.

Könyvkiadásunk gazdagodását, fejlőd-

dését tükrözi, hogy a kötet terjedelme az előző, 1964. évihez képest csaknem tíz százalékkal bővült. Ezen belül legszembetűnőbb a zeneművek számának huszonöt százalékos növekedése (ami elsősorban hanglemeziparunknak köszönhető).

Az ETO alapján kialakított szakrendet ismét tovább finomították, a szakcsoportok száma 321-ről 340-re nőtt. Az ETO átdolgozása során bekövetkezett jelzet-változásokkal a bibliográfia szerkesztői igyekeztek lépést tartani: néhány jelentéktelen módosítás (007, 331, 350, 800) mellett lényeges korrekcióra a 37-es és a 78-as szakokban került sor. A zenei irodalom (780) eddig nem rendelkezett al-osztályokkal, most 17 kisebb szakcsoportra osztották, amire az anyag már említett gyarapodása miatt feltétlenül szükség volt. Nem mondhatjuk el ugyanezt arról a változtatásról, amelynek következményeként — a korábbi gyakorlattól eltérően — nem tesznek többé különbséget zeneművek (kották) és hanglemezek között: egy-egy szakcsoporton belül a rendszavak betűrendjében vegyesen sorakoznak az operaszövegek könyvek, a partitúrák és a lemezfelvételek. Ezt a megoldást nem tekinthetjük sikerültnek.

A szakcsoportok szisztematikus tartalomjegyzékén kívül betűrendes tárgymutató is segíti a keresett témakörök, tudománysszakok megtalálását. Erősen vitatható azonban, hogy e mutató jelenlegi formájában megfelel-e céljának? Ugyanis

olyan tárgyszavakat is tartalmaz, amelyeknek megfelelő témájú könyv a bibliográfiában nem található! Például az „Alkoholizmus”, „Allamkölcson”, „Cionizmus”, „Grafológia”, „Izlam”, „Kémkedés” (jogi vonatkozásban), „Kesztyűipar”, „Nacionalizmus” (etikai problémái) stb. fogalmak mellett feltüntetett szakszámok alatt hiába keressük a műveket: ilyenek nincsenek.

Nem szabad minden kötetben, évről évre változtatás nélkül ugyanazt a tárgymutatót leköszölni, ki kell hagyni belőle azokat a fogalmakat, amelyekkel az adott esztendőben nem foglalkoznak művek.

Ez a tárgymutató egyébként is kevesebb mügonddal készült a kiadvány többi részénél. A „Kinetika” például kétszer szerepel benne, a „Numizmatika”-t 730-as szakjelzettel közli, holott a 737-es volna a helyes, és végül ugyan kinek jutna eszébe a germanisztikai irodalmat a „K” betű alatt keresni, márpedig a „Kisebb german irodalmak” tárgyszót ott találjuk. A nagy gonddal és körültekintéssel készült címleírások, a szerkesztők áldozatos munkája megérdemli, hogy az ilyen — viszonylag jelentéktelen — szépséghibák ne csorbítsák a Magyar Könyvészet értékét és ne zavarják meg a használók könyvészeti irodalmunk gazdagodása látán érzett örömet se. (Országos Széchényi Könyvtár. Felelős szerk. Fügedi Péterné. XXIX, 882 l., 55 Ft)

Pálvölgyi Endre

A MAGYARORSZÁGI NYELVTUDOMÁNY BIBLIOGRÁFIÁJA 1964

A hazai nyelvtudomány bibliográfiájának legújabb, negyedik kötete az 1964-es év anyagát tartalmazza. A szerkesztők az előző kiadáshoz viszonyítva annyiban bővítették, hogy újra feldolgozták az összes szótárakat és a tankönyvek közül a nagyobb, rendszeres nyelvtanokat. Mivel ezek az 1963-as évi kötetből kimaradtak, most pótlólag bekerültek. A teljességre törekvő bibliográfia 1308 tételével

hatásosan reprezentálja a magyarországi nyelvtudomány fejlődését, eredményeit. Logikus felépítésével, jól tagolt szakrendszerezéssel, pontos és részletes címleírásaival egyik legjobb hazai szakbibliográfiánkká vált. Köztudomású, hogy a jól szerkesztett, külföldi használatra is alkalmas nemzeti szakbibliográfia magának a szaktudománynak is rangot ad. A nyelvtudomány művelői élnek is ezzel a lehetőséggel.

A bibliográfiát a nyelvészeken kívül haszonnal forgathatják mindazok, akik irodalommal foglalkoznak, mivel a válogatás a rokontudományokra is kiterjed (pl. stilsztika, verstan). A nyelv-művelő irodalom cikkei a közművelődési könyvtárosokat is közvetlenül érdeklik. Maga a szakmutató is, tanulságos: bő részletessége alkalmas arra, hogy a nyelvtudomány jelenlegi felosztásával, e tudományág mai problematikájával megismertesse a tájékoztató könyvtárost. A dokumentációval foglalkozók figyelmét felhívjuk a „Gépi kivonatolás, mutató-

készítés, információ-kikeresés” szakjára, amely ugyan a tárgyéből még kevés adatot közölhetett, de a következő évek anyagában bizonyára növekedni fog. (A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás mellett a feldolgozandó források közé fel kellene vennie a Könyvtári Figyelő-t is.)

A bibliográfiát a szakbeszítés orosz és francia nyelvű változata, valamint a személyek és intézmények betűrendes mutatója egészíti ki. A tételezőzés lehetőséget ad arra, hogy egy mű utalás formájában valamennyi olyan szakban szerepeljen, amelybe témájánál fogva tartozik.

Örömmel tapasztaltuk, hogy a címleírások központosításánál áttértek a hazai gyakorlatra. Most már csak egy kifogásunk, illetve szerény óhajunk lehet: meg kellene találni a lehetőséget a több éves lemaradás behozására.

Az MTA Nyelvtudományi Intézetének kiadásában megjelent kötet szerkesztői: Fabricius-Kovács Ferenc, Uray Géza, Tuszkau Antónia és Vértés O. András. (LV, 206 l. Soksz. Megvásárolható az Akadémiai Könyvesboltban, ára 20 Ft)

Somkuti Gabriella

FENYVESI ISTVÁN: AZ OROSZ ÉS SZOVJET KULTÚRA A SZEVEDI LAPOKBAN, 1890—1944.

A Nagy Októberi Forradalom 50. évfordulójára megjelent kiadványok között látott napvilágot a Szegedi Somogyi Könyvtár repertórium is, amely a szegedi lapokban 1890 és 1944 között megjelent, orosz, illetve szovjet kulturális vonatkozású cikkeket tárja fel. A szerkesztői előszó a repertórium létjogosultságát azzal indokolja, hogy a Kozocsa—Radó-féle szovjet bibliográfia (A szovjet népek irodalmának magyar bibliográfiája 1944-ig. Szerk. Kozocsa Sándor, Radó György. 1954.) a vidéki sajtót alig dolgozta fel, holott abban is gazdag és értékes idevágó anyag található. Ugyanakkor bizonyítani kívánja a repertórium kiadása azt is, hogy egyrészt a szovjet kultúra magyarországi útja nem 1945-tel kezdődött, és nem valamiféle „felülről jött” utasítások szüleménye, másrészt, hogy „a Horthy-korszak”-ban unos-untalan hangzottatott szegedi gondolatnak... magához Szegedhez, a város szellemi hagyományaihoz vajmi kevés köze volt; s hogy a leghaladóbb orosz kulturális termékek a szegedi helyi sajtóban, színpadon a hangversenydobogókon folyamatosan hatottak.

A repertórium 1311 tételt tartalmaz, időrendben csoportosítva. Magában foglalja a szegedi sajtóban megjelent orosz és szovjet szépirodalmi művek fordításait, s a színházi előadásaikkal foglalkozó kritikákat és közleményeket, továbbá az operai és hangversenyélet orosz, illetve szovjet vonatkozásait. Kitér az orosz és szovjet filmek szegedi visszhangjára is. A repertóriumot a rövidítések és pótlások jegyzéke, gazdag mutatórendszer (az előszó, illetve kizárólag Szegeden megjelent művek mutatója, műfaji, cím- és névmutató, valamint a feldolgozott lapok mutatója) és orosz nyelvű összefoglalás egészíti ki. A bevezető megkísérli a feldolgozott anyag vázlatos tartalmi áttekintését, illetve értékelését is: felsorolja a leggyakrabban

szereplő írókat, bemutatja a legtöbb orosz, valamint szovjet irodalmat közlő lapokat, a legnagyobb érdeklődést keltett színműveket, zeneműveket és filmeket, Móra Ferenc és Juhász Gyula idevágó tevékenységét.

E nagy gonddal és ötéves munkával készült repertórium méltatlan köntösben, helyenként olvashatatlanul masztos oldalakkal jelent meg. (Szegedi Somogyi Könyvtár Kiadványai 5. 186 l.)

Szilágyi Tibor

Könyvtári kiadványok

A JÁRÁSI KÖNYVTÁRI HÍRADÓK idei első számai közlik az 1967. év statisztikai adatait. Ezek általában a könyvforgalom visszaesését mutatják, minden bizonnyal a könyvbeszerezési keretek csökkenése következtében. A statisztikákon kívül azonban mindegyik híradó értékes módszertani cikkeket is tartalmaz. Például a szombathelyi járás híradójából a falusi olvasók könyvtárlátogatásának gyakoriságáról készített elemzést, a kaposvári híradóból (Falusi Könyvtáros) a kiskörzeti csere újabb tapasztalatairól adott összeállítást, a celldömölkiből a jánosházi körzeti könyvtárról szóló írást, a csurgóiból a könyvtári munkát értékelő beszámoló elkészítéséhez adott vázlatot, a körmendi híradóból (A Könyvtár) az egyházasrádóci művelődési otthon és könyvtár együttműködéséről festett helyzetképet minden könyvtáros érdeklődéssel olvashatja.

AZ ÉPÍTŐK KÖNYVTÁRI HÍRADOJÁNAK 1967. évi 2. száma folytatja a könyvtárosok hozzászólásainak közlését a „könyvtárosok és a krimi” témához. A kiadvány további írásai olyan fontos és érdekes kérdésekkel foglalkoznak, mint pl. mekkora legyen és mit tartalmazzon a könyvvállvány ahhoz, hogy megfeleljen a legalapvetőbb követelményeknek; vagy mint a könyvtárosok könyvismerete.

A GYŐRI RICHARDS FINOMPOSZTÓGYÁR közelmúltban újjaalakított szakszervezeti könyvtára 400 kötet, nagyobbrészt alap- és középfokú műszaki könyvet vett át letétként a vállalati szakkönyvtártól azzal a céllal, hogy népszerűsítse a műszaki irodalmat a könyvtár olvasói körében (M. I.)

ÚJ KÖNYVEINK címmel a budapesti könyvtárhálózat részére gyarapodási jegyzéket ad ki félévenként, 1000 példányban a Textil Szakszervezet központi könyvtára. A sokszorosított, füzet alakú kiadvány hasznos segédeszköze a könyvtárosnak, az olvasó pedig az annyira óhajtott hazavihető füzetkatalógust üdvözölheti benne. A sokféle felhasználást a kiadvány átgondolt szerkezeti felépítése teszi lehetővé. A jegyzékben a megelőző félévben vásárolt könyvek felsorolása található, szépirodalom—ismeretterjesztő művek bontásban, szerzői betűrendben. A szépirodalmi rész további csoportokra oszlik (magyar és külföldi szerzők művei, ifjúsági művek). Valamennyi könyvet tömör, 2—3 soros annotáció ismerteti. Végül a leléhely megjelölése következik. A jegyzék tehát a könyvtárközi kölcsönzést, végső soron az olvasói igények jobb kielégítését is segíti. De ugyanígy hasznát látja az olvasószolgálati munka a tárgymutatónak is, amely további információkat nyújt a művekről. Különösen a leléhelyi könyvtárakban dolgozó társadalmi könyvtárosok tájékoztató és könyvajánló munkáját könnyíti meg. A tárgymutató ugyanis a szépirodalmi műveket, amelyekre a jegyzékben szereplő sorszámmal utal, műfajuk (regények, versek), majd témájuk (életrajzok, kaland, krimi, szerelem stb.) szerint csoportosítja. Az ismeretterjesztő művekre — hasonló módon — a témák betűrendjében található utalás. (Sy)

A ROMANTIKA MAGYAR IRODALMÁNAK BIBLIOGRÁFIÁJA címmel jelent meg a Budapesti Egyetemi Könyvtár Kiadványainak 29. füzet. Az 1966 végén lezárt bibliográfia — összeállítója Déri Miklósné —

magyar szerzőknek a romantika fogalmával, stílusirányával és a világirodalom kimagasló romantikus íróival, költőivel foglalkozó tanulmányait, cikkeit illetve azok bírálatait dolgozza fel.

ISMERETLEN XVII—XVIII. századbeli iskola-dráma gyűjteményt bemutató tanulmányt adott ki a Miskolci Városi Könyvtár „Borsod-Miskolci Füzetek Irodalomtörténet” c. sorozatában. A tanulmány szerzője, Kilián István a Miskolci Állami Levéltárban bukkant az értékes művelődéstörténeti leletre. A kiadványban feltárt kéziratos gyűjtemény 12 különböző szerzetesrendtől származó drámát tartalmaz, ezek közül kettő magyar nyelvű. A kéziratos gyűjtemény külső és tartalmi leírása után Kilián István részletesen elemzi a drámaszövegeket, a két magyar nyelvűt pedig teljes terjedelmében közli.

MEZŐGAZDASÁGI TANULMÁNYUTAK c. sorozatának 2. számát adta ki az Országos Mezőgazdasági Könyvtár. A kiadvány az 1966. évben külföldön járt mezőgazdasági kutatók, szakemberek beszámolóinak tartalmi kivonatait gyűjti össze — szám szerint két-százat —, a kutatás témája szerinti felosztásban. A tapasztalatok rövid összegezése után minden tételnél megnevezi a meglátogatott intézményeket, valamint közli a látottakból leszűrt javaslatokat, melyek a honi gyakorlat fejlesztését szolgálják. A kiadvány azoknak is ad szempontokat, akik ezután indulnak tanulmányútra. A kiadvány használatát névmutató könnyíti meg.

A könyvtárépítési híreinkben említett mezőfalvi (felső képünk) és nagyvenyimi (alsó kép) új klubkönyvtár (Kabáczy Szilárd felv.)

